

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARININ TEKNOLOJİ KULLANIMLARI VE BUNA
YÖNELİK EBEVEYN TUTUMLARI İLE SINIF İÇİ PROSOSYAL VE
PROBLEM DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Fatma DOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2024

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARININ TEKNOLOJİ KULLANIMLARI VE BUNA
YÖNELİK EBEVEYN TUTUMLARI İLE SINIF İÇİ PROSOSYAL VE
PROBLEM DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Fatma DOĞAN

Danışman: Prof. Dr. Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Zehra SALIKUTLUK YILDIZ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Melek Merve YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2024

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ
(Danışman)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Zehra SALIKUTLUK YILDIZ

Üye: Doç. Dr. Melek Merve YILMAZ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2024

Prof. Dr. Hüseyin GÜLER
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2024

Fatma DOĞAN

ÖZET

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARININ TEKNOLOJİ KULLANIMLARI VE BUNA YÖNELİK EBEVEYN TUTUMLARI İLE SINIF İÇİ PROSOSYAL VE PROBLEM DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Fatma DOĞAN

Yüksek Lisans Tezi, Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ

Ekim 2024, 152 sayfa

Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının teknoloji kullanımları ve buna yönelik ebeveyn tutumları ile sınıf içerisindeki prososyal ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılan bu araştırmanın örneklemini 2022-2023 eğitim öğretim yılında Kırklareli ili Merkez ilçesinde, bağımsız anaokulu ve resmi anasınıflarına devam eden 58-79 aylık 461 çocuk, bu çocukların ebeveynleri ve okul öncesi öğretmenleri (n=30) oluşturmuştur. Araştırmanın verilerinin toplanmasında, araştırmaya katılan gönüllü ebeveynler “Demografik Bilgi Formu”, “Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği” ve “Çocuklar İçin Problemlili Teknoloji Kullanımı Ölçeği”ni doldururken; araştırmaya katılan gönüllü öğretmenler ise sınıflarında bulunan çocuklar için “Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği” ve “Çocuk Prososyallik Ölçeği”ni doldurmuştur. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans ve korelasyon analizi uygulanmıştır.

Araştırma kapsamında çocuğun hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre arttıkça; kullanım sürekliliği, kontrol direnci, yoksunluk-kaçış boyutu puanlarının ve çocuklarda problemli teknoloji kullanım ölçeği puanlarının arttığı saptanmıştır. Evde internet erişimine sahip ebeveynlerin ve teknolojik cihazları kullanırken çocukları internete bağlanan ebeveynlerin oyalama boyutu ve fayda boyutu puanlarının, diğer ebeveynlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çocuğun hafta içi ve hafta sonu TV, akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre arttıkça ebeveynlerin oyalama ve fayda boyutu puanlarının arttığı, süre azaldıkça ebeveynlerin kontrol boyutu puanlarının arttığı bulunmuştur. Erkek çocukların

öğrenme problemi boyutu, sorunları ifade etme boyutu ve problem davranış ölçeği puanlarının, kız çocuklara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kız çocukların çocuk prososyallik ölçeği puanlarının, erkek çocuklara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuk prososyallik ölçeği ile problem davranış ölçeği, öğrenme problemi boyutu ve sorunları ifade etme boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Problem davranış ile çocuklarda problemlili teknoloji kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Kontrol boyutu ile sorunları ifade etme boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Çocuklarda problemlili teknoloji kullanımı ve akıllı telefon/tablet kullanım alışkanlıklarında anne baba tutumu ile prososyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Çocuklar için problemlili teknoloji kullanımı ölçeği, kullanım sürekliliği boyutu, kontrol direnci boyutu ve yoksunluk-kaçış boyutu ile oyalama, fayda ve bilgi boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Dijital teknoloji çağında büyüyen günümüz çocuklarını kısa, orta ve uzun vadede nelerin beklediğine dair araştırmalara devam edilmesi önemlidir.

Anahtar kelimeler: Okul öncesi, teknoloji kullanımı, problem davranış, prososyal davranış

ABSTRACT**INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PRESCHOOL
CHILDREN'S TECHNOLOGY USE AND PARENTAL ATTITUDES
TOWARDS TECHNOLOGY USE AND THEIR PROSOCIAL AND PROBLEM
BEHAVIORS IN THE CLASSROOM****Fatma DOĞAN****Master Thesis, Department of Early Childhood Education****Supervisor: Prof. Dr. Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ****October 2024, 152 pages**

The aim of this study is to examine the relationship between preschool children's technology use and parental attitudes towards it and their prosocial and problem behaviors in the classroom. The sample of this study, which used the relational screening model, one of the quantitative research methods, consisted of 461 children aged 58-79 months attending independent kindergartens and official preschools in the central district of Kırklareli province in the 2022-2023 academic year, their parents and preschool teachers (n=30). In collecting the data of the study, the volunteer parents filled out the "Demographic Information Form", "Parental Attitudes in Smartphone/Tablet Use Habits Scale" and "Problematic Technology Use Scale for Children", while the volunteer teachers filled out the "Preschool and Kindergarten Behavior Scale" and "Child Prosociality Scale" for the children in their classes. Descriptive statistics, independent groups t-test, one-way variance and correlation analysis were used to analyze the data.

Within the scope of the research, as the average daily time the child spends with smartphones/tablets and computers on weekdays and weekends increases; It was determined that usage continuity, control resistance, deprivation-escape dimension scores and problematic technology use scale scores in children increased. It has been determined that the distraction dimension and benefit dimension scores of parents who have internet access at home and whose children connect to the internet while using technological devices are higher than other parents. It was found that as the daily average time spent by the child on weekdays and weekends with TV, smartphone/tablet and computer increases, parents' distraction and benefit dimension scores increase, and as time decreases, parents'

control dimension scores increase. It was determined that the learning problem dimension, expressing problems dimension and problem behavior scale scores of boys were higher than those of girls. It was concluded that girls' child prosociality scale scores were higher than boys. It was determined that there was a statistically significant negative relationship between the child prosociality scale and the problem behavior scale, the learning problem dimension and the expressing problems dimension. It was determined that there was no statistically significant relationship between problem behavior and problematic technology use in children. It was found that there was a statistically significant negative relationship between the control dimension and the expressing problems dimension. It has been determined that there is no statistically significant relationship between parental attitudes and prosocial behavior in children's problematic technology use and smartphone/tablet usage habits. It was determined that there was a statistically significant positive relationship between the problematic technology use scale for children, the continuity of use dimension, the control resistance dimension and the deprivation-escape dimension and the diversion, benefit and information dimensions. It is important to continue research on what awaits today's children growing up in the age of digital technology in the short, medium and long term.

Keywords: Preschool children, technology use, problem behavior, prosocial behavior

ÖN SÖZ

Tüm yüksek lisans sürecimde sabırla ve özenle bana yol gösteren, akademik gelişimime devasa katkılar sunan, birlikte çalışmaktan onur duyduğum, çalışma disiplini, insanlığı, naifliği ve nezaketi ile örnek aldığım kıymetli tez danışmanım Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ ‘a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezime sundukları değerli katkıları için kıymetli jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Zehra SALIKUTLUK YILDIZ ve Doç. Dr. Merve Melek YILMAZ’a içtenlikle teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca kendilerinden çok şey öğrendiğim, hepsi örnek alınası kıymetli hocalarım Prof. Dr. Sedat UÇAR, Doç. Dr. Mustafa Yaşar, Dr. Öğr. Üyesi Raziye GÜNAY BİLALOĞLU, Prof. Dr. Akın EFENDİOĞLU, Prof. Dr. Özlem KAF’a gönülden teşekkür ederim.

Tezimin tamamlanmasında bana destek olan, zaman ayırıp katılım sağlayan ebeveynlere ve okul öncesi öğretmenlerine çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans sürecinde tanıdığım, yol arkadaşlığı ettiğim, yollarımız kesistiği için kendimi hep çok şanslı hissettiğim, bana hep destek olup moral veren canım arkadaşlarım Rumeysa ŞANAL ve Sena KUYULU’ya gönülden teşekkür ederim.

Verilerimin analizinde bana koşulsuz el uzatan güzel insan, Doktora Öğrencisi Aslı BEKİRLER’e ve zorlandığım her durumda benim başaracağıma olan inançlarını paylaşan değerli arkadaşlarıma ve kıymetli velilerime destekleri için teşekkür ederim.

Ailemizin biricigi ve neşesi İlhan’ıma hayatımıza anlam kattığı için, DOĞAN ailesine ise destekleri için içtenlikle teşekkür ederim.

Yüksek lisansa ilk başladığım günden beri fedakârlık eden, her adımında bana destek olan, her sorunumda çözüm üreten, bana inancını tekrar tekrar dile getirerek beni rahatlatan, hayatıma anlam katan canım eşim Ayhan DOĞAN’a gönülden teşekkür ederim.

Tez yazdığım süre boyunca benimle birlikte mesai yapan canım yavrularım İsmail Eren ve İlhan Eymen’e gösterdikleri sabır ve anlayış için teşekkür ediyorum. Umarım bitmek bilmeyen öğrenme azmim ile size örnek olabilmişimdir.

Her adımında destekçi olan, dualarını hep üzerimde hissettiğim, her çıkmaza girdiğimde bana umut aşılayan, benimle hep gurur duyan sevgili annem Güllü YILMAZ’a, babam Nasip YILMAZ’a ve kardeşlerime gönülden teşekkür ederim.

Fatma DOĞAN / Adana/2024

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖN SÖZ	viii
KISALTMALAR	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ.....	xvi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Giriş ve Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı:.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	9
1.5. Tanımlar.....	9

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Okul Öncesi Dönemi Çocuklarında Teknoloji Kullanımı	10
2.1.1. Teknolojik Araçları Kullanmanın Erken Çocukluk Dönemindeki Çocuklar Üzerindeki Olumlu Etkileri	12
2.1.2. Teknolojik Araçları Kullanmanın Erken Çocukluk Dönemindeki Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....	14
2.1.3. Çocukların Teknoloji Kullanımı ile İlgili Yapılan Araştırmalar	16
2.2. Teknoloji Kullanımında Ebeveynin Rolü ve Tutumu	25
2.2.1. Ebeveynlerin Teknoloji Kullanımına Yönelik Tutumları ile İlgili Araştırmalar.....	27
2.3. Okul Öncesi Dönem ve Sosyal-Duygusal Gelişim.....	32
2.4. Prososyal Davranışlar	34
2.4.1. Prososyal Davranışların Alt Boyutları	34
2.4.2. Prososyal Davranışların Öğeleri	35

2.4.3. Prososyal Davranışların Gelişimini Etkileyen Faktörler	36
2.4.3.1. Biyolojik Faktörler	36
2.4.3.2. Çevresel Faktörler	38
2.4.4. Okul Öncesi Dönemde Prososyal Davranışların Gelişimi.....	41
2.4.5. Prososyal Davranış ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	42
2.5. Okul Öncesi Eğitim ve Problem Davranış.....	49
2.5.1. Problem Davranış ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	51

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	60
3.2. Evren ve Örneklem	60
3.3. Veri Toplama Araçları	62
3.4. Demografik Bilgi Formu	62
3.5. Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği ...	63
3.6. Çocuklar İçin Problemlili Teknoloji Kullanımı Ölçeği	63
3.7. Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği (PKBS)	63
3.8. Çocuk Prososyallik Ölçeği.....	64
3.9. Veri Toplama Süreci.....	65
3.10. Verilerin Analizi	65

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Çocuklar İçin Problemlili Teknoloji Kullanımı Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	70
4.2. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	77
4.3. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	82
4.4. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Çocuk	

Prososyallik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	87
4.5. Çocuklar için Problemlili Teknoloji Kullanım Ölçeği, Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği, Problem Davranış Ölçeği, Çocuk Prososyallik Ölçeği Puanlarının Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular	90

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Çocuklar İçin Problemlili Teknoloji Kullanımı Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	93
5.2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	100
5.3. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	108
5.4. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Prososyallik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	114
5.5. Problem Davranış ile Prososyal Davranış Bulgularına İlişkin Tartışma	118
5.6. Problem Davranış ile Akıllı Telefon Tablet Kullanımında Anne Baba Tutum Bulgularına İlişkin Tartışma	120
5.7. Çocuklarda Problemlili Teknoloji Kullanımı ile Prososyal Davranış Bulgularına İlişkin Tartışma	121
5.8. Çocuklarda Problemlili Teknoloji Kullanımı ile Akıllı Telefon Tablet Kullanımında Anne Baba Tutumu Bulgularına İlişkin Tartışma	122
5.9. Prososyal Davranış ile Akıllı Telefon/Tablet Kullanımında Anne Baba Tutumu Bulgularına İlişkin Tartışma	124

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar	126
6.1.1. Çocuklarda Problemlili Teknoloji Kullanımına İlişkin Sonuçlar	126
6.1.2. Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumlarına İlişkin Sonuçlar	127

6.1.3. Problem Davranışlara İlişkin Sonuçlar	129
6.1.4. Prososyal Davranışlara İlişkin Sonuçlar	130
6.1.5. Araştırmada Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar	130
6.2. Öneriler	131
6.2.1. Ebeveynlere Yönelik Öneriler	131
6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	132
6.2.3.Uygulamalara Yönelik Öneriler	133
KAYNAKÇA.....	134
EKLER	147

KISALTMALAR

BİT: Bilgi/İletişim Teknolojileri

ÇPÖ: Çocuk Prososyallık Ölçeği

ÇPTKÖ: Çocuklarda Problemlı Teknoloji Kullanım Ölçeği

PDÖ: Problem Davranış Ölçeği

PKBS: Preschool and Kindergarten Behavior Scale - Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı	61
Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Normallik Analizi Sonuçları	66
Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Tanımlayıcı İstatistikleri	67
Tablo 4. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Teknoloji Kullanım Özelliklerine Göre Dağılımı.....	68
Tablo 5. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Cinsiyeti, Çocuk Sayısı, Çocuğun Doğum Sırası, Anne-Baba Yaşı Özelliklerine Göre Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	70
Tablo 6. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Anne-Baba Eğitim Durumu, Anne Çalışma Durumu, Evde İnternet Erişimi Varlığı, Çocuğun Teknolojik Cihazları Kullanırken İnternete Bağlanma Durumu Özelliklerine Göre Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması.....	72
Tablo 7. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Televizyon İzleyerek Günlük Ortalama Geçirdiği Süre, Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Akıllı Telefon/Tablet ve Bilgisayar İle Günlük Ortalama Geçirdiği Süre Özelliklerine Göre Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması.....	74
Tablo 8. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Cinsiyeti, Çocuk Sayısı, Çocuğun Doğum Sırası, Anne-Baba Yaşı Özelliklerine Göre Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği Boyutlarının Puanlarının Karşılaştırılması	77
Tablo 9. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Anne-Baba Eğitim Durumu, Anne Çalışma Durumu, Evde İnternet Erişimi Varlığı, Çocuğun Teknolojik Cihazları Kullanırken İnternete Bağlanma Durumu Özelliklerine Göre Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği Boyutlarının Puanlarının Karşılaştırılması	78
Tablo 10. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Televizyon İzleyerek Günlük Ortalama Geçirdiği Süre, Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Akıllı Telefon/Tablet ve Bilgisayar İle Günlük Ortalama Geçirdiği Süre Özelliklerine Göre Akıllı Telefon/Tablet Kullanım	

Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği Boyutlarının Puanlarının Karşılaştırılması	80
Tablo 11. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Cinsiyeti, Çocuk Sayısı, Çocuğun Doğum Sırası, Anne-Baba Yaşı Özelliklerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	83
Tablo 12. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Anne-Baba Eğitim Durumu, Anne Çalışma Durumu, Evde İnternet Erişimi Varlığı, Çocuğun Teknolojik Cihazları Kullanırken İnternete Bağlanma Durumu Özelliklerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması.....	85
Tablo 13. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Televizyon İzleyerek Günlük Ortalama Geçirdiği Süre, Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Akıllı Telefon/Tablet ve Bilgisayar İle Günlük Ortalama Geçirdiği Süre Özelliklerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	86
Tablo 14. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Cinsiyeti, Çocuk Sayısı, Çocuğun Doğum Sırası, Anne-Baba Yaşı Özelliklerine Göre Çocuk Prososyallik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	87
Tablo 15. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Anne-Baba Eğitim Durumu, Anne Çalışma Durumu, Evde İnternet Erişimi Varlığı, Çocuğun Teknolojik Cihazları Kullanırken İnternete Bağlanma Durumu Özelliklerine Göre Çocuk Prososyallik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	88
Tablo 16. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Televizyon İzleyerek Günlük Ortalama Geçirdiği Süre, Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Akıllı Telefon/Tablet ve Bilgisayar İle Günlük Ortalama Geçirdiği Süre Özelliklerine Göre Çocuk Prososyallik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	89
Tablo 17. Araştırmada Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişki	91

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
Ek 1. Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma İzin Yazısı.....	147
Ek 2. Etik Kurul Onay Belgesi	148
Ek 3. Ölçek Kullanım İzinleri	149
Ek 4. Demografik Bilgi Formu.....	151

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Giriş ve Problem

Teknolojinin hızla geliştiği dijital çağda televizyon, tablet, akıllı telefon, bilgisayar gibi teknolojik araçlar artık yaşamımızın vazgeçilmezleri arasındadır. Bugün toplumun büyük bir kısmı teknolojik araçlara ve internet bağlantısına evinde, okulunda, iş yerinde, sokakta kolayca ulaşabilmektedir. TÜİK verilerine göre 2011 yılında internet erişim imkânı olan haneler %42,9 iken 2023 yılı itibari ile bu rakam %95,5 olmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023). Bu artışta en önemli sebeplerden biri de şüphesiz Covid-19 salgınıdır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de Covid-19 salgını ile mücadele etmek için okulların kapatılması ve uzaktan eğitime geçilmesi, 20 yaş altı ve 65 yaş üstü vatandaşlara yönelik sokağa çıkma kısıtlaması gibi bir dizi önlemler uygulanmıştır. Bu süreçte okula giden öğrenciler çevrimiçi eğitime geçmiş, öğretmenleri ile canlı dersler aracılığı ile buluşmuştur. Bu durum ise öğrencilerin dersleri takip edebilmesi için evde internet bağlantısı ve teknolojik bir araç (tablet, akıllı telefon, bilgisayar vb.) bulunması ihtiyacını doğurmuştur. Teknolojideki gelişmeler internetin de yaygın olarak kullanımını arttırmıştır. 6-15 yaş grubundaki çocukların 2013 yılında internet kullanımı %50,8 iken, bu oran 2021 yılında %82,7 olmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021a). TÜİK'in 6-15 yaş grubu çocukları kapsayan araştırma sonucuna göre 2021 yılında bilgisayar, cep telefonu, televizyon, akıllı saat ve oyun konsolu gibi teknolojik araçlardan en az birinin kendi kullanımında olduğunu söyleyen çocukların sayısı %66,6'dır. Geçmiş yıllarla kıyaslayacak olursak kendine ait bilgisayarı olan çocuklar 2013'te %24,4 iken, bu oran 2021 de %46,3' tür. Cep telefonuna sahip olanların oranı 2013 yılında %13,1 iken, 2021 yılında bu oran %39,0'a çıkmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021b).

Günümüzde teknolojik araçların kullanımı çok küçük yaşlardan başlamaktadır. Amerikan Pediatri Akademisi 2016 yılı tavsiyelerinde; 18 ayın altındaki çocuklarda 'görüntülü sohbet' dışında medya kullanımından kaçınılmasına yer vermiştir (Guram ve Heinz, 2018). Ancak çocuklar daha konuşmaya başlamadan önce teknolojik araçları kullanmayı öğrenmektedir. Çünkü bu cihazlar küçük çocukların kaydırma, dokunma ve kıştırma gibi basit eylemlerle sezgisel, kullanıcı dostu bir şekilde etkileşime girmesine olanak tanımaktadır. Çok küçük çocuklar için bile dokunmatik ekranlı tabletlerin veya

akıllı telefonların sezgisel arayüzü, hafifliği, taşınabilirliği ve yönetilebilirliği, okul öncesi çocukların bu cihazlarla etkileşiminin gücünü açıklayabilir (Shoshani, Nelke ve Girtler, 2022). Sezgin ve Tonguç (2016) yaptıkları araştırmada 3-6 yaş grubu okul öncesi dönem çocuklarının %43,2' sinin günlük 1-2 saatini, ebeveynlerinin ise %37,6'sının günde ortalama 3-4 saatini mobil cihaz ile geçirdiğini ortaya koymuştur. Bulut'un (2018) araştırmasına göre ise okul öncesi dönem çocukları günlük olarak teknolojik cihazlardan birini kullanmakta, kullanım süreleri 30 dakika ile 4 saat arasında değişmektedir. Yapılan araştırmalarda okul öncesi dönem çocuklarının teknolojik araçları dijital oyun oynamak, çizgi film-video izlemek ve şarkı dinlemek için kullandıkları belirlenmiştir (A. Bulut, 2018; Özkan, 2017; Özsoy ve Atılgan, 2018; Şalcı, Karakaya ve Tatlışme, 2018). Sonuç olarak, bugün çocuklar dijital uygulamalarla daha erken yaşlarda, her zamankinden daha hızlı ve gün içinde daha uzun sürelerle etkileşime girmektedirler (Couse ve Chen, 2010).

Teknoloji kullanımı, olası yararlı ve zararlı etkileriyle çocukların hayatında hızla büyüyen bir role sahiptir. Apartman yaşamının yaygınlaşması sonucu çocukların oyun alanları gittikçe azalmıştır. Teknolojik araçların ve evde internet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte enerjilerini dışarda oyun oynayarak atması gereken çocuklar evde hareketsiz zaman geçirmeye başlamış, bu da onların psikolojik, sosyal ve fizyolojik olarak olumsuz etkilenmelerine sebep olmuştur (S. Yıldız ve Bektaş, 2021). Evde geçirilen boş zamanın kalitesini belirleyen en önemli unsurlardan biri elbette ebeveyn tutumudur (Aydoğdu ve Dilekmen, 2018; akt. S. Yıldız ve Bektaş, 2021). Üzümcü'nün (2017) ebeveynlerin çocuklarının boş zamanlarını organize etme tutumlarına yönelik yaptığı araştırmada ise ebeveynlerin etkinliğin türünü, mekanını ve süresini belirleyen birincil kişiler olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda, teknoloji kullanımını çocuk merkezli değil, aile merkezli olarak ele almak doğru bir bakış açısı olacaktır. Ailelerin bilinç düzeyi, teknolojik aletleri kullanırken çocuklarına çizecekleri yol haritasındaki yararlar ve zararlar noktasında belirleyici olmaktadır (Bulut, 2018). Ebeveynler televizyon izlemenin, bilgisayar, akıllı telefon ve tablet kullanmanın çocuklarının bilişsel, duygusal ve fiziksel gelişimi üzerinde olumlu etkileri olduğuna inanırlarsa, çocuklarını ekran teknolojisini kullanmaya daha fazla teşvik edebilir. Daha büyük çocukların ve gençlerin ebeveynlerinin aksine, daha küçük çocukların ebeveynleri, çocuklarının evlerinde yaptıklarının çoğu üzerinde hala kontrole sahiptir. Bu nedenle teknoloji hakkındaki kendi tutumları, çocuklarının teknoloji kullanım miktarında çok güçlü bir rol oynayabilir (Lauricella, Wartella ve Rideout, 2015).

Ebeveyn tarafından kontrolü sağlandığında ve eğitim maksadıyla kullanıldığında çocukların gelişimine birçok faydası olan teknolojik araçların, yanlış kullanıldığında olumsuz etkilerinin olduğu ortaya konulmuş bir gerçektir (Aral ve Doğan-Keskin, 2018; Şalcı ve diğerleri, 2018). Çocukların teknolojik araç kullanımının yabancı dil öğretiminde, dijital okur yazarlık kazanmalarında, bilgiye kolayca ulaşmalarını sağlamada, bilişsel olarak çocukların yeni şeyleri kolayca öğrenmelerini sağlamada ve dil gelişimlerinin desteklenmesinde etkili olduğu belirlenmiştir (Aral ve Doğan-Keskin, 2018; Bulut, 2018; Şalcı ve diğerleri, 2018). Öte taraftan teknolojik araçların kontrolsüz ve fazlaca kullanımı kas ve iskelet sistemi sorunları, fiziksel hareketsizlik, saldırgan davranışlar, dikkat eksikliği, uyku sorunları ve obezite ile ilişkilendirilmiştir (Kanter, 2020).

Küçük çocuklar, ilk yıllarının çoğunu evlerinde anne babalarını ve kardeşlerini gözleyerek ve onlardan öğrenerek geçirmektedirler (Lauricella ve diğerleri, 2015). Aile çocukların sosyal gelişiminde tek etken değildir. Ancak en etkili unsurdur. Çünkü ilk iletişim, etkileşim, paylaşım ailede başlamaktadır. Çocuk sosyal becerileri, toplumsal kuralları ve ahlaki değerleri aile yaşamında deneyimleyerek öğrenmektedir. Ebeveynlerini rol model alarak onları sosyal davranışlarında taklit etmektedir. Çocukların sosyal becerilerinin gelişimi için arkadaşları ile zaman geçirmeye, iletişim kurmaya, grup içinde yaşadıkları problemlere çözüm üretmeye, duygu durumlarını kontrol etmeye ihtiyaçları varken, zamanlarını teknolojik cihazlarla geçirmek onlar için ilk etapta bir kaçış ve eğlence vesilesi olabilmektedir. Ancak bu cihazlarla geçirilen zamandan daha fazla keyif aldıkça, gerçek hayattan, arkadaşlarından, aile ilişkilerinden kendilerini soyutlayabilecekleri ihtimali dikkate alınmalıdır (Öztürk, 2021). Uzun süre teknolojik cihazlarla zaman geçiren çocuklar dikkatini tek bir yöne odaklamakta zorlanmakta, dış dünya ile olan iletişimlerini ister istemez sınırlandırmaktadırlar (Özcan, Çağlar ve Pekdoğan, 2020). Harman ve arkadaşlarının (2005) yaptıkları araştırmaya göre zamanının çoğunu teknolojik cihazlarla oyun oynayarak geçiren çocukların, sosyal gelişimleri önemli ölçüde gerilerken; bu çocukların saldırganlık davranışlarının ve sosyal endişe düzeylerinin yüksek ve öz güvenlerinin düşük olduğu ortaya konulmuştur (Özcan ve diğerleri, 2020). Bu bağlamda ebeveynlerin çocuklarının teknolojik cihazları ne kadar süre ile kullandıklarını ve hangi içeriklere ulaştıklarını mutlaka kontrol ediyor olmaları gerekmektedir. Örneğin birçok dijital oyun şiddet içeriğine sahiptir. Çocuklar bu oyunları keyifle oynarken şiddetin bir sorun çözme aracı olduğunu, amacına ulaşmak ve oyunda yenmek, daha fazla kişiye hükmetmek için şiddetin kullanılması gerektiği çocuklara

verilen mesajlar arasındadır (Kanter, 2020).

Prososyal davranışlar sosyal gelişimin önemli bir parçasını oluşturmakta ve “bir başkasına karşılık beklemeden gönüllü olarak fayda sağlamayı hedefleyen davranışlar” olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg, N., & Mussen, 1989, s. 3). Çocuklar iki yaş civarında bu davranışları başkasının üzüntüsünü anlama ve onu teselli etme ya da birinin yere düşürdüğü bir nesneyi ona yardımcı olmak için verme gibi örnek davranışlarla sergilerler (Ostrov, Gentile ve Crick, 2006). Yaşla birlikte toplum yanlısı diye de adlandırılan prososyal davranışlar, artarak kazanılmaya devam eder fakat en önemli artış okul öncesi dönemde görülmektedir. Bu bağlamda sosyal gelişimin temellerinin atıldığı ailede çocukların deneyimleyecekleri; işbirliği, yardımlaşma ve paylaşmayı kapsayan prososyal davranışlar ileriki yaşantılarındaki psikolojik doyum ve toplumsal uyum açısından kritik öneme sahiptir. Çocukların maruz kaldıkları medya da prososyal davranışlar sergilemelerini etkilemektedir. Prot ve arkadaşlarının (2014) yaptıkları, 3.034 çocuk ve ergenin katıldığı, 2,2 yıllık bir süre devam eden boylamsal araştırmada prososyal ve şiddet içeren medya kullanımı ile empati ve yardım arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre prososyal medya kullanmanın gerçek hayatta prososyal davranışlar sergilemekle pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir çarpıcı sonuç ise prososyal medyanın uzun vadeli olumlu sosyal davranışlara etkileri varken, şiddet içeren medyanın daha sonraki olumlu sosyal davranışlar üzerinde uzun vadeli olumsuz etkileri saptanmıştır.

Sonuç olarak artık teknolojinin okul öncesi dönem çocukları tarafından kullanılıp kullanılmayacağını tartışmak yerine, çocuklara zarar vermeden en verimli şekilde onların kullanımına nasıl sunabiliriz bunun üzerinde durulması gerekmektedir. Çünkü teknolojik cihazları ne kadar süre ile hangi içeriklerle çocuklara sunacağımız onların prososyal becerilerini geliştirebileceği gibi, problem davranışlarını da arttırabilir. Okul öncesi dönemde sosyal ve duygusal olarak desteklenmeyen çocuklar, okul yaşamlarında arkadaşlarına karşı alay etme, saldırganlık, zorbalık gibi problem davranışlar sergileyebilmektedir (Özbey ve Alisinanoğlu, 2009). Çocukların topluma uyumlu ve fayda sağlayan, sosyal olarak kendine toplumda yer edinebilen, sağlıklı sosyal ilişkiler kuran, psikolojik olarak sosyal doyuma sahip bireyler olmaları isteniyorsa, sürekli değişim ve gelişim içinde olan teknolojiyi ve çocukların teknoloji kullanımının ayrıntılı olarak ele alınması önemli görülmektedir. Ebeveynler teknoloji kullanımını ne sebeple desteklemektedir?, çocukların teknolojik cihazları kullanım süreleri ne düzeydedir?, bu kullanımın sınıf içerisindeki prososyal ve problem davranışları yordama derecesi nedir?

gibi soruların bu araştırmada çok yönlü olarak ele alınması hedeflenmiştir. Bu bağlamda bu araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarının problemli teknoloji kullanımları ve teknoloji kullanım alışkanlıklarına yönelik ebeveyn tutumları ile sınıf içerisindeki prososyal ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının teknoloji kullanımları ve buna yönelik ebeveyn tutumları ile sınıf içerisindeki prososyal ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Çocuklarda problemli teknoloji kullanım ölçeği puanları; çocukların cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba yaşı, anne-baba öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, evde internet varlığı, çocuğun internete bağlanma durumu, teknolojik cihazla geçirilen süre değişkenlerine göre incelendiğinde anlamlı farklılık göstermekte midir?
2. Akıllı telefon/tablet kullanım alışkanlıklarında anne baba tutumları ölçeği puanları; çocukların cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba yaşı, anne-baba öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, evde internet varlığı, çocuğun internete bağlanma durumu, teknolojik cihazla geçirilen süre değişkenlerine göre incelendiğinde anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Problemli davranış ölçeği puanları; çocukların cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba yaşı, anne-baba öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, evde internet varlığı, çocuğun internete bağlanma durumu, teknolojik cihazla geçirilen süre değişkenlerine göre incelendiğinde anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Çocuk prososyalite ölçeği puanları; çocukların cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba yaşı, anne-baba öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, evde internet varlığı, çocuğun internete bağlanma durumu, teknolojik cihazla geçirilen süre değişkenlerine göre incelendiğinde anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Çocuklarda problemli teknoloji kullanım ölçeği puanları ile akıllı telefon/tablet kullanım alışkanlıklarında anne baba tutumları ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

6. Çocuklarda problemli teknoloji kullanım ölçeği puanları ile çocuk prososyallik ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
7. Çocuklarda problemli teknoloji kullanım ölçeği puanları ile problem davranış ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
8. Akıllı telefon/tablet kullanım alışkanlıklarında anne baba tutumları ölçeği puanları ile çocuk prososyallik ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
9. Akıllı telefon/tablet kullanım alışkanlıklarında anne baba tutumları ölçeği puanları ile problem davranış ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
10. Çocuk prososyallik ölçeğinden alınan puanlar ile problem davranış ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Teknolojideki gelişim baş döndürücü bir hızla devam etmektedir. Dokunmatik ekranlı cihazlar piyasaya sürüldüklerinden bu yana küçük çocukların ev deneyimlerinde ve oyun dünyalarında oldukça yaygın hale gelmiştir. Hayatımızı her alanda kolaylaştıran teknolojik cihazların doğru kullanıldığında birçok fayda sağlarken, yanlış kullanıldığında birçok olumsuzluğa sebep olduğu herkesin bildiği bir gerçektir (Aral ve Doğan-Keskin, 2018). Toplumun en küçük yapı taşı olan ailede artan teknoloji kullanımı ile aile içi iletişim azalmış, çocuklar zamanlarının büyük bir kısmını ekran karşısında geçirir hale gelmiş, bu da birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Örneğin, Ferguson ve arkadaşları (2008) araştırmalarında şiddet içerikli dijital oyun ile saldırgan davranışlar sergileme arasında ilişki olduğunu bulmuşlardır. Çocuklar ne kadar çok şiddet içerikli dijital oyun oynarlarsa o kadar çok agresif ve saldırgan davranış sergiledikleri araştırmada ortaya konmuştur.

Okul öncesi dönem her alanda gelişimin en hızlı olduğu, çocuğun kişiliğinin temellerinin atıldığı, çocuğun çevresinden en çok etkilendiği ve öğrendiği zaman dilimidir (Günindi, 2018; akt. Çetin ve Samur, 2018). Çocukların sosyal becerilerini etkileyen en önemli unsur aileleridir. Çocuk empati kurmayı, olumsuz duygularını uygun yollarla göstermeyi, hakkını korumayı, hoşgörülü olmayı, farklılıklara saygı duymayı, toplumsal kurallara uymayı, ahlaki değerleri, duygu ve düşüncelerini uygun şekilde ifade etmeyi, sorunlarını çözebilme ilk önce ailesinde yaşadığı deneyimlerle daha sonra da

okul öncesi eğitim kurumunda aldığı eğitim ile öğrenir (*MEB Okul Öncesi Eğitim Programı*, 2013). Çocuklar toplum yanlısı ya da olumlu sosyal davranışlar olarak adlandırılan prososyal davranışları ilk önce ailelerinde görür ve taklit eder. Başkalarına herhangi bir karşılık ya da ödül beklemeden yardımda bulunurlar. Okul öncesi dönem prososyal davranışların hızla arttığı bir dönem olarak çok kıymetlidir. Toplumların bir ve beraber uyum içinde yaşamasını besleyen prososyal davranışlar iş birliği, yardımlaşma ve paylaşmayı içinde barındırır. Çocukların sosyal ve psikolojik olarak kendilerini iyi ve mutlu hissetmeleri işlevine sahip olan prososyal davranışların daha çok gelişebilmesi için nelerden etkilendiğinin tespiti büyük önem taşımaktadır (Çetin ve Samur, 2018).

Teknoloji kullanımından çocukların olumsuz etkilenmelerini istemiyorsak ebeveynlere büyük görevler düşmektedir. Ebeveynler teknolojiyi etkin ve verimli kullanmada çocuklarına model teşkil etmeli, çocuklarının teknoloji kullanımı ve diğer faaliyetleri arasında sağlıklı bir denge kurmalıdır (Kanter, 2020). Teknolojiyi çocukları oyalamak için bir araç olarak gören ebeveynler, süre ve içerik kontrolü yapmadan verdikleri teknolojik cihazlar sebebi ile çocuklarında obezite, öfke, saldırganlık, uykusuzluk, fiziksel hareketsizlik, kas ve eklem rahatsızlıkları, içine kapanma, iletişim kurmama, göz bozuklukları gibi birçok problem davranış gözlemlemektedirler. Ebeveynlerin büyük bir bölümü çocuklarının problem davranışları karşısında ne yapacaklarını bilememektedir (Eratay, 2011). Ebeveynler bu problem davranışlar sonucu teknoloji kullanımını çocuklarının hayatlarından çıkarmayı değil onu nasıl etkin ve verimli kullanabilecekleri üzerine yoğunlaşmalıdırlar. Problem davranışların farkedilmesi ve neyin sebep olduğunun erken dönemde tespit edilmesi, davranış kalıcı hale gelmeden çözülmesi açısından önem arz etmektedir (Öztürk, 2021).

Okul öncesi çağındaki çocukların birçoğu çok küçük yaşlardan itibaren teknoloji ile evlerinde tanışmaktadır (Kılınç, 2015). Doğru kullanılmadığında olumsuz birçok etkisi olan teknoloji kullanımı konusunda ebeveynlerin rolü büyüktür. Bu araştırma ile ebeveynlerin teknolojiyi ne amaçla çocuklarına kullandırmayı tercih ettikleri ortaya konularak, ebeveynlerde doğru teknoloji kullanımına dair farkındalık yaratmak ve çocukları ile aralarındaki sağlıklı iletişimi desteklemek amaçlanmıştır. Teknoloji kullanımının çocukların problem ve prososyal davranışları bağlamındaki ilişkisini ortaya çıkararak; çocukların hangi alanda, nasıl desteklenmesi gerektiğine dair ebeveynlere rehberlik sağlanmış olacaktır. Böylece toplumda uyum içinde yaşayan, birbiri ile iş birliği yapan, paylaşan ve birbirine yardım eden bireylerin yetişmesine katkı sunulacaktır. Ayrıca okul öncesi öğretmenleri problem ve prososyal davranışlara teknoloji

kullanımının nasıl etki ettiğini farkederek bu alanda kendi velilerine ve öğrencilerine gerekli rehberliği sağlayabilecektir.

Teknoloji kullanımının çocuklar üzerindeki etkilerini araştıran (Kanter, 2020; Mustafaoğlu ve Yasacı, 2018; Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı ve Razak Özdiñler, 2018; Şalcı ve diğlerleri, 2018; Yasacı ve Mustafaoğlu, 2020), çocukların teknoloji kullanımı ile sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi araştıran (E. Bulut, 2020; Delikanlı, 2019; F. Özcan ve diğlerleri, 2020; Uçak, 2021), çocukların teknoloji kullanımı ile ebeveyn görüşlerini-tutumlarını araştıran (Kılınç, 2015; Urfa, 2020; Yazar, 2021), anne baba tutumları ile çocukların problem davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen (Derman ve Başal, 2013), okul öncesi çocuklarının problem davranışlarını bazı değişkenlere göre inceleyen (Özbey ve Alisinanoğlu, 2009), dijital oyunlar ile saldırganlık ve şiddet arasındaki ilişkiyi inceleyen (Mansız ve Kolburan, 2022), drama eğitiminin prososyal davranışlar üzerine etkini araştıran (Demir, 2021), anne-babaların prososyal davranışları ile çocukların prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen (Bağcı, 2015; Genç, 2021), çocuklarda öz düzenleme becerisi ile prososyal davranışlar arasındaki ilişkinin inceleyen (Yurdakul, İlhan-Yıldız ve Bütün-Ayhan, 2022), okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarını bazı değişkenler açısından inceleyen (Karaman ve Dinçer, 2020) çalışmalar alanyazında bulunmaktadır. Alanyazında sosyal beceri ve problem davranış ile teknoloji kullanımını inceleyen (Öztürk, 2021), medya kullanımı ile prososyal ve agresif davranışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen (İnanlı, 2015), annelerin akıllı telefon bağımlılıkları ile çocuklarının teknoloji kullanımı arasındaki ilişkiyi inceleyen (Sarıyıldız, 2023), çocukların teknoloji kullanımı ile davranış sorunları, sosyal beceri ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen (Akgür, 2024) konuyu çok yönlü ele alan sınırlı sayıda çalışmaya raslanılmıştır. Ancak prososyal davranış ile teknoloji kullanımı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar görüldüğü gibi çok sınırlıdır. Ayrıca çocukların teknoloji kullanımı ile prososyal ve problem davranışları arasındaki ilişkinin araştırıldığı sınırlı sayıda araştırma olması bu araştırmanın gereksinimini oluşturmuştur. Çocukların problemli teknoloji kullanımlarını araştıran, bu bağlamda ebeveylelerin akıllı telefon/tablet kullanımı ile ilgili tutumlarını ortaya koyan, ayrıca bunlarla prososyal ve problem davranışları ile ilişkisinin araştırıldığı çok yönlü bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda konuyla ilgili sınırlı sayıda araştırmanın olması, teknolojinin her geçen gün çocukların hayatında daha fazla yer etmesi sebebiyle etkilerinin güncel olarak araştırılması gerekliliği araştırmanın özgünlüğü bakımından önemini artırmaktadır. Yapılan araştırmanın bu açıdan ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma aşağıdaki sınırlılıklara sahiptir.

- Bu araştırma, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Kırklareli il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı anaokullarında ve anasınıflarında eğitim görmekte olan 58-79 aylık çocuklar, anne-babaları ve öğretmenleriyle sınırlandırılmıştır.
- Araştırma, “Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği”, “Çocuklar İçin Problemlili Teknoloji Kullanımı Ölçeği”, “Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği” ve “Çocuk Prososyallik Ölçeği”nden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Prososyal Davranış: “Bir başkasına karşılık beklemeden gönüllü olarak fayda sağlamayı hedefleyen davranışlar” (Eisenberg, N., & Mussen, 1989, s. 3).

Teknoloji: “İnsanın maddi çevresini denetlemek ve değiştirmek amacıyla geliştirdiği araç gereçlerle bunlara ilişkin bilgilerin tümü” (Türk Dil Kurumu)

Problem Davranış: Kişinin kendisine ya da etrafındakilere zarar veren, yaşadığı ortamda dışlanmasına sebep olan, kişinin yeni bir beceri öğrenmesine engel olan, kişinin içinde yaşadığı toplumun kurallarına uymaması olarak tanımlanmıştır (Kanlıklılıçer, 2005).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Okul Öncesi Dönemi Çocuklarında Teknoloji Kullanımı

Teknolojinin tanımına baktığımızda Türk Dil Kurumu (TDK) teknolojiyi şu şekilde tanımlamıştır; “İnsanın maddi çevresini denetlemek ve değiştirmek amacıyla geliştirdiği araç gereçlerle bunlara ilişkin bilgilerin tümü”. Teknolojik cihazlar ise insan hayatını kolaylaştırmayı sağlayan her türlü cihazdır. Örnek olarak; tablet, MP3 çalar, kulaklık, telefon, bilgisayar, usb, kahve makinası, robot süpürgeler gibi daha birçok cihazı sayabiliriz. Teknolojik cihazlar eğitim, eğlence, ev temizliği, sağlık, ulaşım, kişisel bakım gibi sayısız alanda insanlara yararlı hizmetler sunmaktadır.

Çağımızda çocuklar teknolojinin içine doğmaktadırlar. Doğmadan önce ultrason görüntüleri sosyal medyada yayınlanmakta, doğar doğmaz resim ve videoları çekilip sosyal medyada paylaşılmaktadır. Daha bebekken uzaktaki akrabalarının onu görebilmesi için görüntülü görüşmeler sağlanmaktadır. Ses çıkarmaya başladığında ise telefon kulağına konularak ses çıkarması için onunla sohbet edilmektedir. Uyumadığında ninniler açılmakta, yemek yemediğinde ise teknolojik cihazlardan çizgi filmler ve şarkılar izletilmektedir. El becerileri geliştiğinde ise artık dokunmatik ekranları işlevsel olarak çok küçük yaşlardan itibaren kullanmaya başlamaktadırlar (Tezel-Şahin ve Eskidemir-Meral, 2019). Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile oyun oynanan alan ve oyun araçları değişime uğramış, eğlenceli ve merak uyandıran oyunlar sunan dijital dünya çocukların yaşamlarının bir parçası olmuştur (Gözüm ve Kandır, 2020; Toran, Ulusoy, Aydın, Deveci ve Akbulut, 2016). Teknolojinin hızla gelişmesi ve sağladığı kolaylıklar onu hayatımızın vazgeçilmez unsuru haline getirmiştir. Çocukların bilgisayar, tablet, akıllı telefon gibi teknolojik aletlere ve internet bağlantısına kolayca ulaşıyor olması, onlarla geçirdikleri zamanı da hayli arttırmıştır (Özkan, 2017).

Tablet: Parmak ve kalem hareketlerini dokunmatik olarak algılayabilen, bilgi edinme, iletişim kurma, araştırma yapma, çizim yapma, internete bağlanma, video-dizi-film izleme, şarkı dinleme, canlı görüşmeler yapma vb. gibi birçok alanda kullanılan teknolojik bir alettir. Çocuklar fare ve klavye kullanımını gerektirmediği için anne-babalarının desteği olmadan kolayca kullanabilirler.

Akıllı Telefon: Cep telefonlarının temel fonksiyonlarının yanı sıra bilgisayar özelliklerini de içinde barındıran bir cihazdır (TDK). Hesap makinesi, fotoğraf makinesi, bilgisayar, ses kayıt cihazı gibi farklı işlevlerin küçük bir cihazda toplu olarak bulunması, taşınmasının kolay olması onu insanların hayatının vazgeçilmez bir parçası yapmaktadır.

Bilgisayar: “Belleğine yüklenmiş program uyarınca aritmetik ve mantık işlemleri yapabilen, sonuca göre karar verip programdaki akışı değiştirebilen, çevresiyle etkileşimde bulunabilen, girdi ve sonuç verilerini belleğinde tutabilen aygıt” tır (TDK). Teknolojinin gelişmesi ile masaüstü bilgisayarların yerini taşınabilir dizüstü bilgisayarlar almıştır.

Teknolojik araçların hızla yaygınlaşması ve ulaşılabilirliğinin kolaylaşması kullanım yaşının düşmesine neden olmuştur. Aral ve Doğan Keskin’in (2018) yaptığı çalışma sonucuna göre 0-6 yaş çocuklar 12 aylıkken televizyon ile, 12-23 ayları aralığında cep telefonları ile, 24-35 ayları aralığında ise bilgisayar ve tablet ile tanışmaktadırlar. Mustafaoğlu ve Yasacı (2018) ise yaptıkları araştırmada çocukların dijital oyun oynama yaş ortalamasını 4,5 yaş olarak bulmuştur. Aynı çalışmada çocuklar büyüdükçe bilgisayarda oyun oynama sürelerinin de arttığı tespit edilmiştir.

Sezgin ve Tonguç (2016) 3-6 yaş grubu çocuğu olan 266 ebeveyn ile yaptıkları araştırmada; ebeveynlerin %95,9’unun mobil cihazlarının olduğunu, %37,6’sının günlük 3-4 saat, %24,4’ünün günlük 1-2 saat, %16,5’inin günlük 5-6 saat, %6’sının günlük 7-8 saat, %10,2’sinin ise günlük 9 saat ve üzeri telefon kullandıkları saptanmıştır. Bu sonuç ile ebeveynlerin zamanlarının büyük bir kısmını telefonları ile geçirdikleri tespit edilmiştir. Çocukların ise %43,2’si günlük 1-2 saatini, %36,1’i günlük 1 saatten az, %11,3’ü günlük 3- 4 saatini, %2,6’sı günlük 5-6 saatini, %1,5’i ise günlük 7 saat ve üzerini telefon kullanarak geçirmektedir.

Güngör ve Ogelman’ın (2020) çocukların evdeki teknolojik araçlar ile ilgili algılarının değerlendirildiği çalışmaya 5-6 yaş grubu 162 çocuk ile ebeveynleri katılmıştır. Araştırma sonucuna göre; çocukların çoğunun evinde tablet, dizüstü bilgisayar, akıllı telefon olduğu ve bu cihazları sevdikleri, hepsinin evinde televizyon bulunduğu, aile fertlerinin de aktif olarak teknolojik cihazları kullandığı, çocukların teknolojik cihazları çoğunluğunun tek başına kullandığı ve sevme nedenlerinin oyun oynama, müzik dinleme, çizgi film izleme olduğu saptanmıştır.

Şalcı ve arkadaşlarının (2018) 3-6 yaş çocukların gelişimine akıllı cihaz kullanımının etkisini belirlemek için okul öncesi öğretmenleri ile yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre; 6 ya da 7 yaşın akıllı telefon kullanımı için uygun bir başlangıç olacağını ve çocukların akıllı cihazları yarım saat ya da bir saat eğitim içerikli kullanabileceklerini belirlemişlerdir. Çocukların oyun oynama ve çizgi film izlemek amaçlı bu cihazları kullandıklarını vurgulamışlardır. Öğretmenler sınıftaki teknolojik araçları oyun oynatırken, öykü anlatırken, şarkı öğretirken, eğitici video izletirken kullandıklarını ifade etmiştir. Öğretmenler akıllı cihazların yararına dair; dijital okur yazarlıklarının gelişmesine, yabancı dil öğrenmelerine, bilgiye kolay ve hızlı bir şekilde erişmelerine imkân sağladığını belirtmişlerdir.

2.1.1. Teknolojik Araçları Kullanmanın Erken Çocukluk Dönemindeki Çocuklar Üzerindeki Olumlu Etkileri

Çocuklar dijital teknolojilerle artık çok küçük yaşlarda tanışmaktadır. Teknoloji kullanımı çocukların günlük rutinlerinin bir parçası haline gelmiş ve onların öğrenme deneyimlerini değiştirmiştir. Bu kullanımın çocuklar için yararlı mı yoksa zararlı mı olduğu ebeveynler, eğitimciler ve araştırmacılar için hala tartışmalı bir konudur. Bazıları çocukların teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilmesi için erken yaşta kullanılması gerektiğini savunurken, bazıları da olabildiği kadar geç tanıştırmamanın daha yararlı olduğu kanaatindedir. Ebeveynler ise çocuklarının dijital araç kullanımını öğrenmeleri gerektiğini düşünmekte ancak bu teknolojilerin zararlarından çocuklarını nasıl koruyabileceklerini tam olarak bilmemektedirler (Aral ve Doğan-Keskin, 2018).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) (2019) belirttiği gibi "dokunmatik ekranlarla aktif etkileşim dinamik uyarım yaratabilir ve uygun şekilde kullanılırsa, geleneksel oyuncaklar veya kitaplar kadar ilgi çekici ve bilişsel olarak uyarıcı olabilir" (Akt. Kalati ve Kim, 2022). Teknolojik cihazlar doğru şekilde kullanıldığında çocuğun bilişsel ve dil gelişimini desteklemektedir. Bu araçları kullanarak yeni kavramlar öğrenebilir, sosyal hayatında karşılaşamayacağı olayları dijital ortamda deneyimleyip neden-sonuç ilişkisi kurabilir, problem çözebilir, seçim yapabilir, akıl yürütebilir, değerlendirme yapabilir. İnteraktif uygulamalar hızlı bir şekilde geri bildirim vererek çocuğu güdüler. Etkinliği ya da görevi tekrar tekrar yapma imkânı tanır. Çocuklara içerik yaratma imkanı tanır (Tezel-Şahin ve Eskidemir-Meral, 2019). Çocuklar ilgi çekici uygulamalar yoluyla ekrandaki aktiviteye etkileşimli olarak katılarak el-göz

koordinasyonlarını geliştirebilirler. Bilgisayar kullanırken fare ve klavye kullanımı sayesinde ince motor becerileri desteklenmiş olur. Çocuk teknolojik cihazlar sayesinde bilgiye kolayca erişim sağlayabilir. Bunun için okuma-yazma bilmesine de gerek yoktur. Sesli olarak aratma yapması, dokunmatik ekranda istediği görsele ya da videoya basması yeterlidir. İzlediği videolar, şarkılar, e-kitaplar ve çevrimiçi hikayeler vasıtası ile yeni kelimeler öğrenebilir, alıcı dil becerileri gelişebilir. Bu cezbedici ve merak uyandırıcı içerikler sayesinde harf öğrenimi, fonolojik farkındalık becerisi, harf-ses bilgisi, kelime tanıma gibi erken okur yazarlık becerileri desteklenmiş olur (Kalati ve Kim, 2022).

Dijital aletlerin çocukların sayı sayma, sayı-nesne eşleştirmesi yapma, miktar karşılaştırması yapma, sıralama, hesaplama, şekilleri öğrenme, örüntü oluşturma, toplama-çıkarma yapma gibi aritmetik işlemler yapma gibi birçok matematik becerisini öğrenmeyi ve pekiştirmeyi sağladığı bulunmuştur. Disney ve arkadaşları (2019) seçtikleri 5 tablet uygulamasını kullanarak okul öncesi çocukların matematik becerilerini geliştirmesi ile ilgili deneysel olarak bir çalışma yürüttüler. İki haftalık uygulama sonucunda çocukların tamamına yakını sayı tanıma, sayı sayma, aritmetik problemleri çözme, örüntü oluşturmada önemli ölçüde gelişme göstermişlerdir. Çocukların %50'sinin ise şekil tanıma becerisinin geliştiği tespit edilmiştir.

Çocukların teknolojik cihazlar aracılığı ile yeni öğrenme deneyimleri yaşadığı bir başka ortam ise okuldur. Okul öncesi öğretmenleri, okul öncesi eğitim kurumlarında kullanılan teknolojinin çocuklar için beş duyuya hitap eden zengin içerikli materyaller sunduğunu, böylece çocukların başarısını arttırdığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda öğretmenler, teknoloji kullanımı ile etkinliklerin eğlenceli hale geldiğini, öğrenme sürecinin zenginleştiğini, çocuklara keşfederek öğrenme fırsatı sunduğu için kalıcı öğrenmeleri arttırdığını belirtmişlerdir (Kuzgun ve Özdiç, 2017). Bir diğer araştırmada okul öncesi öğretmenleri sınıfta teknolojik cihazların kullanımını desteklemekte ancak sınıflarında yeterli donanım (akıllı tahta, internet bağlantısı vb.) sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler kazanım ve göstergelere uygun olarak, dijital teknolojileri eğitsel amaçla, günlük olarak kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler bu cihazların çocukların fiziksel gelişimlerini, erken okur yazarlık becerilerini, dil gelişimlerini, yaratıcılıklarını geliştirdiğini düşünürken, sosyal gelişimlerine olumlu etkisi olmadığı görüşündedirler (Kayış, 2022).

Dijital teknolojiler, eğitim amacıyla seçilen içerikler ile, ebeveyn gözetiminde, süre sınırına dikkat edilerek kullanıldığında çocuklara bireysel öğrenme hızlarına göre zengin bir öğrenme deneyimi sağlayabilir.

2.1.2.Teknolojik Araçları Kullanmanın Erken Çocukluk Dönemindeki Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Teknolojik araçlar günümüzde insan hayatını oldukça kolaylaştırmaktadır. İnsanlar iletişim kurarken, alışveriş yaparken, sosyal medyayı takip ederken, eğitim hizmeti alırken, banka işlemleri yaparken, oyun oynarken teknolojiyi aktif olarak kullanır. Teknolojideki baş döndürücü hız ile bu araçlara sahip olmak ve kullanmak artık çok daha kolaydır. Sokakta güvenli oyun oynama imkânı kısıtlanan çocuklar daha çok evde zaman geçirmektedir. Bu bağlamda çocuğun oyun oynama alanı ev ile sınırlandırılmış, oyuncağı ise dijital dünyada kendisine sunulan oyunlar olmuştur (Toran ve diğerleri, 2016). Ancak teknolojik araçların erken yaşlarda fazlaca kullanılması, çocukların gelişimini olumsuz etkileyebilecek sorunları da beraberinde getirmektedir (Konca, Baltacı ve Akbulut, 2022).

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile çocukların oyun tercihleri geleneksel oyunlardan dijital oyunlara bir eğilim göstermektedir. Çocukların tek başına dijital oyun oynama süresi arttıkça, akranları ile oynadığı oyunlar ve zaman azalmakta, dışarıda ya da içeride oyun oynama eğilimi düşmektedir (Gözüm ve Kandır, 2020; Toran ve diğerleri, 2016). Bu bağlamda, çocukların kaba motor beceri gelişimleri de olumsuz olarak etkilenmektedir. Amerikan Pediatri Akademisi (2009) çocukların teknolojik aletler aracılığı ile şiddet içeriğine maruz kalması sonucu şiddete karşı duyarsızlaşmaya başlayacağı, saldırgan davranışlar sergileyebileceği, kabuslar görebileceği ve korkmasına sebep olacağı konusunda uyarmıştır (Kalati ve Kim, 2022).

Ekran karşısında fazlaca vakit geçirmenin, çocuğun sağlıklı beslenmesi üzerine de olumsuz etkileri vardır. Ekran başında geçirilen süre içerisinde çocuk genellikle pasif (TV ya da video izlemek gibi) veya etkileşimli (oyun oynamak gibi) olabilir. Ekran karşısında geçen süre arttıkça, çocukların fiziksel hareketi azalır. Ekran karşısında yenilen atıştırmalıklar, metabolizmanın yavaşlaması, oyuna daldığı için atlanan öğünler, maruz kalınan gıda reklamları sebebiyle de çocuk obezite riski ile karşı karşıya kalabilir (Muslu ve Gökçay, 2019). Bir başka çalışmada ise çocukların %86'sının yemek saatinde teknolojik alet kullandığı bulunmuştur (Gündoğdu ve diğerleri, 2016). Bir başka deyişle ebeveynler çocuklarına daha kolay yemek yedirmek için teknolojik cihazları bir araç olarak kullanmaktadır. Ancak çocuk yemek yerken ne yediğine dikkat etmemekte, yemek ile lezzetini eşleştirememekte, gıdaları tanınamamaktadır. Ayrıca dikkati ekranda olduğu için kaşık ve çatalı da etkili bir şekilde kullanamayacaktır. Bu bağlamda, yemek sırasında

teknolojik cihazların kullanımı çocuğun sağlıklı beslenme alışkanlığı kazanmasını olumsuz etkilemektedir.

6-18 yaş aralığındaki öğrencilerin ebeveynleri teknolojik cihaz kullanımının çocukları üzerindeki olumsuz etkilerini; özgüven eksikliği, içine kapanma, yalnız kalma isteği, kendini ifade etmekte zorlanma, agresiflik, sosyal etkinliklere katılmak istememe, iletişim sorunları yaşama, dikkat eksikliği, huzursuzluk, akademik başarısında düşüş, sıkılganlık, göz bozuklukları yaşama, zamanının çoğunu ekran başında geçirme isteği, yorgunluk, sinirlilik, fazla ekran karşısında durmaktan bel, kas, sırt ve kemik yapısında bozulma, yalan söyleme, uyku sorunları olarak ifade etmişlerdir (Gökel, 2020). Çocuklar sanal dünyadaki eğlence ve keyfi gerçek hayata tercih etmektedirler. Uzun süre teknolojik araçlara maruz kalan çocukların uyku, dinlenme, ders, spor, aile, yemek vb. diğer aktivitelere zamanları kalmamaktadır.

Yasacı ve Mustafaoğlu (2020) ise 1-96 aylık çocukların uyku süresi ile ekran kullanım süresi arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada toplam ekran süresi (TV, bilgisayar, cep telefonu ve tablet) ortalamalarını 1-24 ay için 142,2 dk, 25-48 ay için 157,3 dk, 49-72 ay için 145,2 dk, 73-96 ay için 138,8 dk olarak belirlemiştir. Çocukların en fazla televizyona maruz kaldıkları bulunmuştur. 25-48 aylık çocuklarda uyku süresinin en az olduğu, 1-48 aylık çocukların ise uyumadan önce ekrana en çok maruz kalan grup olduğu, ayrıca ekran süresi artışının uyku sürelerindeki azalma ile ilişkisi tespit edilmiştir.

Okul öncesi öğretmenleri akıllı cihazların sınırsız kullanımında çocukların bütün gelişim alanlarında sorunlar yaratabileceğine dikkat çekmişlerdir. Bu sorunlar; obezite, asosyalite, konuşma bozukluğu, dikkat dağınıklığı, göz bozuklukları, arkadaş edinmede zorluk çekme, problem davranışlar sergileme, öfke ve şiddet eğilimi, içe kapanıklık, teknoloji bağımlılığı, tembellik, yeme bozukluğu, uyku bozukluğu, zeka gelişiminde gerileme, depresyon, yaratıcılığın engellenmesi, pratik düşünememedir. (Gözüm ve Kandır, 2020; Mustafaoğlu ve Yasacı, 2018; F. Özcan ve diğerleri, 2020; Şalcı ve diğerleri, 2018)

Amerikan Pediatri Akademisi çocukların medya kullanımına dair tavsiyelerini incelediğimizde; çocuklarda fazla medya kullanımının vücut kitle endeksini arttırdığı, gıda reklamlarının, yüksek kalorili gıdaların ve televizyon izlerken yemek yemenin buna sebep olabileceği ifade edilmiştir. Teknolojik cihazlarla fazla zaman geçirmenin uyku öncesinde, uykuya dalmayı ve uyku kalitesini olumsuz yönde etkileyebileceği; internet oyun bağımlılığına sebep olup, depresyon gibi ruhsal sorunlara yol açabileceği; çevrimiçi güvenlik sıkıntılarına sebep olarak, kişisel bilgilerin gizliliğinin ihlal edilmesi, cinsellik

ile ilgili içeriklere maruz kalınması, istismar ve siber zorbalık ile karşılaşma riski bulundurabileceği; çocuğun gerçek yaşam deneyimlerine ilgisinin zamanla azalabileceği; akademik anlamda öğrenme sorunları yaşayabileceği belirtilmiştir (Guram ve Heinz, 2018).

Çocuklar teknolojik cihazları kullanırken ekrana odaklanmakta, yaşlıları ve ailesi ile iletişime kendisini kapatmaktadır. Bu cihazların fazla kullanılması çocukların sosyalleşmelerini engeleyebilir ve özellikle küçük yaşlarda kişiler arası etkileşim sayesinde gelişen dil becerilerinde gerilemelere sebep olabilir (Gündoğdu ve diğerleri, 2016). Urfa'nın (2020) da yaptığı araştırma sonucuna göre çocukların akıllı telefon-tablet kullanımları arttıkça, kişisel sosyal ve dil gelişimlerinin bundan olumsuz etkilendiği, ancak kaba motor ve ince motor gelişiminin bundan etkilenmediği tespit edilmiştir. Bu durum çocukların kendilerini sosyal yaşamdan izole edecek kadar çok teknolojik cihazlarla zaman geçirmesinin, onların gerçek hayatta etrafındaki insanlarla sözel iletişimini azalttığı ve bu sebeple dil gelişimlerini de olumsuz etkilediği şeklinde yorumlanmıştır.

Ebeveynler çocuklarını evde oyalamak için teknolojik cihazlara izin verdiklerinde ve süre sınırlaması koymadıklarında, çocuklar kendilerini kontrol etmede güçlük yaşacaklardır. Çünkü oynadıkları oyundan ya da izledikleri videolardan keyif almaktadırlar. Bu eğlenceli aktivite çocuğun günlük yaşamında bir süre sonra alışkanlığa dönüşebilir. Çocuk günlük olarak yerine getirmesi gereken görevleri ve sorumluluklarını aksatmaya yani işlevsel bozukluk yaşamaya ve gerçek hayattan kopmaya yani sosyal izolasyona maruz kalabilir (Çevik, 2023).

2.1.3. Çocukların Teknoloji Kullanımı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Lin ve arkadaşları (2015) küçük çocukların televizyon izleyerek ne kadar zaman geçirdiklerini ve bilişsel, dil, motor gelişimsel beceriler üzerindeki etkilerini 12-35 aylık 150 çocuk üzerinde incelediler. Araştırma bulgularına göre çocukların 2 yaşına girmeden günde 1 saatten fazla televizyon izledikleri; çocuklardaki dil, motor ve bilişsel alandaki gelişimsel gecikmelerin, televizyon izleme süreleri ile ilişkili olduğu; fazla televizyon izlemeye maruz kalan çocukların gecikmiş dil gelişimi riski 3,3 kat arttığı; televizyon izleme süresinin ve çift gelirli aileye sahip olmanın çocukların motor gelişimini geciktirici unsurlar olduğu; ebeveyn dışındaki bakım veren kişilerin (büyükanne, büyükbaba, dede gibi) çocukların televizyon izlemesine daha çok izin verdiği; yüksek eğitilmiş annelere

göre düşük eğitime sahip annelerin çocuklarını daha fazla televizyona maruz bıraktığı bulunmuştur.

Sezgin ve Tonguç (2016) 3-6 yaş grubu çocuğu olan 266 ebeveyn ile yaptıkları araştırmada; çocuklar mobil cihazı oyun oynamak, film izlemek ve müzik dinlemek için kullandıkları, ebeveynlerin yarısının çocukları mobil cihazla oynarken yanında bulunup, kontrol ettiği, %57,5'inin ise mobil cihaz kullanmadan önce çocuğuna uyması gereken kuralları hatırlattığı, %47,7'sinin ise teknolojik cihaz kullanımı sonrası çocuğundan cihazı geri almakta zorlandığı, ebeveynlerin %56,4'ü sağlık yönünden mobil cihazların çocuklarına zararlı olduğunu düşündüğü tespit edilmiştir.

Toran ve arkadaşlarının (2016) 5 yaş çocuklarının dijital oyun oynamaları ile ilgili annelerin görüşlerini aldıkları çalışma sonuçlarına göre; anneler bütün çocukların dijital oyunlar oynadığını, oyun oynama sürelerinin ise belli olmadığını ve çocukların ailelerinde oyun oynama davranışını model aldıkları bir yetişkin olduğunu ifade etmişlerdir. Çocuklar eğlenceli vakit geçirmek için oyun oynarken, anneler ev işlerini yapmak ve kendilerine vakit ayırmak için çocuklarına dijital oyun verdiklerini belirtmiştir. Anneler dijital oyunların çocuklarının gelişimlerine etkisi olmadığını düşünmektedir. Annelerin dijital oyunun yararlarına ve zararlarına ilişkin farkındalıklarının düşük olduğu saptanmıştır. Anneler ayrıca çocuklarının dijital oyun oynamasının onların kontrolünde olmadığını, dijital oyunlar hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıklarını da belirtmiştir.

Gündoğdu ve arkadaşları (2016) okul öncesi çocuklarının medya kullanımını araştırdıkları, 7 yaş altı 102 çocuk ile yaptıkları çalışmada çocukların çoğunlukla 3-4 yaşlarında teknolojik aletleri kullanmaya başladığı ve en çok kullanılan aletin birinci sırada televizyon, ikinci sırada ise bilgisayar olduğu bulunmuştur. Araştırma bulguları; çocukların teknolojik aletlerin 1 veya birkaçı ile günlük 1 saat veya 1 saatten fazla zaman geçirdiklerini; çocukların %86 sının yemek saatinde teknolojik alet kullandığı ve bu çocukların %65 inin teknolojik cihazları kullanırken internete erişebildiklerini; çocukları teknolojik aletleri kullanırken ebeveynlerin ev işleri yaptığını (%49), çocuğuna eşlik ettiğini (%23) ve kendilerine zamana ayırdıklarını (%23); ebeveynler çocuğun teknolojik aletleri kullanmasını engellediğinde çocukların %63 ünün olumsuz davranışlar (şiddete başvurma, itiraz etme, ağlama) sergilediğini ortaya koymuştur.

Özkan (2017) 5-6 yaş çocuklarının bilgisayar ve tablet kullanımıyla ilgili anne görüşlerini incelediği çalışmada, 58 anne ile çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çocukların büyük bir kısmı 2-3 saatini internet başında, sıra ile oyun oynayarak, çizgi film

izleyerek ve müzik dinleyerek geçirmektedir. Anneler çocuklarının zihinsel gelişimi ve akademik başarısı açısından teknoloji kullanımlarını önemli görmektedirler. Teknolojinin olumsuz etkilerini kaldırmakta ailenin, öğretmenlerin ve medyanın sorumlu olduğunu ifade etmişlerdir. Çocuklarının teknolojik aletleri kullanmasına izin vermediklerinde ise çoğunluğu çocuklarının olumsuz tepki verdiğini belirtmişlerdir.

Şalcı, Karakaya ve Tatlıeşme' nin (2018) akıllı cihaz kullanımının 3-6 yaş çocukların gelişimlerine etkilerini 50 okul öncesi öğretmenin görüşleri doğrultusunda incelemeyi amaçladıkları araştırma sonucunda; öğretmenler akıllı telefon kullanımı için 6-7 yaşın uygun olabileceğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler, çocukların akıllı cihazları oyun oynamak ve çizgi film izlemek için kullandıklarını belirtirlerken, çocukların yarım saat ya da bir saat akıllı cihazlarla eğitim amacıyla zaman geçirmesinin onların gelişimleri açısından sorun yaratmayacağı görüşündedirler. Akıllı cihaz kullanımının çocuklarda yabancı dil öğretiminde, dijital okur yazarlık kazanmalarında ve bilgiye kolayca ulaşmalarını sağlamada etkili olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler ailelerin çocuklara akıllı cihaz kullanırken süre sınırı koymaları, kontrolü bırakmamaları ve eğitim amaçlı kullanmalarını tavsiye etmişlerdir.

Özsoy ve Atılgan'ın (2018) 6-8 yaş grubu çocukların internet kullanımı ve bu kapsamda ebeveyn arabuluculuğunu araştırdığı çalışmada 20 çocuk ve 20 ebeveyn ile görüşülmüştür. Çocukların evlerinde en az iki adet teknolojik cihaz (akıllı telefon, tablet, bilgisayar, laptop, oyun konsolu vb.) bulunduğu, çocukların bu cihazları sırasıyla oyun oynamak, video izlemek, fotoğraf çekmek, resim yapmak, müzik dinlemek, çekilen fotoğrafları yakın çevre ile paylaşmak için kullandığı ortaya konmuştur. Ebeveynler teknolojik cihaz kullanım denetimini sağlamak için süre sınırlaması koymak, internet bağlantısını keserek sadece cihazda yüklü oyunlarla oynamasını sağlamak, cihaza şifre koymak ve belirli zaman aralıklarında bu şifreyi değiştirmek gibi yöntemler kullanmaktadırlar. Ebeveynlerin çocuklarını internetin riskleri konusunda yeterince bilgilendirmedikleri de çıkan sonuçlar arasındadır. Bunun yerine gözlerinin bozulabileceği, ders başarılarının fazla kullanım sonucu düşebileceği, ısınan bataryanın patlayabileceği gibi korkutma yolu ile çocuklarını yönlendirdikleri belirtilmiştir. Görüşülen çocukların hemen hepsi, telefon ve tablet kullanmanın kolay olduğunu ve kullanırken yardıma ihtiyaç duymadıklarını, ayrıca uygulama indirmeyi bildiklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynler internet kullanımında sınırlandırma yapılmadığı takdirde çocuklarının asosyal olabileceğini, internet bağımlılığı geliştirebileceklerini, odaklanma sorunu yaşayabileceklerini, internette gördükleri zararlı içerikleri model alarak kendi

yaşamlarında da uygulayabileceklerini, düşünme becerilerinde kayıplar yaşayabileceklerini, istenmeyen içeriklere maruz kalabileceklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynler özellikle kendilerine ödül vermek istediklerinde çocuklarına cihaz ve internet kullanımı konusunda daha çok izin verdiklerini belirtmişlerdir.

Aral ve Doğan-Keskin'in (2018) okul öncesi çocuklarının teknolojik cihaz kullanımlarını inceledikleri çalışmada 0-6 yaş çocuğu olan 100 ebeveyn ile nitel, 180 ebeveyn ile nicel olarak çalışılmıştır. Araştırma sonucunda ebeveynler bilgisayar, tablet ve cep telefonunu oyun oynamak, çizgi film izlemek, müzik dinlemek, video-film-çizgi film izlemek, akademik destek sağlamak, interneti kullanmak, iletişim kurmak, fotoğraf çekmek ve boş zamanlarını değerlendirmek amacı ile kullandıklarını ifade etmişlerdir. Çocuklar bu cihazların ekranlarının büyük olması, bağımsız kullanabilmeleri, kapsamlı fonksiyonlara sahip olması, kullanımının rahat olması ve kendisine ait bir cihaz olması sebebiyle tercih ettikleri belirtilmiştir. Ebeveynlere sokak oyunu ile dijital oyun arasındaki farklar sorulduğunda; sokak oyunlarının fiziksel gelişimi, sosyalleşmeyi, iletişimi ve yaratıcılığı geliştirdiğini ancak dışarısının güvenli olmadığını ifade etmişlerdir. Dijital oyunun ise kendisini dış dünyaya kapatarak ve sosyalleşmeyi engelleyerek çocuğun beynini uyuşturup, yorduğunu; hayal dünyasını kısıtlayıcı etki gösterdiğini, fiziksel hareketini azalttığını ve bağımlılık yaptığını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan gelişimleri için gerekli olduğunu da vurgulamışlardır.

Koçak ve Göktaş (2018) okul öncesi dönem çocuklarının televizyon ve çizgi film izleme alışkanlıklarını, ebeveynlerinin televizyon izleme alışkanlıklarını inceledikleri nicel çalışmaya 68 ebeveyn katılmıştır. Araştırma bulgularına göre çocuklar günlük ortalama 2.81 saat TV izlerken, ebeveynler 3.81 saat TV izlemektedir. Hafta sonları çocukların hafta içine göre daha fazla TV izledikleri saptanmıştır. Hem çocukların hem de ebeveynlerin en çok izledikleri program türü çizgi filmlerdir. Ebeveynler çizgi filmlerden sonra, haber ve dizi türünde programlar izlediklerini belirtmişlerdir. Evde TV kontrolünü ebeveynler sağlamaktadır. Çocukların gerçek olmayan bilim kurgu türündeki çizgi filmleri sevdiği, bunlarında soyut mesajlar verdiği görülmüştür. Çizgi filmlerdeki insan karakterlerini daha çok sevdikleri tespit edilmiştir.

Zehir ve arkadaşlarının (2019) okul öncesi dönemde çocukların teknolojik araç kullanımı ve ailelerin bu araçların kullanımını sınırlandırmada kullandığı stratejileri belirlemek amacıyla yaptıkları araştırma, 280 veli ile yürütülmüştür. Bu araştırmanın sonuçlarına göre ebeveynlerin çoğunluğu çocuklarının teknolojik araçları kendi başlarına kullanmalarına izin vermektedirler. Ebeveynler çocuklarının teknolojik araç

kullanımında yaş ve gelişim seviyesine uygun olmasına, uzun süre kullandırmamaya, şiddet ve argo içeriklerinin olmamasına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Ebeveynler çocuklarının karşılaşabilecekleri tehlikelerden korumak için girdiği internet sitelerini ve oyunları takip ettiklerini, teknolojik cihaz kullanımını sınırlandırmak için ise kullanımlarında süre kısıtlaması yapmak, kullanıma izin vermemek, başka bir aktiviteye yönlendirmek gibi yöntemler kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynler teknolojik araçları çocukları için bir ödül olarak kullandıklarını, çocuklarının teknoloji kullanımını sınırlandırdıklarında gösterdikleri tepkilere karşılık ise konuşup zararlarını anlatma, ceza verme, kızma, dikkatini başka bir yere yönlendirme, görmezden gelme gibi yollar denedikleri bulunmuştur. Diğer bir bulgu ise ebeveynler iyi bir rol model olmak için bu araçların doğru ve verimli bir şekilde nasıl kullanılması gerektiği ile ilgili çocukları ile konuşma yaptıklarını ve onların yanında kullanmama yöntemlerini kullandıkları bulunmuştur. Ebeveynler ayrıca teknolojik araçların zararlı etkilerinden çocuklarını korurken özellikle aile bireylerinin ve öğretmenlerin yardımcı olabileceğini düşünmektedirler.

Altun' un (2019) 143 okul öncesi çocuğu ve ebeveyni ile boylamsal yaptığı araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarının kelime edinimleri ile teknoloji kullanımları arasındaki ilişkinin ortaya konması hedeflenmiştir. Araştırma sonucuna göre teknolojik aletlerle zamanını oyun oynayarak geçiren çocukların ifade edici kelime bilgileri en düşük iken, teknolojik aletleri kullanarak müzik / şarkı dinleyen çocukların ise en yüksektir.

Zahra ve Alanazi'nin (2019) dijital teknolojilerin altı yaşın altındaki çocukların sağlığına olan etkilerini inceledikleri araştırmada 300 anne ile çalışılmıştır. Çalışmada, çocukların yarısından çoğunun teknolojik araçlara sahip olduğu ve 2-3 saatlerini bu araçlarla geçirdikleri; çocukların dörtte üçünde oyun oynamak için kullandıkları tabletin bulunduğu; çocukların beşte üçünden fazlasının anormal kiloya sahip olduğu; çocukların görme sorunları, işitme bozukluğu, baş ağrısı, boyun gerginliği, inaktif yaşam gibi fiziksel sorunlar yaşadığı; çocukların üçte ikisinde ise öğrenme güçlüğü tespit edilmiştir. Teknolojiyi kullanmak için fazla zaman ayırmaları ders çalışmayı ihmal etmelerine sebep olmuş olabilir. Psikolojik ve duygusal açıdan bakıldığında ise çocuklarda, dikkat dağınıklığı, duygusal rahatsızlık, sosyal izalasyon, bilişsel kayıp, uyku bozukluğu, sosyal beceri eksikliği saptanmıştır.

Yengil ve arkadaşlarının (2019) okul öncesi dönem çocuklarının ve ebeveynlerinin teknolojik alet kullanımını inceledikleri araştırmaya 42 ebeveyn katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; teknolojik cihaz kullanım yaşı çocuklarda

(2,21±0,97) olarak bulunduğu; en çok kullanılan cihazın televizyon, 2. sırada ise cep telefonu olduğu; cep telefonu kullanımının %40.6, tablet kullanımının %31.1 ve bilgisayar kullanımının ise %14.4 olduğu; çocukların konuşmaya başlamadan önce teknolojik cihazlarla tanıştığı (%28.5); normal çocukların bir yaş civarı konuşmaya başladığı ancak çalışma sonucunda konuşmaya başlama yaşı olarak 1,9 yaş bulunduğu; okul öncesi eğitim kurumu dışında çocukların %66,72'si 1 saatten az yaşlıları ile zaman geçirirken, çocukların %33,3'ünün bir saatten fazla akranları ile zaman geçirdiği; ebeveynler çocukları teknolojik alet kullanırken ev işi yaptıklarını, kendilerine zaman ayırdıklarını ya da teknolojik alet kullandıklarını ifade ettikleri saptanmıştır.

Coşkun ve Filiz'in (2019) çocukları dijital oyun bağımlılığına iten sebepleri araştırdıkları nitel çalışmaya devlet üniversitesinde okul öncesi eğitimi bölümü ikinci sınıfında okuyan 55 öğrenci katılmıştır. Öğretmen adaylarının cevapları ile dijital oyun bağımlılığına iten sebepler dört tema altında değerlendirilmiştir: çocuk, aile, oyun oynama ve çevre. Çocuk teması keyif alma, hayal dünyasını dijital ortamda bulma isteği, asosyal olma, merak, yeniliklere açık olma gibi dönem özellikleri, özgüven eksikliği gibi alt başlıklarını kapsarken; aile teması iş yoğunluğu, ilgisizlik, yanlış rol model olma, denetimsizlik, bilgi eksikliği, her istenileni yapma, teknolojiyi yanlış şekilde kullanma alt başlıklarını kapsar. Çevre teması sokakların güvensizliği, yanlış şehirleşme, dijitalleşen dünya alt başlıklarını kapsarken; oyun teması fizyolojik etki ve dikkat çekici olması alt başlıklarını kapsamaktadır.

Yasacı ve Mustafaoğlu'nun (2020) 1-96 ay aralığında çocuğu olan 128 ebeveyn ile yaptıkları çalışmada çocukların dijital teknoloji ekran maruziyeti ile uyku süresi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre gün içindeki teknolojik cihaz ekran kullanma süresi 25-48 ay grubu çocuklarında 157,3 dakika, 73-96 ayda grubu çocuklarda ise 138,8 dakikadır. Yatak odasında en çok bulunan teknolojik cihaz sırası ile %46 TV, %28,5 cep telefonu, %11,2 bilgisayar ve %14,3 tablet olduğu ortaya konulmuştur. 28-48 ay arası çocukların uyku süresinin en az olduğu, 1-48 ay arası çocukların ise en fazla teknolojik cihaz etkisi altında kalan grup olduğu tespit edilmiştir. Uyku süresindeki azalma ile teknolojik cihazlara maruz kalma süresindeki artışın ilişkili olduğu, ancak yatak odasında teknolojik bir cihazın bulunmasının uyku süresini etkilemediği araştırma sonuçları arasındadır.

Özcan ve arkadaşlarının (2020) "4-6 Yaş Grubu Çocukların Sosyal Becerileri ve Teknoloji Kullanımları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli çalışmasında 4-6 yaşları aralığında çocuğu bulunan 298 ebeveyn ile çalışılmıştır. Araştırma sonucuna göre

ebeveynler teknoloji kullanımı konusunda çocuklarına rehberliklerini arttırdıklarında, çocuklarının olayların neticelerini kabullenme ve kendilerini kontrol edebilme düzeyleri artmıştır. Ayrıca ebeveynler çocuklarının teknolojik cihaz kullanımına daha çok izin verdiklerinde, sosyal becerileri puanlarında azalma olduğu tespit edilmiş, bunun sebebinin ise ebeveynlerin internette fazlaca zaman geçirmesi sonucu çocuğu ile etkin iletişim kuramaması ve teknolojik araçları bir bakıcı olarak görmesi şeklinde yorumlanmıştır.

Radesky ve arkadaşlarının (2020) 3-5 yaş arası çocukların akıllı telefon-tablet kullanımını inceledikleri araştırmaya 346 ebeveyn katılmıştır. Çocukların kullandıkları teknolojik cihazlara bir kullanım takip sistemi yüklenmiş, ayrıca ebeveynlerden çocuklarının teknolojik cihaz kullanımlarına dair kayıt tutmaları istenmiştir. Çocukların kullanımlarına dair ebeveynlerin bildirimleri ile kullanım takip sistemi çıktıları karşılaştırmışlardır. Çocukların en çok kullandığı uygulamaların YouTube, YouTube Kids, internet tarayıcısı, sesli arama veya Siri olduğu; çocukların %35,0'inin (121) kendine ait telefonu ya da tableti olduğu; bu çocukların günlük ortalama kullanım süresinin 115,3 dk olduğu; paylaşılmayan cihaz kullanan çocuklarının kullanımlarına yönelik bildirimde 115 ebeveynnden %35,7'i düşük tahminde, %29,6'sı doğru tahminde ve %34,8'i ise yüksek tahminde bulunduğu saptanmıştır.

Kühnhirt ve Klein'in (2020) İskoç çocukları ile televizyon maruz kalmanın ve ebeveyn eğitim düzeyinin çocukların akıl yürütme, davranış sorunları ve dil gelişimlerine etkisini araştırdıkları boylamsal çalışmaya 2678 okul öncesi dönem çocuğu katılmıştır. Araştırma bulgularına göre ebeveynlerin eğitim seviyesi düştükçe çocukların TV maruziyet süreleri artmaktadır. Bu fark, çocuklar büyüdükçe daha da açılmaktadır. Örneğin ebeveynleri hiçbir yeterliliğe sahip olmayan çocuklarla ebeveynleri herhangi bir okul mezunu olan ebeveynler arasında iki yaşında ölçülen 1,5 saatlik fark, çocuklar dört yaşlarında iken 4 saate çıkmıştır. Bir diğer örnekte ise dört yaş grubunda lisans mezunu ebeveyn çocuğuna haftalık ortalama 10 saat televizyon izletirken, bu süre hiçbir yeterliliği olmayan ebeveyn için 14 saat, alt ortaöğretim kademeleri için 12 saat olarak tespit edilmiştir. Diğer bir sonuç ise televizyon maruziyeti ile dil becerisi, tümevarımsal akıl yürütme, duygusal sorunlar ve akran ilişkisi sorunları arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Ayrıca, televizyon maruziyeti ile beş yaş civarındaki çocukların davranış sorunları, hiperaktivite/dikkatsizlik arasında pozitif ilişki, sosyal açıdan olumlu davranış arasında negatif ilişki olduğu bulunmuştur. Son olarak Tv maruziyeti ile davranış sorunları, hiperaktivite/dikkat eksikliği arasındaki pozitif ilişki ve toplum yanlısı davranış

arasındaki negatif ilişki, ebeveynleri lise düzeyinden daha az eğitim almış çocuklar için çok daha güçlü olduğu saptanmıştır.

Gökçe ve arkadaşlarının (2021) yedi yaş altı çocukların ekrana maruz kalma düzeylerini tespit etmek amacıyla yaptıkları araştırmaya 6-84 ay arası çocuğu olan 300 ebeveyn katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; günlük ortalama ekran maruziyeti süresinin 3 saat olduğu; çocukların %23,6' sının kendine ait tableti olduğu, yaş arttıkça telefon ve tablet kullanma oranının arttığı; mobil ekran maruziyetinin yemek yerken kullananların kullanmayanlara göre; uyumadan önce kullananların kullanmayanlara göre; uyanır uyanmaz kullananların kullanmayanlara göre daha yüksek olduğu; mobil ekranların daha çok oyun oynamak amaçlı kullanıldığı; tablet, telefon ve bilgisayar oyun oynamak için kullananların ekran maruziyetleri oyun dışı amaçlarla kullananlara göre daha yüksek olduğu; çalışan annelerin çocuklarının mobil teknolojileri internete bağlı kullanma oranı çalışmayan annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu; mobil ekran maruziyetinin cinsiyet ve ebeveyn denetimi ile ilişkili olmadığı bulunmuştur.

Yıldız ve Bektaş'ın (2021) COVID-19 küresel salgınının çocukların boş zaman etkinliklerinde yarattığı değişimi belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada 5-12 yaş grubu çocuğu bulunan 32 ebeveyn ile görüşülmüştür. Araştırma bulgularına göre COVID-19 salgını sebebi ile çocukların evden çıkamadıkları, okula gidemedikleri tespit edilmiştir. Enerjilerini dışarıda atamayan çocukların evde bedenlen ve ruhen sıkıldıkları ve bu sebeple sosyalleşme biçimlerinin değiştiği bulunmuştur. Çocukların evde daha çok hareketsiz kaldıkları, zamanlarını tablet, telefon ve bilgisayarları kullanarak internette gezinmeye, sosyal medyada zaman geçirmeye ve televizyonda çizgi film izlemeye ayırdıkları belirlenmiştir. Ayrıca, COVID-19 salgın süreci çocukların evde teknolojik cihaz kullanımı artırmıştır.

Aydoğdu (2021) büyük kardeşlerin teknoloji kullanımının 4-6 yaş çocukların dijital oyun bağımlılıklarına etkisini incelediği çalışmaya 4-6 yaş kardeşi olan 157 ön lisans öğrencisi ve anneleri katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çocukların dijital oyun bağımlılığı ile ergen kardeşlerin nomofobi (internet ya da cep telefonu ile iletişim kuramama korkusu) düzeyleri arasında pozitif yönde ve zayıf ilişki saptanmıştır. Ayrıca ergen kardeşlerin dijital oyun oynama ve akıllı telefon kullanım süreleri ile 4-6 yaş aralığındaki kardeşlerinin dijital oyun bağımlılıkları üzerinde anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

O'Toole ve Kannass'ın (2021) çocuk ve yetişkin içerikli televizyon dikkat dağıtıcılarının çocukların odaklanılan göreve dikkat etme, dikkat dağıtıcı program içerik

bilgisi, dikkat dağınıklığı ve görev performansı üzerindeki etkilerini karşılaştıran deneysel çalışmaya 112 ebeveyn, 3 yaş grubundan 50, 4 yaş grubundan 65 çocuk katılmıştır. Televizyon arka planda açık iken (çocuk içerikli), kapalı iken, televizyon arka planda açık iken (yetişkin içerikli) çocuklara yapmaları için 4 farklı görev verilmiştir: bulmacaları tamamlama, lego binaları oluşturma, kartları eşleştirme ve noktalarla resimleri renklendirme. Bu görevler tamamlanırken 4 alanda ölçümler yapılmıştır: göreve dikkat, dikkat dağınıklığı, dikkat dağıtıcı bilgisi, görev performansı. Araştırma sonuçlarına göre arka plandaki televizyonun çocukların dikkatini ve oyunlarını bozduğu bulunmuştur. Ayrıca çocuk içerikli arka plan televizyon programının yetişkin içerikli olana göre daha çok dikkat dağıtıcı olduğu; dikkat dağınıklığının yaş değişkenine göre değişmediği, 4 yaş grubu çocukların 3 yaşındakilere göre arka plandaki televizyon içeriği ile ilgili daha çok şey hatırladığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, ebeveynlerin çocuklarının arka plandaki televizyona maruz kalmasını önlemeleri tavsiye edilmiştir.

Park ve Park'ın (2021) okul öncesi çocuklarda problemlili akıllı telefon kullanımının (PSU) yaygınlığını ve potansiyel risk faktörlerini inceledikleri çalışma Güney Kore de 1.378 okul öncesi çocuğun katılımı ile yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; örneklemin %17,2'si PSU karşıladığı; her beş okul öncesi çocuğundan birinin PSU yaşayabileceği; akıllı telefon kullanım süresinin PSU ile yakın ilişkili olduğu; akıllı telefon ile iki saatten fazla zaman geçiren çocukların PSU riskinin %7,85 oranında arttığı; eğlence, TV şovları ve video izlemek için akıllı telefon kullanımının PSU olasılığını önemli ölçüde arttırdığı; akıllı telefonları eğitim, oyunlar ve sosyal ağlar için kullanmanın olasılığı arttırmadığı; sık akıllı telefon kullanımının bir başka risk faktörü olduğu; PSU grubu günlük kullanım sıklığı günde 28 kez ve süre 8,2 dakika iken, PSU olmayan grupta bu oranın 4,4 kez ve 13 dakika olduğu; PSU grubunda akıllı telefon kullanım ortalaması 2,5 saat iken, bu oran PSU olmayan çocuklarda 50 dakika olduğu; PSU ile eğitim içeriklerinin negatif ilişkili olduğu bulunmuştur.

Kayış (2022) okul öncesi eğitime devam eden çocukların ve öğretmenlerinin dijital teknoloji kullanımlarını incelediği çalışmada 300 çocuk ve 100 okul öncesi öğretmeni ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda; çocukların evlerinde yaygın olarak tablet, televizyon, dizüstü bilgisayar ve akıllı telefon bulunduğu; dijital teknolojileri müzik dinleme, oyun oynama, video izleme, internete erişim, eğlenme için kullandıkları; televizyonu günlük 1-2 saat izledikleri, bunun dışında tablet, telefon ve bilgisayarla da zaman geçirdikleri; uzaktan eğitim sürecinde dijital teknolojileri ödev ve araştırma yapmak için kullandıkları; ailelerinin teknolojik araçların zararları konusunda bilinçli

oldukları saptanmıştır.

2.2. Teknoloji Kullanımında Ebeveynin Rolü ve Tutumu

Çocukların hayatında her geçen gün daha fazla yer kaplayan teknoloji kullanımı, ebeveynleri kaygılandırmakta ve onlarda kafa karışıklığına sebep olmaktadır. Çocuklukları sokakta oyun oynayarak geçen ebeveynler, evde oturup dijital teknolojiler ile ilgilenmeyi seçen çocuklarını anlamakta zorlanmaktadır. Aileler çocuklarının teknolojiyi fazlaca kullanmasından ve sınır koyamamaktan yakınmaktadır (Tezel-Şahin ve Eskidemir-Meral, 2019). Diğer taraftan aileler, çocuklarının teknolojiye kolayca uyum sağlayabilmelerini ve ustaca kulanmalarını bir üstünlük olarak değerlendirmekteler (Zeybekoğlu-Akbaş ve Dursun, 2020). Kuşkusuz teknolojinin hızla geliştiği bu dijital çağda çocuğu dijital teknolojilerden mahrum bırakmak, aşırı kontrolcü ve baskıcı bir tutum sergilemek doğru değildir (Tezel-Şahin ve Eskidemir-Meral, 2019). Ebeveynlerin çocuklarını teknolojik cihazlardan uzak tutmak yerine, bu cihazları ne kadar süre ile, hangi uygun içerik ile, hangi vakitte çocuklarına kullanıracaklarını öğrenmeleri ve bu konuda onlara rehberlik etmeleri gerekmektedir. Yetişkinlerin teknolojik cihaza sahip olmaları (bilgisayar, akıllı telefon, tablet vb) ve internet kullanımları yaygınlaştıkça, bu araçlar ile geçirdikleri süre de artmıştır. Çocuklar ebeveynlerinin davranışlarını gözlemleyerek, onları rol model olarak öğrenirler. Anne babasının sürekli elinde gördüğü teknolojik cihazları merak etmesi ve deneyimlemeye çalışması, çocuğun doğası gereğidir. Bu sebeple ebeveynler teknolojik araç kullanımında da iyi birer örnek olmalıdır. Kaya'nın (2017) okul öncesi çocuğu olan anne babaların teknolojik araç kullanımına yönelik yaklaşımları ile çocuklarının bu araçları kullanım alışkanlıklarını incelediği araştırma bulgusuna göre; anne babaların teknolojik cihaz kullanım süresi, çocuklarının ne kadar süre ile teknolojik cihaz kullanacağını belirlemesini etkilemektedir. Özyürek'in (2018) okul öncesi çocuklarının bilgisayar kullanımlarını incelediği araştırmada çocukların annelerinden fazla süre tablet ve bilgisayar kullandığını tespit etmiştir. Lauricella ve arkadaşları da (2015) ebeveynin kullandığı ekran süresinin, çocuklarının ekran süresini yordayan en önemli unsur olduğunu belirtmişlerdir. Bu bağlamda, ebeveynler ne kadar uzun süre ile teknolojik cihaz kullanıyorsa, çocuklarına teknolojik cihazla zaman geçirmesi için izin verme ihtimalleri o kadar artmaktadır (Nikken ve Schols, 2015).

Ebeveynler teknolojik cihazları; kendilerine ve ev işlerine zaman ayırmak, yemek yedirmek, oyalamak, uyutmak, sakinleştirmek, çocuğun hareket etmesini engelleyip oturmasını sağlamak gibi amaçlarla; misafir geldiğinde, misafirlğe gidildiğinde, uzun yola çıkıldığında çocuklarına kullanıdılmaktadırlar (Cengiz-Saltuk ve Erciyes, 2020; Gündoğdu ve diğlerleri, 2016). Çocukların teknolojik cihazları kullanım amacı ise çoğunlukla video izlemek ve oyun oynamaktır (Aral ve Doğan-Keskin, 2018; F. Özcan ve diğlerleri, 2020).

Yapılan çalışmalarda çocukların çoğunlukla tek başlarına teknolojik cihazları kullandıkları tespit edilmiştir (Özyürek, 2018; Zehir ve diğlerleri, 2019). Çocuklar tek başına teknolojik cihaz kullanırken, ebeveynler çocuklarını şiddet, korku, cinsellik, siber zorbalık ve istismar gibi zararlı medya içeriklerinden uzak tutamayabilir. Yapılan çalışmalarda şiddet içerikli medya içeriklerine maruz kalan çocukların sosyal becerilerinde gerileme ve saldırgan davranış gösterme eğiliminde artış olduğu saptanmıştır. (Akduman, Günindi ve Türkoğlu, 2015; Akgür, 2024; Cengiz-Saltuk ve Erciyes, 2020; Kanter, 2020; Mansız ve Kolburan, 2022) Bu bağlamda, ebeveynlerin çocuklarını internetin zararlı içerikleri hakkında bilgilendirmesi, gerekli koruma önlemlerini alması, çocukların kullandıkları uygulama ve oyunların onların yaş ve gelişim seviyesine uygun olup olmadığını kontrol etmesi, izledikleri videoları ise takip etmeleri gerekmektedir. Ebeveynlerin, çocuklarının teknoloji cihazlarını kullanırken bilinçli kararlar almaları konusunda onlara rehberlik etmesi önemlidir. Ebeveynler yeterli bilgiye sahip değilse veya çocuklarına bu cihazları kullandırırken sınır koymuyorsa, çocuklar ebeveynlerinin gösterdiği izin verici tutumlar nedeniyle tablet, telefon ve bilgisayar gibi cihazları kolayca amaç dışı kullanabilirler. Sonuç olarak, ebeveynlerin teknolojik cihazlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları ve çocuklarının sorumlu cihaz kullanımını sağlamak için net sınırlar koymaları önemlidir (Öztürk, 2021; Şalcı ve diğlerleri, 2018). Diğler bir deyişle, ebeveynlerin çocuklarının teknoloji kullanımlarına yaşına uygun sınırlar koyması, kuralları önceden belirlemesi, kuralların uygulanması sırasında tutarlı davranışlar sergilemesi, çocuğu ile medya içerikleri hakkında eleştirel konuşmalar gerçekleştirmesi çocuklarını hem teknoloji kullanımı hakkında bilinçlendirmesi hem de gelişimlerini desteklemesi açısından uygulayabileceğı stratejilerdendir.

Uygun ve etkili içeriklerle kontrollü olarak sunulduğunda birçok alanda çocukların gelişimine yararı olan teknolojik cihazlar; uzun süre, uygun olmayan içeriklerle, kontrolsüz kullanıldığında ise çocuklar üzerinde birçok olumsuz etkiye sebep

olmaktadır. Urfa (2020) yaptığı araştırmada ebeveynlerin teknolojik cihaz kullanımına yönelik oyalama tutumu sergilemesi arttıkça, yani zor durumlarda ya da duygusal olarak çocuklarını sakinleştirmek ve denetim altına almak için teknolojik cihazla zaman geçirmesine fırsat vermeleri arttıkça; çocuklarının sosyal gelişim, ince motor becerileri ve dil gelişim seviyelerinin olumsuz etkilenme olasılığının arttığını bulmuştur.

Çocukların teknolojik cihazlar ile fazla zaman geçirmesinin önüne geçebilmek için, anne babalarının onlara zaman ayırması, aktif olarak katılım sağlayacakları oyun ve etkinlikler planlamaları, akranları ile bir arada olup sosyalleşebilecekleri imkanlar sağlaması gerekmektedir (Tezel-Şahin ve Eskidemir-Meral, 2019). Çocukların çevreleri ile etkileşim içerisine girerek, yaparak yaşayarak hayatı deneyimlemeleri, doğada vakit geçirmeleri, canlıları keşfetmeleri, fiziksel oyunlar oynamaları, öğreteceği kazanımlar açısından daha hayatidir.

Ebeveynlerin teknolojik cihazları uzun süreler kullanması, teknolojik cihazları bir bakıcı olarak görmeleri, çocukların kendilerine ait bir teknolojik cihaza sahip olmalarına izin vermeleri, teknolojik aletleri kullanırken hatalı tutumlar sergilemeleri, çocukları ile nitelikli zaman geçirmemeleri, çocuklarına sosyalleşebilecekleri fırsatlar sunmamaları, teknolojinin zararlarından çocuklarını koruyabilecek yeterince bilgiye sahip olamamaları günümüzde çocukların daha fazla teknolojik cihaz kullanmasını arttırmaktadır (Tezel-Şahin ve Eskidemir-Meral, 2019). Aileler çocuklarına dijital aletleri nasıl kullanacağını, bu aletleri kullanırken ne gibi kurallar koymaları gerektiğini bilmemektedirler (Çevik, 2023; Toran ve diğerleri, 2016).

2.2.1. Ebeveynlerin Teknoloji Kullanımına Yönelik Tutumları ile İlgili Araştırmalar

Lauricella, Wartella ve Rideout (2015) 0-8 yaş aralığındaki çocukların 2300 den fazla ebeveyni ile çocukların teknolojik araçlarla (TV, bilgisayar, tablet, akıllı telefon) geçirdiği zamanı araştırmıştır. Araştırma bulgularına göre; ebeveynlerin aktif olarak teknolojiyi kullandıkları; günlük ortalama 2,5 saat TV izledikleri, yaklaşık 2 saat bilgisayar, bir saatten fazla akıllı telefon, yaklaşık 45 dakika tablet kullandıkları; çocukların ise günlük ortalama 1,75 saat TV izledikleri, yaklaşık 25 dakika bilgisayar, 15 dakika akıllı telefon, 29 dakika tablet kullandıkları; ebeveynlerin medya kullanım süreleri attıkça, çocuklarının medya kullanım süreleri de bütün yaş gruplarında arttığı; ekran teknolojisi kullanım süresinin yaşla birlikte arttığı; ebeveynler medya teknolojisi hakkında olumlu tutumlara sahipse, çocuklarına bu teknolojileri kullanması için daha çok

izin verdiği; düşük kullanıcı ebeveynler, teknolojiye karşı olumlu tutuma sahipse çocukları hem TV ile hem de bilgisayar ile daha çok zaman geçirdiği bulunmuştur.

Nikken ve Schols (2015) ebeveynlerin 0-7 yaş aralığındaki çocuklarının medya kullanımını yönlendirme yaklaşımlarını araştırdığı çalışmasında; çocukların neredeyse tamamı evde elektronik ekran kullanma imkânına sahip olduğu; 0-3 yaş aralığındaki çocukların odalarında ekran bulunmadığı; çocukların yaşları arttıkça hem odalarındaki ekran sayısı hem de oyun konsolu ve bilgisayar kullanımlarının önemli ölçüde arttığı; ebeveynler medyanın bir dinlenme aracı olduğunu düşündüklerinde ve medyayı kendileri çok kullandıklarında, çocuklarının da televizyon, oyun cihazları, bilgisayar ve dokunmatik ekranlar ile daha çok zaman geçirdiğini; daha düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynler, çocuklarının daha fazla sürelerde bilgisayar kullanıp, televizyon izlediğini, ayrıca çocuklarının yatak odalarında elektronik ekranların bulunduğunu; daha yüksek gelire sahip olan ebeveynler, çocuklarının bilgisayarı daha az, dokunmatik ekranları ise daha çok kullandığını; ebeveynlerin medyayı kullanmakta yetenekli olduğunu düşündüğu çocukların kendi odalarında ekrana sahip olan ve medya ile daha çok zaman geçiren çocuklar olduğu; erkek çocukların kız çocuklarına göre oyun oynama süresinin daha fazla olduğu; medyanın olumlu etkisi olduğuna inanan ebeveynler, çocuklarının medya kullanımında daha sık gözetim, aktif arabuluculuk ve ortak kullanım uyguladığı, medyanın olumsuz etkisine inanan ebeveynler ise daha fazla kullanım kısıtlaması, daha sık gözetim ve küçük çocuklarının kullanımında daha fazla teknik kısıtlamaya gittikleri; annelerin babalardan daha çok denetim uyguladığı; düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin, daha yüksek eğitimli ebeveynlere göre çocuklarının medya kullanımına daha sık teknik kısıtlama getirdiği tespit edilmiştir.

Kaya'nın (2017) 4,5 ile 6,4 yaşları arasında çocuğu bulunan 151 ebeveyn ile anne babaların bilgi/iletişim teknolojileri (BİT) kullanımına yönelik yaklaşımları ile çocuklarının bu araçları kullanım alışkanlıklarını incediği araştırma bulgularına göre; anne babaların BİT kullanım süresi arttıkça çocuklarının da BİT kullanım süresinin arttığı; okul öncesi çocuklarının haftalık ortalama 15 saatlerinin ekran karşısında geçtiği; çocukların TV'yi çizgi film izlemek, müzik dinlemek, eğitici yayınlar izlemek için, teknolojik cihazları ise oyun oynamak, video ya da film izlemek için kullandığı; ebeveynlerin %61'inin BİT'ni yaptırmak istediği şeyler için ödöl olarak verdiği, %64,7'sinin ise BİT'nden mahrum bırakarak çocuklarına ceza verdiği; ebeveynlerin %80,1'inin BİT kullanımı ile ilgili sınır ve kurallarının olduğu; babaların eğitim seviyesi arttıkça çocukların BİT kullanım düzeylerinin arttığını; ebeveynlerin %34,6'sının

teknolojiyi çok zararlı bulduğu, %49,3'ünün biraz zararlı, %7,4'ünün ise yararlı gördüğü bulunmuştur.

Wong ve arkadaşları (2020) Hong Kong'da yaşayan düşük sosyo ekonomik seviyeye sahip 1254 ebeveyn ile ebeveynlerin teknoloji kullanımları ile ebeveyn-çocuk etkileşimi arasındaki ilişkiyi, çocukların ekran karşısında geçirdikleri zamanı ve yaşadıkları psikososyal zorlukları araştırmışlardır. Araştırma bulgularına göre; ortalama yaşı 3.42 olan çocukların ortalama 3 saatlerini her gün teknolojik cihazların başında geçirdikleri bulunmuştur. Ayrıca dezavantajlı ebeveynlerin yüksek düzeyde teknolojik cihaz kullanımları, ebeveyn çocuk etkileşiminin azalması, çocukların ekran maruziyetinin arttırması ve çocukların psikosoyl zorluklar yaşaması ile ilişkilendirilmiştir.

Urfa'nın (2020) akıllı telefon ve tablet kullanımının okul öncesi çocuklarının gelişimlerine etkisini ve buna yönelik anne baba tutumlarını incelemek amacıyla yaptığı çalışmaya 4-6 yaş çocuğu bulunan 154 ebeveyn katılmıştır. Araştırma bulgularına göre; akıllı telefon-tablet kullanımında cinsiyete göre bir farklılık tespit edilememiştir. Ebeveynler akıllı telefon tablet kullanımında kız çocuklarına karşı daha çok oyalama tutumu göstermektedir. Lise mezunu ebeveynlerin çocuklarının ilköğretim mezunu olanların çocuklarına göre daha çok kontrol güçlüğü yaşadığı, lise mezunu ebeveynlerin ilköğretim mezunu olanlara göre daha çok kontrol tutumu gösterdiği tespit edilmiştir. Çocukların yaşları arttıkça ebeveynlerin kontrol tutumları azalmakta, çocukların işlevsellikte bozulma düzeylerinin ise arttığı saptanmıştır. Bir başka bulgu ise çocuklar teknolojik cihaz kullanımı arttıkça işlevsellikte bozulma, kontrol güçlüğü ve sosyal izolasyon yaşama düzeyleri de artmaktadır. Öte taraftan ebeveynlerin oylama tutumu arttıkça çocuklarına teknolojik cihazları daha çok kullandırdıkları; teknolojik cihazların kontrol altında kullanımına özen gösterdikçe, çocukların teknolojik cihaz kullanma sürelerinin azalmakta olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin akıllı telefon-tablet ile geçirdikleri zaman arttıkça daha çok fayda ve oyalama tutumu sergilediği, çocuklarının ise bu durumda kontrol güçlüğü yaşama düzeylerinin arttığı bulunmuştur. Bir diğer bulguya göre; ebeveynlerin çocuklarıyla geçirdikleri zaman arttıkça çocukların kontrol güçlüğü yaşama olasılığı azalırken, ebeveynlerin kontrolcü tutum sergileme eğilimleri artmaktadır.

Cengiz-Saltuk ve Erciyes (2020) 4-5 yaş çocukların teknoloji kullanımına ilişkin ebeveyn tutumlarını inceledikleri nitel çalışmaya 20 anne katılmıştır. Araştırma bulgularına göre; çocuk eğitimi hakkında bilgisi olmayan annelerin, çocuklarına teknolojik cihazları istedikleri zaman kullandırdıkları, herhangi bir süre sınırı

koymadıkları, içeriği kontrol etmedikleri; çocukların çoğunun tabletinin olduğu, tabletlerini internete bağlanarak kullandıkları ve istedikleri oyunları indirebildikleri; annelerin hepsi teknoloji kullanımının faydalı olduğunu düşünmekle birlikte teknolojik cihazlarla çokça zaman geçirmelerinden ve buna engel olamamaktan dolayı endişe duyduklarını ifade ettikleri; baskıcı ve gevşek tutum sahibi ebeveynlerin çocuk eğitimi bilgisinin yetersiz olduğu ve çocuklarının teknolojik cihaz kullanımının yüksek olduğu; demokratik tutuma sahip ebeveynlerin çocukları ile nitelikli zaman geçirmeye çalıştıkları ve teknolojik cihaz kullanımında daha kontrollü oldukları tespit edilmiştir.

Kim ve arkadaşlarının (2021) annelerin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarının medya kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları çalışmaya 2-5 yaş arası çocuğu olan 352 ebeveyn katılmıştır. Anneler, akıllı telefon bağımlılığı düzeylerine göre yapılan testler sonucu yüksek riskli ve düşük riskli olarak iki gruba ayrılmıştır. Bu iki grup arasında yaş, çocuğa bakım veren kişinin cinsiyeti, ebeveynin eğitim düzeyi ve ailenin aylık geliri açısından anlamlı bir fark çıkmamıştır. Yüksek risk grubundaki annelerin çocuklarının düşük risk grubundaki annelerin çocuklarına göre akıllı telefon kullanmaya daha erken yaşta başladığı bulunmuştur. Çocukların toplam akıllı telefon kullanım süresinin yüksek riskli grupta yüksek çıkması beklenirken, anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Her iki grupta da annelerin çoğu akıllı telefon kullanımının çocuklarına yardımcı olmadığı görüşünde idi. Her iki grupta da ebeveynlerin yaklaşık yarısı akıllı telefon kullanımı sırasında çocuklarını kontrol ettiklerini belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan annelerin çoğu ev hanımıydı. Akıllı telefon bağımlılığı açısından yüksek riskli grupta işsiz anneler, düşük riskli gruba göre daha fazla idi (%80,9'a karşı %61,1).

Coyne ve arkadaşları (2021) ebeveyn medya duygu düzenlemesi, mizaç ve çocukların sorunlu medya kullanımı arasındaki ilişkiyi anketler ve gözlem yolu ile incelemişlerdir. Araştırmaya 2-3 yaş aralığında çocuğu bulunan 269 ebeveyn katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre duygularını medya aracılığı ile düzenleyen çocukların medya ortadan kaldırıldığında aşırı duygusal tepki verdiği ve daha fazla problemlili medya kullanımına sahip olduğu bulunmuştur. Bunun yanında mizaç, problemlili medya kullanımı ve aşırı tepkisel duygular ile ilişkili bulunmuş, medya duygu düzenlemesinin bu duruma aracılık ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca problemlili medya kullanımı ile medya duygu düzenleme arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır.

Geurts ve arkadaşları (2022) çocukların dijital medya kullanımı üzerinden ebeveynlerin kişisel çıkarlarını araştırdıkları nitel çalışmaya 3-16 yaş aralığı çocuğu bulunan 31 ebeveyn ile görüşmüşlerdir. Ebeveynlerin dijital medya kullanımına izin

verme sebeplerinin; çocukların davranışlarını kontrol altına almak, başka işler yapmak, kendine zaman ayırmak, tartışma durumundan kaçınmak, teknolojik cihazını kullanmak ve birlikte nitelikli zaman geçirmek olduğu bulunmuştur. Bir diğer sonuç ise ebeveynler dijital medya kullanımına izin verirken yaşa göre farklı davranışlar sergilemektedirler. Küçük çocuklarda teknolojik cihaz kullanımını başlatarak, kullanım süresi belirlerken; büyük çocuklarda dijital medya kullanımına izin verici, pasif bir tavır sergilemektedirler.

Çevik'in (2023) okul öncesi çocuklarının tablet kullanımına ilişkin anne baba tutumlarını incelemek için yaptığı çalışmaya 221 ebeveyn katılmıştır. Araştırma bulgularına göre; çocukların yaşları değişse de anne baba tutumlarının benzer düzeyde olduğu; anne babaların teknoloji kullanımına yönelik tutumlarının ebeveynin cinsiyetine, çalışma durumuna, birliktelik durumuna ve çocuğun tablet sahibi olup olmamasına göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Ebeveynlerin fayda puanları yaşı 25-34 olanların, 35 yaş ve üzeri olanlara göre düşük olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle yaşı büyük olan ebeveynler teknolojik cihazların çocuklarının gelişimlerine daha fazla yarar sağladığı görüşündedir. Ebeveyn yaşı değişkenine göre oyalama, bilgi, kontrol alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ebeveynin eğitim durumu değişkenine göre fayda, oyalama ve bilgi alt boyutlarında anlamlı bir farklılık yokken; lisans ve lise mezunu ebeveynlerin kontrol puanlarının ortaokul ve daha düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yani eğitim durumu arttıkça ebeveynler çocuklarını teknolojik cihazları kontrollü vermekte, çocuklarını zararlı içeriklerden korumaya çalışmaktadır.

Sarıyıldız (2023) "çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılıkları ile çocuklarının problemleri teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılık rolünün incelenmesi" isimli araştırmaya 260 çalışan anne katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre okul öncesi çocukların problemleri teknoloji kullanım düzeylerinin çocuğun yaşına, cinsiyetine, annenin yaşına, eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği; annenin haftalık çalışma süresinin uzunluğuna, annenin işe gittiği günlerde çocuğu ile nitelikli zaman geçirmesine, çocuğun annesi ve babası ile birlikte zaman geçirmesine göre anlamlı farklılık gösterdiği; çocuğun tablet, akıllı telefon kullanması ve televizyon izlemesine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca yapılan araştırmada, annelerin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarının teknolojiyi problemleri şeklinde kullanması arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun kısmi bir aracı olduğunu ortaya konulmuştur.

Kırlioğlu, Kayaalp ve Arslan (2023) “çocukların ekran bağımlılığı ile ilgili ebeveyn tutumlarını” inceledikleri çalışmaya 18 yaş altı çocuğu olan 402 ebeveyn katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; çocukların yaşları büyüdükçe kullandıkları ekran süresinin arttığı; bir ve birden fazla kardeşi olan çocukların problemli medya kullanım ölçeği (PMKÖ) puanları, tek çocuk olanlara göre yüksek olduğu; çocuğunu ödüllendirmek için ve cezalandırmak için ekran kullanımına izin veren ebeveynlerin çocuklarının PMKÖ puanları ödüllendirmeyen ve cezalandırmayanlara göre daha yüksek olduğu; çocuğunun ekran karşısında geçirdiği süre ile ilgili kendini tedirgin hisseden ebeveynlerin PMKÖ puanları, tedirgin olmayanlara göre yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmada çocuğun cinsiyeti, ailenin aylık geliri, ebeveynin eğitim durumu, ailenin medeni durumu, ebeveynin ikameti, aile tipi, ebeveynin çocuğuna ekran kullanmanın zararlarını anlatması, ebeveynin ekran kullanımına engel çabası, çevrenin etkisi değişkenlerine göre PMKÖ puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür.

Brauchli ve arkadaşları (2024) ebeveyn stresi ve tutumlarının çocukların ekran karşısında geçirdiği süre ile arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmaya 0-48 aylık çocuğu bulunan 462 ebeveyn katılmıştır. Araştırma 10 aylık süreçte 4 veri değerlendirme işlemi ile sürdürülmüştür. Araştırma bulgularına göre; birkaç aylık çocuklar bile ekran başında zaman geçirdiği; 19-24 aylık çocukların ortalama 16 dakika, 25-30 aylıkken 23 dk olan ekran süresinin 43-48 aylıkken 42 dk ya çıktığı; yüksek stress seviyesine sahip ebeveynlerin ve ekran kullanımı konusunda olumlu tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarına daha çok ekran süresi verdiği; ebeveynler küçük çocukların ekran kullanımına karşı olumsuz tutum içerisindeyken bu durumun çocuğun büyümesi ile birlikte olumlu bir tutuma dönüştüğü tespit edilmiştir.

2.3. Okul Öncesi Dönem ve Sosyal-Duygusal Gelişim

Yaşamın altın çağı olarak nitelendirilen okul öncesi dönem, çocuğun doğumundan temel eğitime başladığı güne kadar ki zaman aralığını ifade eder. Bu dönemde çocuğun yeni deneyimler, yaşantılar edinmesi ve çevresel uyaranlara maruz kalması ile çok hızlı ve yoğun bir şekilde beyindeki yeni sinaptik bağlar oluşur. Çocuklar okul öncesi dönemde çok hızlı büyürler ve farklı gelişim alanlarında (Bilişsel, Dil, Sosyal-Duygusal, Psikomotor, Özbakım) yetkin beceriler geliştirirler (*MEB Okul Öncesi Eğitim Programı*, 2013). Bebekler dünyaya geldiklerinde sosyal değillerdir. Ancak biyolojik gelişimleri ile birlikte toplumun kurallarını, değer yargılarını, sosyal normlarını da öğrenerek toplumun

bir parçası olurlar. Çocuk büyürken toplumsal kuralları öğrenir ve bu kurallara uygun yaşayarak sosyalleşmeye başlar (Bağcı, 2015). Sosyal gelişim çocukların anne-babaları, kardeşleri, akrabaları, komşuları, arkadaşları ve diğer bireyler ile olan etkileşim ve iletişimlerini kapsar. Ayrıca işbirliği yapma, sorumluluk alma, paylaşma gibi sosyal becerileri edinmesi sürecidir (F. Özcan ve diğerleri, 2020). Sosyal duygusal gelişim ise kendisi ve çevresi ile uyum içerisinde olan çocuğun duygularını tanıması, onları kontrol edebilmesi, kendini ifade edebilmesidir (Kandır ve Alpan, 2008). Sosyal duygusal gelişim birbirinden ayrı düşünülemez. Çocuğun okul öncesi dönemde şekillendirmeye başladığı duygusal ve sosyal davranış kalıpları, onun gelecekteki yaşamındaki sosyal uyumuna ve sağlıklı ilişkiler kurma başarısına da zemin hazırlar.

Çocuğun okul öncesi dönemdeki gelişimi kalıtsal özelliklerinden ve içinde yaşadığı çevreden etkilenmektedir. Ancak sosyal duygusal gelişimi etkileyen faktörler arasında en önemli unsur ailedir. Bebeğin bakımını üstlenen kişinin bebeğin ihtiyaçlarını zamanında ve yeterince karşılaması ile başlayan güvenli bağ sayesinde sosyalleşmenin temelleri atılmış olur. Bebek çıkardığı seslere, gülümsemesine, ağlamasına karşılık buldukça etrafı ile etkileşimini artırır. 2 yaş civarında artık hareket edebilmekte, etrafı mobilitesi sayesinde keşfedebilmekte ve kendini az da olsa ifade edebilmektedir. Bu süreçte yaşadığı ortamı merak eden yapısı gereği, her işi kendisi yapmak istemekte, engellendiğinde ise buna tepki göstermektedir. Bu yaşta inatlaşma çokça görülür. Çocuk söz dinlemekten ve yardım almaktan hoşlanmaz. 3 yaşından itibaren arkadaşları ile grup olarak oyun oynamaya, paylaşımlarda bulunmaya başlar. 4-6 yaş grubunda ise arkadaşları ile zaman geçirmek daha da önemli olur. Okul öncesi eğitimi de alıyorsa sosyalleşme en üst seviyelere çıkar (Çifçi ve Poyraz, 2011).

Çocuğun ilk sosyal çevresini ailesi oluşturmaktadır. Çocuğun ailesi ile kurduğu nitelikli ve etkili iletişim hayatının ileriki yıllarındaki sosyal duygusal gelişimin de yapı taşlarını oluşturur. Anne-babaların çocuklarının sosyal duygusal gelişimlerini desteklemeleri için onlarla yeterli ve nitelikli zaman geçirmeleri, sorularına yanıt vermeleri, onları ilgiyle dinlemeleri, sosyal hayatı onlarla paylaşmaları, çocuklarının gelişim alanlarını destekleyecek uyarıları sunmaları, demokratik tutum sergileyerek çocuklarının sorunlarını birlikte çözüm aramaları, güven veren ve hoşgörülü bir tutum sergileyerek çocuklarına gerekli sınırlamaları koymaları gerekmektedir (Kandır ve Alpan, 2008).

Çocuklar ancak onları önemseyen, gereksinimlerine duyarlı, sıcak, ilgili bir aile ortamında kendi potansiyelini ortaya çıkarabilir. Ancak aile içinde sürekli çatışma,

şiddet, korkuya dayalı bir etkileşim ve geçimsizlik varsa, ebeveynler çocukla kurdukları ilişkide tutarlı ve duyarlı değillerse, çocuğun gereksinimleri önemsenmiyorsa, çocuğa aşırı müdahale ediliyorsa çocuk için bu durum yıkıcı etkilere sebep olabilir. Güvensizlik, hayal kırıklığı ve kaygı ile yetiştigi bu ortam çocuğun tüm gelişimini, toplumsal uyumunu ve yaşamındaki başarısını olumsuz etkiler (*MEB Okul Öncesi Eğitim Programı*, 2013).

2.4. Prososyal Davranışlar

Sosyal gelişimin önemli bir parçasını teşkil eden ve toplumsal uyum ve birliktelik için önem arz eden prososyal davranışlar “bir başkasına karşılık beklemeden gönüllü olarak fayda sağlamayı hedefleyen davranışlar” olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg, N., & Mussen, 1989, s. 3). Krebs (1982) ise prososyal davranışı “başkasının uğruna kişinin kendi yararına olan bir durumu gönüllü olarak feda etmesi” olarak tanımlamıştır (Akt. Altıntaş ve Bıçakçı, 2017). Prososyal davranışlar olumlu sosyal davranışlar olarak bilinir. Dışarıdan herhangi bir ödüllendirme beklemeden başkalarına gönüllü olarak yardımcı olmayı hedefleyen davranışlardır. Prososyal davranışlar iş birliği, teselli etme, paylaşma, yardım etme, dışarıda kalanı (oyuna, etkinliğe vb.) dahil etme, rahatlatma, koruma, karşısındaki ile empati kurma, başkasının iyiliği için ona yardımcı olma gibi davranışları içine alır. Böylece insanlar arasındaki sosyal ilişkileri olumlu yönde geliştirir (Altıntaş ve Bıçakçı, 2017; Bağcı, 2015; Williams ve Berthelsen, 2017).

Lukačiková (2011) bir durumun prososyal davranış olarak tanımlanabilmesi için kişinin kendi çıkarından feragat edip, bir kişi ya da grubun iyiliği için harekete geçmesini esas almıştır. İçinde bulunulan durumun aciliyetinin de bir önemi olmadığını belirtmiştir. Buna ek olarak prososyal davranışların yardım edilen kişi ve kişilerle ilgili olmayıp, yardıma koşan kişinin kendisi ile ilgili olduğu vurgulanmıştır (Akt. Bozkurt, 2022). Birine karşılıksız bir şey vermek, karşısındakine zaman ayırmak, yardımda bulunmak, kibar, nazik ve iyi olmak prososyal davranışlara örnek olabilir.

2.4.1. Prososyal Davranışların Alt Boyutları

Carlo (2003) ve arkadaşları prososyal davranışları özgeci, duygusal, itaatkar, kamusal, gizli-acil olmak üzere beş alt boyutta açıklamıştır.

Özgeci Prososyal Davranışlar: Bireyin yaptığı davranış sonucu bir ödül alamayacağını bildiği halde diğer kişilere yardım etmesidir.

Duygusal Prososyal Davranışlar: Kişi ya da içinde bulunduğu durum yardım eden kişide duygusal olarak çağrışım yapıyor ve onu yardım etmesi için harekete geçiriyorsa duygusal prososyal davranışlardan bahsedebiliriz. Kişi “durum oldukça duygusal olduğunda başkalarına yardım etmenin en doğru zamanıdır” diye düşünür.

İtaatkar Prososyal Davranışlar: Kişiden sözlü ya da sözsüz olarak yardım istendiğinde, kişinin harekete geçip yardım etmesini kapsar. Kişi “insanlar benden yardım istediğinde tereddüt etmem” diye düşünür.

Kamusal Prososyal Davranışlar: Ortamda başkaları varken gerçekleştirilen ve başkalarına fayda sağlamayı amaçlayan davranışları olarak tanımlanır. Bu davranışlar bulunduğu ortamda saygınlığının artması, onay alma ya da değer görme gibi içsel güdülerle yapılabilir. Kişi “başkalarına en iyi insanlar beni izlerken yardım edebilirim” diye düşünür.

Gizli Prososyal Davranışlar: Yapılan yardımın kimin tarafından yapıldığının saklanması önemlidir. Kişi başkalarının haberi olmadan onlara yardım etmenin en iyi fikir olduğunu düşünür.

Acil Prososyal Davranışlar: Kişinin yardıma ihtiyaç duyduğu aciliyet kazandığında yapılan yardımlardır. Kişi “gerçekten krizde olan veya ihtiyacı olan insanlara yardım etme eğilimindeyim” diye düşünür (Carlo, Hausmann, Christiansen ve Randal, 2003).

2.4.2. Prososyal Davranışların Öğeleri

Özgecilik: Prososyal davranışın öğelerinden olan özgecilik, bireyin hiçbir ödül beklentisi olmaksızın karşısındakine yardım etme güdüsü olarak tanımlanır. Başkasının gelişimi, korunması, varlığını sürdürmesi veya iyiliği için gerçekleştirilen davranış olarak ifade edilebilir (Karadağ ve Mutaftçılar, 2009).

Empati: Çocuğun kendini başkalarının yerine koyarak, onların içinde bulunduğu duyguyu ya da durumu anlamaya çalışmasıdır. Çocuğun empati kurmayı öğrenmesi prososyal gelişiminde önemli bir rol oynar. Çocuğun dil ve bilişsel alanlarda gelişme sağlaması empatinin gelişmesini de destekler. Çocuğun yaşadığı ortamdan elde ettiği sosyal yaşantıları ve mizacı da empatinin gelişmesini sağlar (Altıntaş ve Bıçakçı, 2017).

Perspektif Alma: Başkaların içinde bulunduğu durumu anlayarak, başkalarının düşüncelerini yordamayı, onlarla empati kurmayı, ihtiyaçları ve sıkıntılarına yönelik sempati duymayı kapsar. Perspektif alabilen bir kişinin işbirliği yapma, yardımlaşma,

problem çözme gibi olumlu sosyal davranışlarının gelişmesi beklenir (Kumru, Carlo ve Edwards, 2004).

Sempatî: Sempatide kişi karşısındakine karşı yakınlık ve içtenlik duyar. Sempatî bireyin, karşısındakinin duygularını aynı şekilde yaşaması durumudur. Duygudaşlığın ortak payda olduğu sempatide, karşısındakinin acısına üzülüp, mutluluğuna sevinmek esastır. Sempatinin odağında diğer kişinin iyiliği vardır. (Altıntaş ve Bıçakçı, 2017; Bağcı, 2015)

2.4.3. Prososyal Davranışların Gelişimini Etkileyen Faktörler

Topluma uyum sağlamada ve sosyalleşmede önemli bir faktör olan prososyal davranışlar, başkalarına gönüllü olarak fayda sağlamayı amaçlayan davranış olarak nitelendirilir (Eisenberg, N., & Mussen, 1989). Prososyal davranışları etkileyen biyolojik ve çevresel faktörler vardır (Knafo ve Plomin, 2006).

2.4.3.1. Biyolojik Faktörler

Prososyal davranışları etkileyen biyolojik faktörler olarak çocuğun cinsiyetini ve yaşını ve mizacını sayabiliriz (Eisenberg, N., & Mussen, 1989).

Cinsiyet

Her toplumda çocuklara cinsiyetlerine göre farklı muameleler gösterilebilir. Cinsiyete bağlı bu farklılıklar, öncelikle kültürden etkilenen toplumsal beklentilerden ve oluşan kalıplardan kaynaklanabilir. Çocukların cinsiyetlerine göre üzerlerine yüklenen toplumsal beklentiler ve sorumluluklar, yetişkinliğe adım attıklarında davranışlarının şekillenmesinde önemli rol oynar. Ebeveynler çocuklarını yetiştirirken cinsiyetlerine göre farklı tutumlar sergilerler. Kız çocuklarından daha çok yardım etme, teselli etme ve öğretici olma davranışı bekleyen anne-babalar, erkek çocuklarının kendisine hizmet edilen, hareket ederken bağımsız bir birey olmasını uygun görmektedir. Bu durum hem kız hem de erkek çocuklarının prososyal davranış sergileme sıklıklarını etkilemektedir. (Bağcı, 2015; Karaman ve Dinçer, 2020) Prososyal davranışları cinsiyet değişkenine göre inceleyen araştırmalarda; kız çocuklarının prososyal davranış puanlarının erkeklere göre yüksek olduğu bulunmuştur (Çetin ve Samur, 2018; Karaman ve Dinçer, 2020). Bu araştırma sonuçları ile çelişen çalışmalarda mevcuttur. Çubukçu (2019) ve Bağcı (2015) cinsiyet değişkeni bakımından çocukların prososyal davranışlarında anlamlı bir farklılığa

ulaşamamışlardır. Bu durum, okul öncesi yılların cinsel kimlik ediniminin yeni kazanılmaya başlandığı bir dönem olması sebebiyle, prososyal davranışlarda cinsiyete bağlı değişikliklerin beklenmediği şeklinde yorumlanmıştır (Çubukçu, 2019).

Yaş

Prososyal davranışlar yaşla birlikte değişiklikler göstermektedir. Çocuklar büyüdükçe her alanda gelişimler gözlenir. Bu gelişimler sosyal ilişkileri ve sosyal becerileri de besler. Bunun sonucunda prososyal davranışların sıklığı ve çeşitliliğinin artması olağandır. Karaman ve Dinçer'in (2020) 25-72 aylık çocukların prososyal davranışlarını bazı değişkenler açısından inceledikleri çalışmada çocuğun prososyal davranış puanlarının yaşla birlikte arttığı tespit edilmiştir. Eisenberg ve Fabes'in (1998) meta analiz raporuna göre genel olarak, prososyal tepki verme kapasitesi her yaş döneminde (bebeklik, okul öncesi, çocukluk ve ergenlik) artmaktadır (Grusec, Davidov ve Lundell, 2022). Çubukçu (2019) 48-72 aylık çocuklarla yaptığı araştırmanın sonucuna göre 60-72 aylık çocukların prososyal davranış puanları, 48- 60 aylık çocuklara göre yüksek çıkmıştır. Yaşla birlikte çocuk kendisini, duygularını daha yakından tanır, yeni sosyal beceriler kazanır, çevresinin ve çevresindeki insanların daha çok farkına varır, empati yeteneği gelişir, sosyal ilişkileri çeşitlenir. Toplumdaki ahlaki değerleri ve sosyal kuralları öğrenir. Ayrıca gelişen kişilik, artan öz farkındalık, olaylara bakış açısı ve edinilen deneyimlerin çocukların farklı durumlara tepki olarak gösterdikleri davranışları etkileyebileceği varsayılabilir (Çubukçu, 2019). Bunların sonucu olarak prososyal davranışları ortaya koyma ihtimali de artış gösterir.

Mizaç

Anne-babalar aynı evde yetişen tek yumurta ikizlerinin bile huy olarak birbirinden farklı özelliklere sahip olduğunu ifade ederler. Sahip olduğumuz huyların birbirimizden farklı olması, kalıtımsal olarak getirdiğimiz bireysel farklılıklarımızdan mizaç ile açıklanmaktadır. Kristal (2005) mizacı; kişinin duygusal tepki, dikkat süreci ve davranışlarındaki benzersiz bireysel farklılıklar olarak tanımlamaktadır. Mizaç çevresel etmenlerle bir miktar değişime uğrasa da, esasen biyolojik temelli bir olgudur (Akt. Işıkoğlu-Erdoğan, Yoleri ve Tetik, 2017). Örneğin bazı çocuklar çok hareketlidir, bazıları çok tepkisel, bazıları çok sinirli, bazıları ise çok sessiz ve sakin. Mizaç, erken çocukluk döneminden itibaren olaylar karşısındaki gösterdiğimiz davranışlarımızla değil, bu olay karşısında nasıl ve hangi tarzda tepki verdiğimizle ilgilidir (Zembat, Koçyiğit, Akşin

Yavuz ve Tunçeli, 2018). Thomas ve Chess'in (1963) ses getiren çalışmalarının sonucu olarak, dokuz boyutlu mizaç yapısı yaygın olarak kabul görmüştür. Bebeklerin ve küçük çocukların sonraki psikososyal gelişimlerini etkileyen dokuz mizaç boyutu; yaklaşma-çekilme, uyum sağlama, ruh halinin kalitesi, tepki yoğunluğu, dikkat dağınıklığı, ısrarcılık, ritmiklik veya düzenlilik, yanıt verme eşiği ve etkinliktir. Mizacın ne kadarının kalıtsal ne kadarının da çevresel etmenler sonucu şekillendiği net olarak bilinmesede, çocuğun çevresi ile kurduğu sosyal ilişkileri çokça etkilediği aşıkardır.

2.4.3.2. Çevresel Faktörler

Prososyal davranışları etkileyen çevresel faktörler olarak çocuğun kardeş sayısı, ebeveynlerinin sergilediği prososyal davranışlar, çocuğun akran ilişkileri, eğitim ortamı sayılabilir (Altıntaş ve Bıçakçı, 2017; Bağcı, 2015).

Aile

Çocuklar ebeveynlerini rol model olarak sosyal öğrenmeler sağlar. Topluma uyum sağlamasını kolaylaştıracak gelenekleri, görenekleri, değerleri ve sosyal kuralları ebeveynlerinden öğrenerek sosyalleşir (Karaman ve Dinçer, 2020). Bu bağlamda çocukların prososyal davranışlar geliştirmesinde ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocukla kurduğu nitelikli iletişimin, disiplin yöntemlerinin ve davranışlarının doğrudan etkisi vardır (Eisenberg, N., & Mussen, 1989; Kandır ve Alban, 2008; Karaman ve Dinçer, 2020). Prososyal davranışa model olan, uygun olmayan davranışları kabul etmeyip, uygun davranışlara çocuklarını yönlendiren, prososyal davranışlarını cesaretlendiren, teşvik eden ve çocuğun empati gelişimini destekleyici bir çevre oluşturan anne babalar çocuklarının ileriki yaşamındaki sosyal iyilik halini de beslemiş olurlar. İstenilen davranış pekiştirmek için söylenen olumlu geri bildirimler davranışın görülme sıklığını artırır (Altıntaş ve Bıçakçı, 2017). Örneğin: “Sen paylaşmayı bilen bir çocuksun. Simidini parkta Eymen ile paylaşman çok güzel bir davranıştı.” gibi.

Kardeşler

Çocuğun kardeş sahibi olması da onun sosyalleşmesi açısından önemlidir. Eğer büyük kardeş kendisi ise küçüğünü koruyup kollaması, ihtiyaçlarını gidermesi, onunla zaman geçirmesi onun sosyal becerilerini geliştirecektir. Eğer kendisi küçük kardeş ise

büyük kardeşi ona olumlu ya da olumsuz bir model olacaktır (Bağcı, 2015; Grusec ve diğerleri, 2022). Ayrıca kardeşi olan çocukların olmayanlara göre daha çok prososyal davranış sergilediğini bulan çalışmalar da mevcuttur (Çetin ve Samur, 2018). Kardeşlerin birbiri ile geçirdikleri zaman; rahatlatma, teselli etme, empati kurma, paylaşma, işbirliği yapma, yardımlaşma gibi prososyal davranışları deneyimlemeye fırsat tanımaktadır (Karaman ve Dinçer, 2020). Öte yandan, Yunsen ve arkadaşlarının (2024) tek çocuk politikasının uygulandığı Çin’de 9-15 yaş aralığındaki öğrencilerle yaptığı tek çocuk olmanın prososyal davranışların gelişimi üzerine etkisini inceledikleri araştırma ise kardeşleri olan akranlarına göre tek çocukların daha fazla prososyal eğilim gösterdiklerini ortaya koymuştur. Araştırmada ayrıca ebeveyn çocuk etkileşiminin ve ebeveynlik stillerinin çocuğun prososyal davranışlarını şekillendirmesinde çok daha önemli olduğuna yönelik kanıtlar sunmuşlardır (Li ve diğerleri, 2024).

Akranlar

Akranlar ile kurulan dostlukların sağlam, samimi ve güvene dayalı oluşu prososyal davranışların o ilişkide varlığı ile ilişkilendirilebilir (Altıntaş ve Bıçakçı, 2017). İş birliği, yardımlaşma, paylaşma gibi birçok prososyal davranış akranlarla kurulan ilişkilerde gelişir.

Akran ilişkileri nispeten eşitlikçi ve karşılıklı bir yapıya sahiptir. Böylece arkadaşlarının duygu ve düşüncelerini dikkate almak çocuk açısından zorunlu olmasa da çok daha mümkündür. Akranlarla kurulan ilişki yardım etmeyi ve duygusal olarak yanıt vermeyi içerdiği için prososyal davranışları geliştirebilir. Yetişkinlerle olan etkileşimde çocuk daha çok yardım alan taraf iken akranları ile kurduğu etkileşimde yardım alma ve yardım etme olasılığı eşittir. Çocukların akranları ile ilişkisi yetişkinlerden farklı prososyal davranışlara fırsat tanır. Örneğin, çocuk arkadaşlarının sıkıntılı hallerine daha çok şahit olur. Çünkü çocuklar sıkıntılarını daha belirgin şekilde ortaya koyma eğilimindedirler. Böylece arkadaşı için daha fazla rahatlatıcı davranış ortaya koyma fırsatı elde eder. Ayrıca, arkadaşları ile oyuncaklarını ve eşyalarını paylaşması gereken durumlarda yaşayabilir (Grusec ve diğerleri, 2022).

Eğitim Ortamı

Okul öncesi eğitime devam edip etmeme durumu da çocukların prososyal davranışları gösterme derecelerini etkilemektedir. Çocukların okula başlamaları sosyal duygusal gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir. Öğrendikleri sosyal kurallar ve

ahlaki değerler ile farkındalıkları artmakta, böylece daha fazla prososyal davranış sergilemektedirler. Karaman ve Dinçer'in (2020) yaptıkları çalışma sonucuna göre okul öncesi eğitime yeni başlayanlara göre, 6 aydan daha fazla zamandır okul öncesi eğitimine devam eden çocukların prososyal davranış puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Akduman, Günindi ve Türkoğlu'nun (2015) yaptıkları çalışma sonucunda ise iki yıl ve daha fazla süre ile okul öncesi eğitim alan çocukların sosyal beceri puanlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Çocuklar okul öncesi eğitim ortamında oyunlar yoluyla başkasının hakkına saygı duyma, kendi hakkını savunma, işbirliği, yardımlaşma, paylaşma gibi birçok prososyal davranışı deneyimlemiş olur (Altıntaş ve Bıçakçı, 2017; *MEB Okul Öncesi Eğitim Programı*, 2013). Aydın (2021) 141 okul öncesi dönem çocuğun prososyal davranışlarını kreş ortamında doğal gözlem yaparak incelemiştir. Çalışma sonucunda okuldaki öğretmenlerin eğitim-öğretim yöntem ve tekniklerinin de prososyal davranışların ortaya çıkmasında etken olduğunu bulmuştur. Örneğin, öğretmen çocuklara "Herkes kendi boyalarını kullanacak. Arkadaşımızdan almıyoruz." demesi paylaşma davranışının ortaya çıkmasını engellemiştir. Paylaşma ve yardımlaşma davranışı en çok 60-70 aylık öğrencilerin bulunduğu sınıfta gözlemlenmiştir. Bunun sebebi ise öğretmenin etkinlik sırasında çocuklara çok müdahale etmemesi olarak belirtilmiştir.

Kültür

Prososyal davranışlarda çocuklar kültürden kültüre farklı davranışlar sergileyebilir (Karaman ve Dinçer, 2020). Çünkü toplum tarafından kabul gören sosyal kurallar ve değerler birbirinden farklıdır. Whiting (1973) 3-11 yaş aralığındaki çocukların prososyal davranışlarını 6 farklı ülkede gözlemlemiştir. Whiting Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri ve Okinawa' dan gelen çocuklara nazaran Filipinler, Meksika ve Kenya'dan gelen çocukların daha besleyici prososyal davranışlar (örneğin: destek sunma, yardım etme, sorumluluk sahibi önerilerde bulunma gibi) gösterdiğini bulmuştur. Bu farklılığın en büyük sebebi çocuklara bebek bakımı da dahil olmak üzere ev işlerinde sorumluluklar verilmesi idi. Ev işlerinde çocukların sorumluluk alması farklı kültürlerdeki prososyal davranışların çeşitliliğinin bir bölümünü de açıklamaktadır. Ayrıca çocuğun içinde yaşadığı kültürdeki sosyo ekonomik durum, bu çeşitlilikte başka bir etkidir. Prososyal davranışların çok olduğu kültürlerde ailenin geçiminin sağlanmasının elzem olduğu görülmüştür. Kadın aile bütçesine destek olmak adına daha fazla çalışmakta, böylece genel iş yükü artmaktadır. Bunun sonucu olarak kadın çocuklara

daha fazla sorumluluk vererek, onların dolaylı olarakta olsa daha prososyal davranışlar sergilemelerine fırsat tanımış olmaktadır. Bir kültürün çocukların sosyal davranış ediniminde sınırlayıcı ya da imkân tanıyıcı olabileceğini bu örnekle görmüş oluyoruz (Akt. Grusec ve diğerleri, 2022).

Aydın'ın (2021) 13-70 aylık 141 çocuğun prososyal davranışlar açısından gözlemlendiği çalışmasında bütün yaş gruplarında en çok karşısındakinin talebi sonrasında gerçekleştirilen itaatkar prososyal davranış türü ile karşılaşmıştır. Bu davranışın çokça görülmesinin sebebini çocukların Türk kültüründe kurallara uyma zorunluluğunu fazlaca hissetmesi olarak yorumlanmıştır (Aydın, 2021). Bir diğer husus ise kültürlerdeki insanların nasıl sosyalleştikleridir. Bireyselliğin yaygın olduğu batı toplumlarında kişi özerktir, kendini ifade etmeye ve kendini gerçekleştirmeye öncelik verir. Kolektivist kültürde ise bireyler sosyal ağın ayrılmaz bir parçasıdır ve sosyal rollerin yerine getirilmesi önceliklidir. Kişi için gruba katılım, sosyal uyum ve kurulan ilişkiler önemlidir. Araştırmacılar kolektivist kültürde yetişen çocukların bireyselci kültürde yetişenlere oranla daha az saldırgan davranışlar ve daha çok prososyal davranışlar sergileyeceği varsayımında bulunmuşlardır (Grusec ve diğerleri, 2022).

2.4.4. Okul Öncesi Dönemde Prososyal Davranışların Gelişimi

Prososyal davranışlar, okul öncesi dönemde gelişmeye başlamakta, çocuğun bütün gelişim alanlarında değişimin ve gelişimin yaşanması ile birlikte, çocukların ileriki yaşamlarında sosyalleşmeleri ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmeleri açısından kritik bir öneme sahiptir (Yurdakul ve diğerleri, 2022). Brajsa ve arkadaşları (1991) prososyal davranışları bebeklikten itibaren görmeye başladığımızı belirtir. Yaş ilerledikçe prososyal davranışların görülme sıklığı ve karmaşıklığı artar. Başka bir deyişle, prososyal davranışlar büyük çocuklarda küçük çocuklardan daha fazla görülür (Akt. Bulić ve Pinkas, 2016).

Bebekler doğduklarında sosyal herhangi bir davranışları yoktur. İlk sosyal teması annesi ile olan bebek, onu kendisi ile bir bütün olarak görür. Anne ile bağı sadece beslenmesi üzerine değildir. Ona güven duymak için annenin sıcaklığını ve dokunuşlarını da hissetmek ister. İkinci aydan itibaren gülümsemeye başlar. Bebeğin sosyal davranışlar sergilemesi algılamasının artması ile yakından ilgilidir. Bebek yanında ağlayan başka bir bebek gördüğünde o da empati duyarak ağlamaya başlar. 2-2,5 yaşlarına geldiğinde mobilitesi artmış, etrafı keşfe başlamıştır. Dil gelişimi sayesinde kendini ifade etme ve

karşısındakini anlama becerisi gelişir. Bu yaştan itibaren prososyal davranışların görülme sıklığı ve çeşidi artar. Sıkıntılı olan birini rahatlatmaya, teselli etmeye, yardıma ihtiyaç duyan birine yardım etmeye çalışır (Bağcı, 2015).

Prososyal davranışlar, okul öncesi dönemde çocuğun sosyal çevresinde bulunan kişileri model alması ve taklit etmesi yoluyla kazanılmaktadır. Doescher ve Sugawara'ya göre (1989) çocuklar, olumlu sosyal davranışları model alıp, sosyal çevrelerindeki bireyler tarafından teşvik edildiklerinde, başkalarının ihtiyaçlarına saygı duymayı ve onlara yardım etmeyi öğrenirler (Akt. Karaman ve Dinçer, 2020). Prososyal davranışların gelişmesi için yetişkinler hangi durumda hangi davranışı neden yaptıklarını ayrıntılı olarak çocuklarına açıklamalıdır. Böylece çocuk bu davranışı öğrenir ve yeri geldiğinde karşısındakine yardımda bulunur (Karaman ve Dinçer, 2020). Başka bir ifadeyle, çocuğun sosyal çevresinde bulunan kişiler, çocuklar prososyal davranışlar sergiledikçe onları teşvik etmelidirler. Örneğin, ebeveynleri yalan söylemenin yanlış ve kötü olduğunu sebepleri ile birlikte söylediği için çocuk, yaşanan durumla ilgili doğruyu söyler ya da öğretmeni arkadaşları ile oyuncakları paylaşmasının doğru bir davranış olduğunu sebepleri ile öğrettiği için oyuncaklarını arkadaşları ile paylaşır (Ralph, 2018). Prososyal davranışlar okul öncesi yıllarda diğer çocuklara yardım etme, cezalandırılan arkadaş ile empati kurma, tatlısını, şekerini ya da oyuncaklarını paylaşma gibi davranışlar ile gözlemlenebilir. Prososyal davranışların ifade edilmesi ve vurgulanması çocuğun gelecekteki akademik başarısı, sağlıklı sosyal ilişkiler kurması, sosyal olarak karşılaştığı sorunları etkili bir şekilde çözebilmesi, toplumun duyarlı ve sorumlu bir ferdi olabilmesi açısından hayati öneme sahiptir (Bulić ve Pinkas, 2016).

Prososyal davranışın (olası) kalıtsal faktörlerle gelişimi ve çocuğun ait olduğu kültürün etkisi vurgulanmalıdır. Prososyal davranışın gelişimi bilişsel ve ahlaki gelişimle, özellikle de empati gelişimiyle ilişkilidir. Empati ve prososyal davranış, çocuğun yetkin davranışının ve sosyo-duygusal işleyişinin göstergeleridir. Ayrıca, kızlar erkeklerden daha prososyaldir (Eisenberg ve Mussen, 1989). Prososyal davranışın erken yaşta değerlendirilmesi, yetişkinlikteki antisosyal davranışın değerlendirilmesinde çok faydalı olabilir (Eron ve Huessman, 1984).

2.4.5. Prososyal Davranış ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Ostrov, Gentile ve Crick'in (2006) erken çocukluk döneminde medyaya (televizyona) maruz kalmanın saldırganlık ve prososyal davranışlara etkisini araştırdığı

boylamsal çalışmaya 78 çocuk, onların velileri ve öğretmenleri katılmıştır. Araştırma sonucuna göre en prososyal olan çocuklar, akranlarından daha fazla televizyon izleme eğiliminde olanlardır. Spesifik olarak, saatlerce televizyon izlemek kızlar için ilişkisel saldırganlık ile, erkekler içinse fiziksel saldırganlıkla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca şiddet içeren medyaya maruz kalmak, erkek çocuklar için saldırganlığın tüm alt türleri ile ilişkilendirilirken; kızlar içinse sözlü saldırganlıkla ilişkilendirilmiştir. Araştırma sonucunda çarpıcı olan ise eğitim içerikli medyaya maruz kalmanın ilişkisel saldırganlık ile ilişkilendirilmiş olmasıdır. Eğitim içerikli medyaya maruz kalmanın her zaman yalnızca olumlu davranışlarla (örneğin, toplum yanlısı davranış) ilişkili olmadığı görülmektedir. Küçük çocuklar için tasarlanmış eğitici ve toplum yanlısı gösterilerin bile yüksek düzeyde ilişkisel saldırganlık içerdiği araştırmada tespit edilmiştir. Bu bulgular, içerikten bağımsız olarak çok fazla medya kullanımının genel olarak akran ilişkileri üzerinde olumsuz sonuçları olabileceğini düşündürmektedir.

Gentile ve arkadaşlarının (2009) prososyal video oyunlarının prososyal davranışlar üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışma; üç farklı ülkeden (Singapur, Japonya, ABD) üç farklı yaş grubu (ortaokul, çocuk ve ergenler, lisans öğrencileri), üç farklı çalışma deseninde (korelasyonel, deneysel, uzamsal) tamamlanmıştır. Singapurda ortaokul öğrencileri ile yapılan korelasyonel çalışmada prososyal oyun oynayan çocuklar daha prososyal davranmışlardır. Ayrıca şiddet içeren oyun oynama ile prososyal davranışların negatif ilişkili olduğu bulunmuştur. Japon çocuk ve ergen grup ile yapılan boylamsal çalışmada prososyal oyun oynama 3-4 ay sonraki ölçümlerde de prososyal davranışlardaki artışı öngörmüştür. Abd’li lisans öğrencileri ile yapılan deneysel çalışmada ise insanların prososyal video oyunları oynadıktan sonra daha yardımsever oldukları, bunun tam tersine insanlar şiddet içerikli oyunlar oynadıktan sonra insanlara karşı daha az yardımsever ve daha incitici oldukları tespit edilmiştir.

İnanlı (2015) okul öncesi çocuklarının medyayı nasıl kullandıklarını öğrenmek ve medya kullanımları ile prososyal ve agresif davranışları arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yaptığı çalışmasını 4-6 yaş aralığında çocuğu bulunan 52 veli ile yürütmüştür. Araştırma sonuçlarına göre çocukların video oyunlarına ve televizyon izlemeye harcadıkları süre arttıkça gelişimsel yönden zengin içerikli etkinliklere ayırdıkları zaman azalmaktadır. 4-6 yaş çocukları günlük 1 saat 50 dakika TV izlemektedir. İçeriği ne olursa olsun düzenli oynanan video oyunları çocukların sınıf içi agresif davranışları ile ilişkili bulunmuştur. Anlamlı seviyede olmamasına rağmen çocukların video oyunu oynamak için geçirdikleri zaman ile prososyal davranışları arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.

Çocuklar zamanını video oyunu başında harcadığı için sosyal becerilerini geliştireceği bir zamanı kalmamaktadır. Ayrıca çocuklar hafta sonlarının çoğunu ailesi ile vakit geçirmek yerine ekran başında geçirmektedir. Bu bulgulara ek olarak; ebeveynlerin yarısı çocuklarının agresif içerikler izlediğini ve onlar bu içerikleri izlerken yanlarında olduklarını ifade etmişlerdir.

Bower ve Casas (2016) ebeveynlerin çocuklarının düşünceli ve ilgi çekici prososyal davranışlarına nasıl geri bildirimler verdiklerini, bazı prososyal davranışları pekiştirmelerinin daha yüksek olup olmadığını ve hangi tür prososyal davranışların ebeveynler tarafından pekiştirildiğini incelemek için okul öncesi dönemde çocuğu olan 74 ebeveyn ile karma bir araştırma yaptılar. Araştırma sonucuna göre; ebeveynlerin geri bildirimleri ebeveyn onayı, karakter atıfları ve sevgi gösterme gibi değişkenlik göstermiş; rahatlatıcı, yardım edici, paylaşımcı ve savunucu prososyal davranışların en çok, dahil edici ve iş birliği yapan prososyal davranışların ise en düşük düzeyde ebeveynlerden geri bildirim aldığı tespit edilmiştir.

Çetin ve Samur'un (2018) "60-72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışları ile Anne-Babalarının Prososyal Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli araştırmalarında 200 çocuk ve ebeveyn ile çalışmışlardır. Araştırma sonucuna göre anne-baba prososyallik puanları arttıkça çocuğun prososyallik puanı da artma eğilimindedir. Bu bağlam, çocuğun sosyalleşmesi ve prososyal davranışları öğrenmesinde anne-babanın iyi bir rol model olması ile ilişkisinin olduğu sonucunu doğrulamaktadır. Birden çok kardeşe sahip olmanın prososyallik puanlarını arttırdığı ve çocukların prososyal davranışlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

Gülseven ve arkadaşlarının (2018) ebeveynlerin günlük sıkıntıları ile okul öncesi çocukların daha sonraki prososyal ve agresif davranışları arasındaki ilişkiyi araştırdığı 159 çocuğun ebeveyninin katıldığı boylamsal çalışma sonucunda; ebeveynliğin günlük sıkıntıları ile (örneğin günlük yaşamda sinir bozucu, sıkıntılı, rahatsız edici talepler) çocuklarının 3 yıl sonraki agresif ve saldırgan davranışları arasında doğrudan bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca yüksek düzeyde günlük sıkıntılar bildiren ebeveynlerin, fiziksel ceza bildirme ihtimalleri daha fazla iken ve iki yıl sonra ebeveyn sıcaklığı bildirme ihtimallerinin de daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda, anneler daha fazla ebeveynlik günlük sıkıntısı bildirdiğinde, fiziksel cezayı daha çok kullanmışlar bu da bir yıl sonra çocuklarındaki saldırgan davranışların artışını yordamıştır. Bunlara ek olarak, ebeveyn sıcaklığı ile çocukların prososyal davranışları arasında pozitif bir ilişki vardır. Bu durum, çocuğu ile yakın ilişki kuran, sıcak ebeveynlerin duyarlı oldukları, çocuklarına

da çevrelerinde ihtiyacı olan kişilere karşı duyarlı olmayı öğrettikleri fikrini desteklemektedir.

Yazıcı ve Salıktutluk'un (2018) okul öncesi çocuklarının prososyal davranışları ile ebeveynlerinin prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmaya 5-6 yaş grubu 410 çocuk ve ebeveyni katılmıştır. Araştırmada; ebeveynlerin prososyal davranışlarının çocuklarının prososyal davranışlarını yordamadığı; anne-baba eğitim seviyesi arttıkça çocuğun prososyal davranış puanlarının arttığı; kız çocukların prososyallik puanlarının erkek öğrencilerden yüksek olduğu; okul öncesi eğitim alma süresi arttıkça, çocukların prososyal davranış sergileme eğiliminin arttığı saptanmıştır.

Xiao, Spinrad ve Carter'ın (2018) ebeveyn duygu düzenleme stratejilerinin çocukların prososyal davranışları ile ilişkisinde, ebeveyn sıcaklığı ve tümevarımsal disiplinin aracılık rollerini inceledikleri boylamsal çalışmada ilkokul öğrencisi olan (yaş: M = 112,8 ay) 64 ebeveyn ile çalışılmıştır. Ebeveyn duygu düzenleme stratejilerinin en çok incelenen iki stratejisi; bilişsel yeniden değerlendirme (CR) ve dışavurumcu bastırma (ES) dır. CR' de kişi "İçinde bulunduğum durum hakkındaki düşüncelerimi değiştirerek duygularımı kontrol ederim." der. Örneğin çocuk yaramazlık yaptığında bunu çocukluğun doğası gereği yaptığını düşünür ve hissettiği öfkeyi azaltır. ES'de ise kişi "Duygularımı ifade etmeyerek kontrol ederim." der ve duygusunu bastırmayı seçer. Örneğin çocuk tarafından hayal kırıklığına uğradığında öfkesini ve üzüntüsünü çocuğuna göstermeyip, gizler ve çocukla iletişime girmekten kaçınır. Araştırma sonucu bilişsel yeniden değerlendirme (CR) kullanan ebeveynler çocuklarının ihtityaçlarına daha duyarlı ve dikkatli olduklarından prososyal gelişimlerini de desteklemiş oldular. Bir başka deyişle ebeveyn sıcaklığı, bilişsel yeniden değerlendirme ile prososyal davranış arasındaki ilişkiye aracılık etmektedir. Diğer taraftan dışavurumcu bastırma (ES) uygulayan ebeveynler ile çocukların prososyal davranışları arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum, duygularını ifade etmeyen ve bastıran ebeveynler, çocuklarının duygusal tepkilerini ve duygusal durumlarını da etkili bir biçimde ele alamayabilirler şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca dışavurumcu bastırmanın, tümevarım disiplini ile ters orantılı bir ilişkiye sahip olduğu saptanmıştır.

Delikanlı'nın (2019) 48-60 aylık çocukların teknolojik alet kullanım durumuna göre sınıf içinde sergiledikleri sosyal davranışlarının incelenmesini amaçladıkları çalışması 169 çocuk ile yürütülmüştür. Teknolojik aletleri kullanım sıklığına ve çeşitli değişkenlere göre çocukların sınıf içinde sergiledikleri sosyal davranışlar incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; sınıf ortamında erkek çocukların fiziksel saldırganlık

davranışları daha fazla iken, kız çocuklarının daha fazla olumlu sosyal davranış sergilediği ortaya konulmuştur. Fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, depresif duygulanım alt boyutlarında devlet anaokuluna devam eden çocukların puanları, özel anaokuluna devam eden çocuklarınkine kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Olumlu davranış alt boyutunda ise özel anaokuluna devam eden çocukların puanları devlet anaokuluna devam edenlere göre yüksektir. Anneleri çalışan çocukların ilişkisel saldırganlık davranışlarını annesi çalışmayan çocuklara göre daha fazla gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların sosyal davranışları ailedeki kardeş sayısı ile anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bir diğer önemli sonuç ise çocukların teknolojik alet kullanım sıklığı ile sosyal davranışları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Çubukçu (2019) “48-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi” isimli araştırmasına 198 okul öncesi çocuğu, anneleri ve öğretmenleri katılmıştır. Araştırma bulgularına göre; okul öncesi çocuklarının prososyal davranışları cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, okul öncesi eğitim süresi, anne baba yaşı, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Anne prososyallığı ile çocuk prososyallığı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu, annenin prososyal davranışlarının çocuklarının prososyal davranışlarını etkilediği; 60-72 aylık çocukların prososyal davranış düzeylerinin 48-60 aylık çocuklara göre yüksek olduğu; ilköğretim mezunu anne babaların çocuklarının daha yüksek düzeyde prososyal davranışlar sergilediği, çocukların prososyal davranışları ile otoriter tutuma sahip anneler arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Zhang, Cao, Tian, El-Lim ve Gentile (2020) “prososyal çizgi film modellerinin saldırgan bilişler ve saldırgan davranışlar üzerindeki etkileri” isimli Çin’de gerçekleştirilen deneysel araştırmasına yüksek agresif davranış eğilimleri olan 5 ve 6 yaşında 174 çocuk katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; prososyal içerikli (işbirliği, yardımlaşma, teselli etme, paylaşma, bağış) çizgi film izleyen çocukların izlemeyenlere göre daha düşük düzeyde saldırgan davranışlarda bulunup, daha düşük düzeyde saldırgan bilişler sergilediler. Prososyal içerikli çizgi filmlerin erkeklerde saldırgan davranışları ve bilişleri kızlardan daha çok azlattığı tespit edilmiştir. Ayrıca saldırgan bilişler daha sonraki saldırgan davranışları açığa çıkaran bir yordayıcı olarak işlev görmüştür.

Karaman ve Dinçer (2020) okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarını yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, okul öncesi eğitim kurumuna devam süresi, anne-babanın öğrenim düzeyi ve ebeveyn tutumları açısından incelemek amacıyla

yaptıkları çalışmayı 25-72 ay aralığındaki 290 çocuk ile yürütmüşlerdir. Araştırma sonuçlarına göre; çocuğun yaşı arttıkça prososyal davranış puan ortalamalarının da artmakta olduğu, kız çocukların prososyal davranış puanlarının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu, okul öncesi eğitime 6 aydan daha fazla süre ile devam eden çocukların prososyal davranış puanlarının yeni başlayan çocuklara göre daha yüksek olduğu, demokratik ebeveyn tutumu ile çocukların prososyal davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

Genç'in (2021) "annelerin prososyal davranışları ve tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi" başlıklı çalışmasına 204 okul öncesi çocuğu, anneleri ve okul öncesi öğretmenleri katılmıştır. Çocuklar için hem anneleri hem de öğretmenleri çocuk prososyallik ölçeğini doldurmuşlardır. Araştırma bulgularına göre; cinsiyet değişkenine göre çocuk prososyallik anne formunda anlamlı farklılık bulunmazken, öğretmen formunda kızların lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Doğum sırası, kardeş sayısı, okul öncesi eğitime devam süresi, annenin ve babanın eğitim durumu, ailenin ekonomik durumuna göre her iki formda da çocuk prososyallik puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. 30-34 yaş aralığındaki annelerin çocuklarının prososyal davranış puanları 26-29 yaş aralığındaki annelerin çocuklarına göre; 35-39 yaş aralığındaki annelerin çocuklarının prososyal davranış puanları 26-29 yaş aralığındaki annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Anne formuna göre 30-34 yaş aralığındaki babaların çocuklarının prososyallik puanları 35-39 yaş aralığındaki babaların çocuklarına göre anlamlı olarak daha yüksek çıkmıştır. Annelerin prososyallik puanları ile çocuklarının prososyallik puanları arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca annelerin demokratik tutum sergilemeleri ile çocuklarının prososyallik puanları arasında pozitif yönlü bir ilişki ortaya konulmuştur.

Shoshani ve arkadaşları (2022) prososyal dokunmatik ekran uygulamalarının küçük çocukların uygulama kullanımından sonra prososyal davranışlarına etkilerini araştırmak için yaptıkları deneysel çalışmaya 3-6 yaş aralığında 198 çocuk katılmıştır. Bulgular toplum yanlısı oyunun daha fazla olumlu sosyal davranış ve paylaşma, diğer çocuklara karşı daha az antisosyal davranışa yol açtığını göstermiştir. Yüksek empatiye sahip çocuklar, olumlu sosyal oyunu oynadıktan sonra düşük empatiye sahip çocuklara göre daha fazla olumlu sosyal davranışlar sergilemişlerdir. Aynı zamanda prososyal oyun, empatisi düşük çocukların prososyal davranışlarını da önemli ölçüde arttırmış, böylece prososyal oyunların küçük çocuklar arasında prososyal yetkinlik ve davranış

geliştirmedeki etkinliğini pekiştirilmiştir. Özet olarak; bulgular sosyo-duygusal bir oyunun küçük çocukların toplum yanlısı normları öğrenmesini ve olumlu sosyal davranışları sürdürmesini sağlayabileceğini göstermektedir.

Fang ve arkadaşları (2022) dijital oyun tabanlı öğrenmenin okul öncesi çocukların sosyal yetkinliği ve davranışları üzerindeki etkisini araştırdılar. 4-6 yaş grubu 54 öğrenci ile yapılan deneysel çalışmada, deney grubunda bulunan çocuklar dersleri sırasında ve evde ebeveyn gözetiminde 20 dakika dijital oyun oynamışlardır. Bu çocuklarda sosyal yeterlilik seviyelerinin yüksek, kaygı ve saldırganlık seviyelerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubundaki çocuklarda aynı oyunları yetişkin kontrolü olmaksızın, özgürce ve eğlence amaçlı oynamışlardır. Ancak bu grubun sosyal gelişimlerini destekleyen bir oyun oynamalarına rağmen sosyal yeterlilik puanları azalmış, kaygı ve saldırganlık seviyelerinde hafif bir artış görülmüştür.

Yurdakul, İlhan-Yıldız ve Bütün-Ayhan'ın (2022) okul öncesi çocuklarının prososyal davranışları ve öz düzenleme becerileri ile arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmaya 4-6 yaş 326 çocuk ve anneleri katılmıştır. Araştırma sonucuna göre; çocukların prososyal davranışları ile öz düzenleme becerileri arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Kız çocuklarının prososyallik ölçeği ve öz düzenleme beceri ölçeği puan ortalamalarının erkek çocuklara göre yüksek olduğu bulunmuştur. Çocukların yaşlarına göre prososyal davranış düzeylerinin anlamlı olarak farklılaştığı; 4 yaş grubu çocuklarının prososyallik ölçeği puanlarının diğer yaş gruplarına göre daha düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Ayrıca çocukların yaşlarına göre öz düzenleme becerisinin anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Bağcı-Çetin'in (2023) okul öncesi çocukların prososyal davranışları ile öz düzenleme becerileri ve dijital oyun bağımlılığı eğilimlerinin ilişkisini araştırdığı çalışmaya 5-6 yaş grubu 255 çocuğun ebeveyni ve öğretmeni katılmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi çocukların prososyal davranışları ile öz düzenleme becerileri arasında pozitif, anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca okul öncesi çocuklarının dijital oyun bağımlılığının çatışma ve yansıtma alt boyutları ile prososyal davranışları arasında negatif yönde anlamlı zayıf bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. 5-6 yaş çocukların öz düzenleme becerilerinin ve dijital oyun bağımlılığı eğilimlerinin %14 oranında prososyal davranışlarını yordadığı saptanmıştır.

2.5. Okul Öncesi Eğitim ve Problem Davranış

Okul öncesi eğitimin amacı çocuğu bütün gelişim alanlarında desteklemek ve topluma uyum sağlayan, bedenen ve ruhen sağlıklı bireyler yetiştirmektir (*MEB Okul Öncesi Eğitim Programı*, 2013). Bu yaş döneminde sosyal ve duygusal alanda desteklenmeyen çocukların, okula başladıklarında arkadaşlarına zorbalık etme, saldırganlık, alay etme ve takılma gibi çeşitli problem davranışlar sergiledikleri görülebilmektedir (Özbey ve Alisinanoğlu, 2009). Problem davranış; kişinin kendisine ya da etrafındakilere zarar veren, yaşadığı ortamda dışlanmasına sebep olan, kişinin yeni bir beceri öğrenmesine engel olan, kişinin içinde yaşadığı toplumun kurallarına uymaması olarak tanımlanmıştır (Kanlıkılıçer, 2005). Çocuğun kişilik gelişiminin temellerinin atıldığı okul öncesi dönemde ortaya çıkan problem davranışlar, çocuğun gelecek yaşantısında sosyal çevresi ile etkileşimini de olumsuz etkilemektedir. Saldırganlık, küfür, hırçınlık, inatçılık, çalma, sinirlilik, yalan söyleme problem davranışa örnek olarak verilebilir (Fazlıoğlu, Okyay ve Ilgaz, 2011).

Çocuklarda davranış sorunları iki ayrı başlık altında toplanabilir: İçe yönelim davranış sorunları ve dışa yönelim davranış sorunları. İçe yönelim davranış problemleri (üzüntü, kaygı, depresyon, endişe, korku, utangaçlık, sosyal geri çekilme, içe kapanma vb.) anksiyete ve depresyon belirtilerini içerecek şekilde tanımlanır. Dışa yönelim davranışlar ise (kurallara karşı koyma, aşırı hareketlilik, tehdit etme, çalma, devam eden bir etkinliği bozma, vurma vb.) hayal kırıklığı ve öfkeye bağlı sinirliliğin saldırgan davranışlar ile dışa vurumudur. Bu davranışlar kolayca gözlemlenebilir, çevreden tepki çeker, şiddetli ve yoğun yaşanır (Eisenberg ve diğerleri, 2001; Özbey ve Alisinanoğlu, 2009).

Bir davranışın problem olarak değerlendirilmesi için davranışın sürekliliğine, çocuğun cinsiyetine göre farklı eğilimler içermesine, yoğunluğuna ve yaşa uygunluğuna bakmak gerekir (Fazlıoğlu ve diğerleri, 2011). Ayrıca problem davranışlar çocuğun cinsiyetine, yaşına, yaşının gerektirdiği gelişim özelliklerine, içinde yaşadığı toplumun değer yargılarına, çocuğun mizacına, davranışın sıklığına ve şiddetine göre de farklılıklar gösterebilmektedir (Akman, 2011; Derman ve Başal, 2013). Boşanma, baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumları, olumsuz anne-baba kişilik özellikleri (baskıcı, sinirli vb.), anne-babanın öğrenim durumu, yaşı, sahip olduğu çocuk sayısı, aile içi çatışmalar, aile içi iletişim eksikliği, depresyon, tutarsızlık, düşük sosyo-ekonomik duruma sahip olma, olumsuz çevre koşulları, kaygı, çocuğun cinsiyeti ve doğum sırası gibi etmenler çocukta

problem davranışların ortaya çıkmasını etkilemektedir (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2020; Örs ve Demircioğlu, 2022; Özbey ve Alisinanoğlu, 2009). Bu sebepten, problem davranışları erken farketmek, davranışa sebep olan etmenleri tespit etmek, hangi durumlarda ortaya çıktığını gözlemlemek ve çözümlemek davranışın yerleşmesini önlemek açısından önemlidir (Bilir ve Sop, 2016; Derman ve Başal, 2013; Öztürk, 2021).

Bilir ve Sop (2016) yaptıkları araştırmada anne-çocuk arasındaki çatışma düzeyi arttıkça, çocuklarda görülen problem davranışlarının arttığını bulmuştur. Ayrıca, annelerin yaşları arttıkça çocuklarında gördükleri problem davranışların azaldığı ortaya konulmuştur. Bu durum yaşla birlikte annelik deneyimlerinin artması ile problem durumlara yaklaşımlarının ve çözme şekillerinin olgunlaştığı yönünde yorumlanmıştır. Diğer bir bulgu ise, ortanca ya da ortanca çocuklardan biri en az, ilk çocukların ise en çok problem davranış sergilediği yönündedir.

Okul, bir çocuğun aile ortamından çıkıp dış dünyaya ve topluma katıldığı ilk dönemdir. Okula başlamak, çocuk için önemli bir dönüm noktasıdır. Çocuğun okula uyumunda en etkili rol ise öğretmene aittir. Akman'ın (2011) okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi dönemdeki problem davranışlara ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla 110 öğretmen ile yaptığı çalışma sonucuna göre; okul öncesi öğretmenleri problem davranışı olan çocukları, yaşının gerektirdiği gelişim özelliklerini göstermeyen, sınıfa uyum sağlamakta zorlanan çocuklar olarak tanımlamışlardır. Okul öncesi öğretmenleri aynı çalışmada davranış problemlerinin sebeplerinin ailenin tutumları, çocuğun sosyo-ekonomik düzeyi ve sosyo-kültürel ortamı ile mizacı olduğunu ifade etmişlerdir. Okul öncesi sınıfında en çok karşılaştıkları davranış sorununun ise saldırganlık, şiddet gösterme, iletişim problemleri, arkadaşlarına ve çevresine uyum sağlayamama, yalan söyleme, dikkat eksikliği, tırnak yeme, tuvalet problemi ve hiperaktivite olduğunu ifade etmişlerdir. Davranış sorunu ile karşılaştıklarında bu durumu çözmek için aile ile bilgilendirici görüşmeler, toplantılar yaptıklarını, aile katılım çalışmaları için aileyi okula davet ettiklerini, ev ziyaretinde bulunduklarını belirtmişlerdir.

Çocuktaki problem davranışlar iyi bir gözlem ile ebeveynler ve öğretmenler tarafından erken farkedilmeli, bu davranışın kaynağı bulmalı, çocuğun ilerideki sosyal-duygusal gelişimini etkilememesi adına müdahale edilmelidir. Topluma uyum sağlayamayan çocuk, akranları tarafından dışlanır ve yalnız kalır. Bu durum da çocuğun hayatında daha büyük sorunlara sebep olabilir (Gözüm ve Kandır, 2020).

2.5.1. Problem Davranış ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Kanlıkılıçer (2005) 3-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarını tespit etmek amacıyla yaptığı araştırmaya okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 654 çocuk ve çocukların öğretmeni olan 56 öğretmen katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; erkek öğrencilerin kızlara göre daha kavgacı-saldırgan ve aşırı hareketli-dikkatsiz olduğu; endişeli-ağlamaklı alt boyuntunda ise cinsiyete göre anlamlı farklılık olmadığı; 6 yaş grubu çocuklarının diğer yaş gruplarına göre daha kavgacı-saldırgan ve aşırı hareketli-dikkatsiz olduğu; 46 yaş ve üstü annelerin daha fazla endişeli-ağlamaklı çocuğa sahip olduğu; annenin mesleği, anne babanın birliktelik durumu, kardeş sayısı, ailenin gelir durumu ile çocuğun davranış problemleri arasında anlamlı farklılık olmadığı; öğretmenlerin cinsiyetleri, gelir düzeyleri, medeni durumları, kideimleri, mezun oldukları okul, okuldaki hizmet süreleri ile çocuğun davranış problemleri arasında anlamlı farklılık olmadığı; sadece 30-39 yaş aralığındaki öğretmenlerin sınıflarında çocukların davranış problemleri gösterdiği bulunmuştur.

Özbey ve Alisinanoğlu (2009) “okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi” isimli çalışmaya 330 çocuk katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; problem davranış ölçeği ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı farklılık olduğu; kız çocukların erkeklere göre daha az problem davranış gösterdiği; anti sosyal,dışa yönelim alt boyutlarından ve problem davranış ölçeğinden alınan puanlar ile okul öncesi eğitime devam süresine göre anlamlı farklılık olduğu, okulun ilk yılında olan çocukların daha az problem davranış sergilediği; dışa yönelim alt boyutu ve problem davranış ölçeğinden alınan puanlar ile doğum sırası arasında anlamlı farklılık olduğu; babanın eğitim seviyesi yükeldikçe problem davranışlarında azalma görüldüğü; kardeş sayısının anlamlı fark oluşturmadığı ancak kardeş sayısı artan çocukların davranış problemi puanlarının düştüğü; babanın mesleğinin çocukların problem davranışları üzerinde anlamlı farklılığa sebep olduğu; çocukların problem davranışlarının annenin mesleğine, tam aileye sahip olma durumuna, annenin öğrenim durumuna göre farklılık göstermediği bulunmuştur.

Eratay (2011) okul öncesi çocuklarının davranış problemlerini araştırdığı çalışmada 638 çocuğun anne-babasına ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda çocuğun davranış problemleri ile cinsiyeti, yaşı, ailede yaşayan başka bir yetişkinin varlığı, annenin yaşı ve mesleği arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Diğer taraftan çocuğun kardeş sayısı arttıkça uyum bozuklukları ve alışkanlık bozuklukları arasında

anlamli ilişkiye rastlanmıştır. Bu sonuç, evde kardeşlerin oluşu aile içi çatışmaya sebep olmakta bu da problem davranışları açığa çıkarmaktadır şeklinde yorumlanmıştır. Çocuėun doğum sırası ile alışkanlık bozuklukları (parmak emme ve tırnak yeme) arasında anlamli ilişki bulunmuştur. Babanın yaşının genç oluşu ile çocuğun korkuları, tikleri ve uyum bozuklukları arasında anlamli ilişki bulunmuştur. Bu durum babanın ocuk yetiştirmede deneyimsiz oluşundan dolayı çocuğuna uygun davranışlar sergileyemiyor olması ile açıklanmıştır. Ev hanımı annelerin çocuklarında daha fazla problem davranış saptanmıştır. Ayrıca babanın mesleği ile çocuğun uyum bozuklukları ve korkuları arasında anlamli ilişki saptanmıştır. Ailelerin sosyo-ekonomik seviyelerinin dūřuk olması ile çocuğun tikleri arasında bir ilişkiye rastlanmıştır. Annenin eğitim durumu ile çocuğun tikleri ve konuşma bozuklukları arasında, babanın eğitim durumu ile çocuğun tikleri, konuşma bozuklukları, korkuları ve davranış bozuklukları arasında anlamli ilişki saptanmıştır.

Vahedi, Farrokhi ve Farajian'in (2012) okul öncesi çocukların sosyal yetkinlikleri ile problem davranışlarını inceledikleri çalışmaya İran'daki 2-5.6 yař aralığında 499 ocuk ve onların öğretmenleri katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre erkeklerin kızlara göre davranış sorunlarında daha yüksek ve sosyal yeterlilikler konusunda daha dūřuk düzeyde olduğu; çocukların yaşları arttıça sosyal yeterliliklerinin sürekli olarak iyileştiği; duygusal ve davranışsal sorunlarının sıklığında yaşla birlikte azalma olduğu ancak anlamlılığın belirgin olmadığı; sosyal yeterlilik ile davranışsal sorunları, alt boyutları olan içselleştirme, dışsallaştırma, hiperaktivite arasında anlamli negatif bir ilişki bulunduğu; üzüntünün depresyon ve yalnızlık ile ilgili olduğu, saldırganlığın ise öfke kontrolünün zayıf olması ve tartışma ile ilgili olduğu; öğretmenlerin sosyal yetkinliğinin yüksek olduğunu dūřndė çocukların daha az davranış problemi sergilediği bulunmuştur.

Derman ve Başal'ın (2013) 5-6 yaş grubu çocuklarda gözlemlenebilecek davranış problemlerinin tespiti ve problem davranışlar ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek için yaptıkları araştırmaya 1112 ocuk katılmıştır. Okul ncesi öğretmenleri çocuklarda gördükleri davranış problemlerini; parmak emme, küfürlü konuşma, tırnak yeme, yalan söyleme, parmak emme, ısırma, öfke, alay etme, hiperaktivite, vurma, kekemelik, tükürme, kıskançlık, alt ıslatma, karşı gelme, hırsızlık, iştahsızlık, ie kapanıklık, aşırı inat, fobiler (doktor, depresyon, okul, hayvan korkusu gibi), tikler, sa yolma, uyku bozukluğu, uyur gezerlik olarak belirtmişlerdir. Araştırma sonucunda bu problem davranışların görülme sıklığı bakımından sıralaması; ie kapanıklık,

hiperaktivite, iştahsızlık, aşırı inat, saldırgan davranışlar olarak tespit edilmiştir. Cinsiyete göre problem davranışlar değerlendirildiğinde kızlarda en çok içe kapanma ve iştahsızlık, erkeklerde en çok hiperaktivite ve saldırganlık görüldüğü saptanmıştır. Aşırı koruyucu anne baba tutum düzeyi attıkça hayvan korkusunun arttığı, inatçılık davranışının ise azaldığı; demokratik anne baba tutum düzeyi arttıkça fobilerin, içe kapanıklığın ve parmak emmenin arttığı; sıkı disiplinli anne baba tutum düzeyi arttıkça çocukta yalan söyleme ve hayvan korkusu davranışlarının arttığı tespit edilmiştir.

Akduman ve arkadaşlarının (2015) okul öncesi çocukların davranış problemleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada 510 çocuk ile çalışmışlardır. Araştırma sonucunda; kardeş sayısının problem davranış puanlarında hem de sosyal beceri puanlarında anlamlı bir farklılık yaratmadığı, kız çocuklar sosyal beceri puanları yüksekken, erkek çocukların problem davranış puanları yüksek çıktığı; geniş ailelerde çocuk problem davranış düzeylerinin çekirdek ailelere göre daha yüksek olduğu; okul öncesine devam etme süresi ve yaş arttıkça sosyal beceri puanları artmış, problem davranış puanları azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, çocukların sosyal beceri puanları arttıkça problem davranış puanlarının azaldığı saptanmıştır.

Bilir ve Sop (2016) yaptıkları araştırmada anne-çocuk arasındaki çatışma düzeyi arttıkça, çocuklarda görülen problem davranışlarının da arttığını bulmuştur. Ayrıca, annelerin yaşları arttıkça çocuklarında gördükleri problem davranışların azaldığı ortaya konulmuştur. Bu durum yaşla birlikte annelik deneyimlerinin artması ile problem durumlara yaklaşımlarının ve çözme şekillerinin olgunlaştığı yönünde yorumlanmıştır. Diğer bir bulgu ise, ortanca ya da ortanca çocuklardan biri en az, ilk çocukların ise en çok problem davranış sergilediği yönündedir.

Yaralı ve Özkan 'ın (2016) "Çocukların (60-72 aylık) sosyal problem çözme becerileri ile sosyal yetkinlik ve davranış durumları arasında ilişkinin incelenmesi" isimli çalışmasına 60-72 ay aralığında olan toplam 105 çocuk ve okul öncesi öğretmenleri katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; çocukların sosyal problem çözme beceri düzeyi yükseldikçe sosyal yetkinlikleri artmakta, kızgınlık-saldırganlık davranışları ise azalmaktadır. Ayrıca kızların erkeklere göre sosyal problem çözme ve sosyal yetkinlik davranışlarında daha yüksek puanlara sahip oldukları, ancak cinsiyet ile içe dönüklük-anksiyete ve kızgınlık-saldırganlık davranışları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Rolon-Arroyo, Arnold, Breau ve Harvey'in (2018) okul öncesi çocuklarının davranış bozuklukları ile ebeveynlik davranışları arasındaki ilişkileri incelediği

boylamsal çalışmaya önemli davranış sorunlarına sahip 199 çocuk, bu çocukların anne ve babaları katılmıştır. Çalışma çocuklar 3 yaşında iken başlamış ve 3 yıl sürmüştür. 3 yılda 4 ölçüm gerçekleştirilmiştir. Çalışma boyunca anne babalar ebeveynlik ölçeği doldurmuş, yıllık ev ziyaretleri ve gözlemler gerçekleştirilmiş, video ve ses kayıtları alınmıştır. Çalışmada sekiz davranış bozukluğu belirtisi değerlendirilmiştir: başkalarının malına zarar verme, yüzleşmeden çalma, yalan söyleme, fiziksel kavga başlatma başkalarına zorbalık etme/tehdit etme, başkalarına zarar verme/fiziksel olarak zalim olma, hayvanlara karşı zalimlik ve yangın çıkarma. Araştırma bulgularına göre; annelerin aşırı tepkisindeki artışların ve babanın olumsuz etkisinin okul öncesi çocuklarında davranış bozuklukları belirtilerindeki artışı yordadığı; çocuklar 5 yaşındayken anne sıcaklığının azalmasının bir yıl sonra çocuklardaki davranış bozuklukları belirtilerindeki artışı yordadığı; davranış bozukluklarındaki artışın baba aşırı tepkisi artışını yordadığı; kızların davranış bozuklukları ile babanın olumsuz etkisi arasında karşılıklı ilişkiler olduğu; bu durumun babaların kızlarda gördükleri davranış bozukluk belirtilerine erkeklere kıyasla daha erken ve güçlü tepki verebilecekleri yönünde yorumlandığı; anne ebeveynlik davranışları ile davranış bozuklukları arasındaki ilişkide çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı; 5 yaşındaki davranış sorunları belirtilerindeki artışın babaların aşırı tepkisindeki artışı yordadığı bulunmuştur.

Mustafaoğlu ve Yasacı'nın (2018) dijital oyun oynamanın çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerine olumsuz etkilerini araştırmak amacıyla yaptıkları araştırmaya 7-15 yaş arasında çocuğu olan 139 ebeveyn dahil edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre çocukların dijital oyun oynamaya başlama yaş ortalaması 4,5 yıl ve oyun oynama süresinin 3 saat (179,9 dk) olduğu tespit edilmiştir. Çocukların yaşları arttıkça dijital oyun oynama süresinde de artış saptanmıştır. Dijital oyun oynamanın çocuklarda sebep olduğu ruhsal sorunlara baktığımızda ebeveynler dijital oyun bağımlılığı, anksiyete, agresif tutum sergileme, depresyon, asosyalleşme ve aile içi iletişimde azalmaya sebep olduğunu, fiziksel sorun olarak ise kas-iskelet sistemi problemleri, gözlerde kuruluk, ağrı ve kızarıklık ve uyku kalitesinde bozulma gibi sağlık sorunlarına yol açtığını bildirmişlerdir.

Bulut (2018) yaptığı araştırmada, okul öncesi çocuklarının teknoloji kullanımına ilişkin alışkanlıklarının gelişim özellikleri üzerindeki etkilerine yönelik 40 ebeveynin görüşlerini almıştır. Bu araştırmaya göre okul öncesi dönem çocukları günlük olarak teknolojik cihazlardan birini kullanmakta, kullanım süreleri 30 dakika ile 4 saat arasında değişmektedir. En çok çizgi film ve video izledikleri, dijital oyun oynadıkları ve şarkı dinledikleri belirlenmiştir. Ebeveynler teknolojik aletleri kullanırken fiziksel olarak el-

göz koordinasyonu geliştirdiklerini söylese de, öte yandan bu kullanımın hareketsiz bir yaşam tarzına yönelttiğini de ifade etmişlerdir. Ebeveynler sosyal gelişim bağlamında eğitici oyunlar oynayarak paylaşmayla ilgili davranışlarının geliştiğini belirtse de, olumsuz etki olarak sosyal çevrelerine karşı duyarsızlaştıkları, birlikte geçirdikleri ortak paylaşım zamanının azaldığını, arkadaşlık kurmada problem yaşadıklarını fark ettiklerini, sanal karakterlere özenerek onları taklit etmeye çalıştıklarını gözlemlemişlerdir. Dil gelişimlerinde kelime dağarcıklarının geliştiğini fakat teknolojik aletleri kullanım sırasında konuşmaya isteksiz olduklarından bahsetmişlerdir. Bilişsel anlamda yeni bilgiler öğrendiklerini, olumsuz etki olarak ise uygunsuz içeriklerle karşılaşma riski olduğunu ve dikkat dağınıklığına sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Duygusal açıdan ise paylaşma, yardımlaşma, sevgi saygı gibi değerleri arttırdığı fakat çocuklarını agresif hale getirdiğini ve korkularını arttırdığını ifade etmişlerdir.

Gökel'in (2020) teknoloji bağımlılığının çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri hakkında ebeveynlerin görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçladığı çalışmasında 7-18 yaş grubu çocuğu olan 72 veli ile görüşmeler yapmıştır. Ebeveynlerin çoğunun teknolojik araçları sosyal medyayı kullanmak için çocuklarının ise oyun oynamak için kullandığı ortaya konmuştur. Ebeveynlerin teknolojik araçları çocuklarına kullandırma sebeplerine bakıldığında çocuğun anne-babası ile bir şeyler yapmak istememesi, sanal alemde arkadaşlarının çok olması, orda zaman geçirmekten hoşlanması, ebeveynlerin sanal ortamı zararlı görmemesi, herkesin evinde olan teknolojik araçların çocuklarında olmadığında çocuklarının üzülecek olması, zararlı alışkanlıklar edinmemesi için evde teknolojik cihazla zaman geçirmesinin daha güvenli olduğunun düşünülmesidir. Bir diğer bulgu ise teknolojik araçların sunduğu sanal dünyadaki eğlence ve hoşnutluk gerçek yaşama tercih edilmekte, çocuklar 7-8 saatlerini bu araçların başında geçirmektedirler. Ebeveynler çocuklarının teknolojik araçlara fazla maruz kalmaları sonucu sosyal (kendini ifade edememe, özgüven eksikliği, iletişim sorunları, yalan söyleme vb.), duygusal (agresiflik, saldırganlık, huzursuzluk, sinirlilik vb.), bilişsel (dikkat eksikliği, konsantrasyon güçlüğü, derslerinde performans düşüklüğü vb.) , bedensel (sırt, bel, kas ve eklem yapısında bozulmalar, uyku sorunları vb.) gelişimlerinde sorunlar yaşadıklarını bildirmişlerdir.

Alisinanoğlu ve Kesicioğlu'nun (2020) "okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi" isimli araştırmasına 119 okul öncesi çocuğu ve öğretmeni katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre davranış problemleri ile çocuğun yaşı arasında anlamlı farklılıkların olduğu; 48-60 aylık çocukların diğer yaş

gruplarına göre daha dikkatsiz ve aşırı hareketli olduğu; endişeli-ağlamaklı, dikkatsiz-aşırı hareketli, kavgacı-saldırgan olma davranış sorunlarının anne-babanın öğrenim durumuna ve çocuğun kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermediği; öğretmenlik statülerine göre çocukların kavgacı-saldırgan ve dikkatsiz-aşırı hareketli olma davranış problemlerinin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı; endişeli-ağlamaklı olma davranış probleminin öğretmenlerin statülerine göre kadrolu öğretmenlerin sınıfında usta öğreticilere göre daha çok olduğu; kavgacı-saldırgan olma davranış probleminin, öğretmenlerin mezun oldukları lisans programına göre anlamlı olarak farklılaştığı; dikkatsiz ve aşırı hareketli olma davranış probleminin, öğretmenlerin mezun oldukları lisans programına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Awada ve Shelleyby'in (2021) erken çocukluk dönemindeki davranış sorunları ile aşırı tepkili, gevşek ve olumlu ebeveynlik arasındaki çift yönlü ilişkileri inceledikleri çalışmaya 3-6 yaş çocuğu olan 293 anne katılmıştır. Annelerin %14 ü lise diploması ve altına sahiptir. Çalışma toplam altı aylık sürede, iki ayda bir gerçekleşen 3 veri toplama sürecini kapsamaktadır. Her veri toplama sürecinde annelerden demografik değişkenler, ebeveynlik davranışları ve çocuklarının davranışları ile ilgili soruları cevaplamaları istenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; gevşek ebeveynliğin çocuklarda daha fazla davranış problemine sebep olan ebeveyn kaynaklı zorlayıcı örüntüler içerdiği; çocuklarda daha yüksek davranış sorunların, yaklaşık iki ay sonra daha fazla aşırı tepkisel ebeveynliğe yol açtığı; ayrıca çocuklarda daha yüksek davranış sorunlarının olumlu ebeveynliğin düşük olması ile ilişkili olduğu; olumlu ve aşırı tepkisel ebeveynliğin, hiçbir veri toplama sürecinde daha sonraki çocuk davranış sorunlarıyla ilişkili olmadığı bulunmuştur.

Öztürk'ün (2021) 48-72 aylık okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları ile teknolojik cihaz kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı çalışmaya 183 çocuk ve ebeveyni katılmıştır. Araştırma bulgularına göre; çocukların 12. ay itibari ile teknolojik cihazlarla tanıştığı ve yaygın şekilde bu cihazları kullandığı görülmüştür. Çocuğun cinsiyetinin, yaşının, kardeş sayısının, ebeveyn cinsiyeti ve eğitim durumunun teknoloji kullanımını etkilemediği sonucuna varılmıştır. Teknolojik cihazları kullanmaya başlama ayının çocukların ilerideki sosyal becerilerini etkilediği tespit edilmiştir. Çocukların teknoloji kullanımı ile sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı, pozitif yönde ve düşük düzeyde ilişki; teknoloji kullanımı ile problem davranış düzeyleri arasında anlamlı olmayan, pozitif yönde ve düşük düzeyde ilişki; sosyal beceri ölçeği ile problem davranış düzeyleri arasında anlamlı, pozitif yönde ve

düşük düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır.

Şahin ve Gözün-Kahraman'ın (2021) okul dönemi çocuklarının bilgisayar oyun bağımlılığı ve problem davranışları arasında ilişkiyi incelediği çalışmasına 3. 4. ve 5. sınıfa devam eden 300 öğrenci ve anneleri katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; okul dönemi çocuklarının bilgisayar oyun bağımlılığı puanları arttıkça davranış problemleri puanlarının da arttığı; bilgisayar oyun bağımlılığında cinsiyet faktörünün etkili olduğu; erkek çocukların bilgisayar oyun bağımlılığı puanlarının kızlara oranla daha yüksek olduğu; çocukların sınıf düzeylerinin bilgisayar oyun bağımlılığı puanlarını etkilediği; sınıf düzeyi arttıkça bilgisayar oyun bağımlılığı puanlarının da arttığı; 5. sınıf öğrencilerin 3. ve 4. sınıf öğrencilerine göre daha çok bilgisayar oyun bağımlısı olduğu, görevlerini aksattığı, ve bilgisayar oyunlarından vazgeçemediği; cinsiyet değişkeninin davranış problemleri puanlarında anlamlı farklılığa neden olduğu; erkek çocukların puanlarının kız çocuklarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Özcan, Şahin ve Kanmaz'ın (2022) annelerin problemli internet kullanımı ile okul öncesi çocuklarının saldırgan davranış düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmaya 36-72 aylık 208 çocuk ve anneleri katılmıştır. Araştırma sonucunda; çocuğun cinsiyetine ve yaşına, annelerin öğrenim durumuna göre çocukların saldırganlık düzeylerinde anlamlı fark tespit edilememiştir. Diğer bir bulguya göre annelerin öğrenim durumu ve çalışma durumu ile problemli internet kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırmanın bir başka sonucuna göre annelerin problemli internet kullanımı ile çocuklarının saldırgan davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Anneler teknolojik cihaz kullanırken çocukları ile iletişimi zayıflamakta, dikkati dağılmaktadır. Çocuklar annelerinin dikkatini çekmek için farklı davranışlar sergilediklerinde anneleri teknolojik cihazı ile arasına giren çocuğuna öfkeli ve saldırgan tepkiler verebilir. Bu durum, annesi ile sosyal ve duygusal anlamda yeterince etkileşim sağlayamayan çocuklarda çeşitli davranış problemlerinin açığa çıkmasına sebep olabilir, şeklinde yorumlanmıştır.

Kim, Kang ve Lee'nin (2022) okul öncesi çocukların problem davranışları ve duygusal zekaları ile annelerin akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada 3-6 yaş grubu çocuğu olan 141 anne ile çalışmışlardır. Araştırma bulgularına göre annenin yaşı küçükse ve günlük yaşamda can sıkıntısı çekiyorsa, akıllı telefon bağımlılığı düzeyi de o kadar yüksek olduğu; annenin akıllı telefon bağımlılığı düzeyi ile çocuğun problem davranışlarının alt ölçekleri arasında (muhalif olma, saldırganlık ve duygusal dengesizlikle) anlamlı, pozitif bir ilişki bulunduğu; annenin akıllı telefon

bağımlılığı düzeyi ile çocuğun duygusal zeka gelişimi arasında bir ilişkiye rastlanmadığı tespit edilmiştir.

Örs ve Demircioğlu'nun (2022) "okul öncesi dönem çocuklarının problem davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi" isimli çalışmasına 364 çocuk ve ebeveynleri katılmıştır. Araştırma bulgularına göre çocuk doğum sırası ile problem davranış ölçeği ile dışa yönelim alt boyutu arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Tek çocuk ya da ilk çocukların daha fazla dışa yönelim davranış sorunları gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca çocuklarda görülen problem davranışlarının çocuk sayısına, çocuğun cinsiyetine ve yaşına, anne ve babaların yaşlarına, öğrenim düzeyine, ebeveyn dışında çocuk bakımında destek veren kişilerin varlığına, ailenin gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur.

Gökçen'in (2023) okul öncesi dönem çocuklarının ekran kullanım özellikleri, sosyal yetkinlik ve davranış durumları, dijital oyun bağımlılık eğilimleri, ve ebeveyn rehberlik stratejileri arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmaya 3-6 yaş çocuğu olan 330 ebeveyn katılmıştır. Araştırma bulgularına göre; çocukların yarıya yakınının kendisine ait teknolojik cihazı olduğu, bu cihazında büyük bir çoğunluğunda tablet olduğu; çocukların 3-6 yaşlarında teknolojik araç kullanmaya başladığı; bu araçları yarıdan fazlası tek başına kullanırken, yarıya yakını ise ebeveyni ya da kardeşi ile birlikte kullandığı; ekran sürelerinin çoğunluğunda 1-2 saat olduğu; dijital oyunlarda cinsiyete göre farklılık olduğu; kızlar eğitsel ve simülasyon-rol oyunlarını tercih ederken, erkeklerin ise spor, aksiyon-macera, yarış-hız, arcade-refleks oyunlarını tercih ettikleri; çocuklara ekran kullanımını iş yaptıklarında, ödül-ceza durumu söz konusu olduğunda, çocuğu duygusal olarak rahatlatmak için ve zaman zaman ekran kullanımını çocuğa bırakmak şeklinde verdikleri; dijital oyun seçerken yorum, puan ve indirme sayılarına baktıkları; kızların youtube kanal tercihinde dans-ritim-müzik içerikli videoların kızlar tarafından daha çok tercih edildiği; ekranı tek başına kullanan çocukların dijital oyun bağımlılık eğilimlerinin ebeveyni ya da kardeşi ile ekran kullanan çocuklara göre daha fazla olduğu; çocukların günlük ekran süresi arttıkça dijital oyun bağımlılık eğiliminin arttığı; çocuklarda dijital oyun bağımlılık eğilim puanları arttıkça öfke-agresyon, kaygı- geri çekilme puanlarında artış, sosyal yetkinlik davranış puanlarında ise azalma tespit edilmiştir.

Akgür'ün (2024) okul öncesi çocuklarının problemleri teknoloji kullanımı ile duygu düzenleme ve davranış problemleri arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmaya 36-72 aylık çocuğa sahip 423 ebeveyn katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; çocukların teknoloji kullanımları arttıkça problem davranışlarının arttığını, duygu düzenleme beceri düzeyinin

ise olumsuz etkilendiğini; çocukların teknolojik araç kullanımının sosyo-demografik özelliklere göre değiştiğini, özellikle ebeveynin öğrenim durumu ve yaşının çocukların teknoloji kullanımında belirleyici bir faktör olduğunu; çocukların problem davranışları ile yaşları arasında bir ilişki olmadığını; çocuğun yaşı arttıkça teknoloji kullanımının da arttığı tespit edilmiştir.

Coyne ve arkadaşları (2024) okul öncesi dönemde problemli teknoloji kullanımının uzun vadede sosyal ve duygusal sorunlarla ilişkisini inceledikleri 4 yıl süren boylamsal araştırmaya 269 ebeveyn katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre erken çocukluk döneminde (2,5 ila 5,5 yaşları arasında) çocuklarda problemli teknoloji kullanımının giderek arttığı; 2,5 yaş civarında problemli teknoloji kullanımı olduğu farkedilen çocukların ileriki yıllarda daha yüksek anksiyete, depresyon, duygusal ve sosyal sorunlar, agresif davranışlar ve sosyal durumlarda işlev görme bozuklukları ile ilişkili olduğu; problemli teknoloji kullanımı ile daha yüksek Tv izleme süresinin pozitif ilişkisinin olduğu; problemli teknoloji kullanımı ile ebeveynlerin teknoloji kullanımını kısıtlayıcı yaklaşımları ve ebeveyn sıcaklığı arasında bir ilişki bulunmadığı; problemli teknoloji kullanımının daha yüksek agresif davranış seviyeleri ile ilişkili bulunduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama araştırmaları, araştırmacının bir örneklem grubuna ya da evrenin tamamına tarama uygulaması yaparak bilgi topladığı ve bu bilgiler yoluyla evrenin davranışlarını, inançlarını, tutumlarını, görüşlerini, beklentilerini veya özelliklerini açıklamayı amaçladığı nicel araştırma desenleridir (Creswell, 2020, s. 481). İlişkisel tarama deseni ile iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkilerin derecesi, incelenen bir olgunun düzeyini belirli değişkenler açısından karşılaştırdığımızda anlamlı farklılaşmaların olup olmadığı gibi soruların cevapları ortaya çıkarılmaya çalışılır (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 107). İlişkisel tarama araştırmaları değişkenler arasındaki ilişkileri müdahale yapmadan, var olduğu şekliyle ortaya koymayı amaçlar. (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Erkan Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Bu bağlamda bu çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının teknoloji kullanımları ve ebeveynlerinin buna yönelik tutumları ile sınıf içerisindeki prososyal ve problem davranışları arasındaki ilişki incelenecektir.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Kırklareli ili Merkez ilçesinde bulunan devlete bağlı bağımsız anaokullarında ve ilkokullara bağlı anasınıflarında 2022-2023 eğitim öğretim yılında okul öncesi eğitime devam eden 60-72 ay çocukları olan ebeveynler ve bu çocukların okul öncesi öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise uygun örneklem yöntemi ile belirlenen, Kırklareli ili Merkez ilçesindeki devlete bağlı bağımsız anaokullarında ve ilkokullara bağlı anasınıflarında, 2022-2023 eğitim öğretim yılında okul öncesi eğitime devam eden 58-79 aylık 461 çocuk, onların ebeveynleri (404 anne, 54 baba, 2 anneanne, 1 babaanne) ile bu çocukların öğretmenleri (n=30) oluşturmuştur. Uygun örneklem yönteminde araştırmacı katılımcıları belirlerken katılımcıların istekliliğini ve erişilebilir olmalarını göz önünde bulundurur. Bu yöntem zaman ve maddi imkanlar açısından araştırmacıya kolaylık ve hız sağlar (Creswell, 2020, s. 193). Tablo 1'de araştırmaya katılan katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımına yer

verilmiştir.

Tablo 1.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişkenler		n	%
Çocuğun cinsiyeti	Kız	226	49.0
	Erkek	235	51.0
Çocuk sayısı	Bir	152	33.0
	İki	252	54.7
	Üç ve üzeri	57	12.4
Okul öncesi eğitime devam eden çocuğun sırası	Bir	249	54.0
	İki	176	38.2
	Üç ve üzeri	36	7.8
Anne yaşı	30 yaş ve altı	90	19.5
	31-35	181	39.3
	36-40	119	25.8
	41 yaş ve üstü	71	15.4
Baba yaşı	30 yaş ve altı	39	8.5
	31-35	160	34.7
	36-40	122	26.5
	41 yaş ve üstü	140	30.4
Anne eğitim durumu	Ortaokul ve altı	88	19.1
	Lise	183	39.7
	Üniversite ve üstü	190	41.2
Baba eğitim durumu	Ortaokul ve altı	104	22.6
	Lise	187	40.6
	Üniversite ve üstü	170	36.9
Anne çalışma durumu	Evet	175	38.0
	Hayır	286	62.0

Çocukların cinsiyetleri incelendiğinde, %49'unun kız, %51'inin erkek olduğu görülmektedir. Çocuk sayısına göre dağılım incelendiğinde, katılımcıların %33'ünün bir kardeş, %54.7'sinin iki kardeş ve %12.4'ünün üç kardeş ve üzeri olduğu görülmektedir. Doğum sırasına göre dağılım incelendiğinde, %54'ünün birinci çocuk, %38.2'sinin ikinci çocuk ve %7.8'inin ise üçüncü çocuk ve üzeri olduğu görülmektedir.

Anne yaşına göre dağılım incelendiğinde, %19.5'inin 30 yaş ve altı, %39.3'ünün 31-35, %25.8'inin 36-40, %15.4'ünün 41 yaş ve üstü olduğu görülmektedir. Baba yaşına göre dağılım incelendiğinde, %8.5'inin 30 yaş ve altı, %34.7'sinin 31-35, %26.5'inin 36-40, %30.4'ünün 41 yaş ve üstü olduğu görülmektedir. Anne eğitim durumuna göre

dağılımları incelendiğinde, %19.1'inin ortaokul ve altı, %39.7'sinin lise, %41.2'sinin üniversite ve üstü olduğu görülmektedir.

Baba eğitim durumuna göre dağılımları incelendiğinde, %22.6'sının ortaokul ve altı, %40.6'sının lise, %36.9'unun üniversite ve üstü olduğu görülmektedir. Annelerin %38'inin çalıştığı, %62'sinin çalışmadığı görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan okul öncesi dönem çocuklarına ve ebeveynlerine ilişkin demografik bilgileri elde etmeye yönelik “Demografik Bilgi Formu”, ebeveynlerin çocuklarının teknoloji kullanım alışkanlıklarına yönelik tutum düzeylerini belirlemek için “Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği”, okul öncesi dönem çocuklarının problemli teknoloji kullanımı düzeylerini ölçmeye yönelik “Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği”, çocuklarda görülmesi muhtemel problem davranışlarını tespit etmeye yönelik “Preschool and Kindergarten Behavior Scale (PKBS) - Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği- Problem Davranış Ölçeği” ile okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranış düzeylerini belirlemek için “Çocuk Prososyallik Ölçeği” kullanılmıştır.

Verileri toplamak için araştırmaya katılmaya gönüllü olan ebeveynler “Demografik Bilgi Formu”, “Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği” ve “Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği”ni doldururken; araştırmaya katılmaya gönüllü olan okul öncesi öğretmenleri ise sınıflarında bulunan çocuklar için “Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği- Problem Davranış Ölçeği” ve “Çocuk Prososyallik Ölçeği”ni doldurmuştur.

3.4. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Demografik Bilgi Formu çocukların cinsiyeti, doğum tarihi, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba yaşı, anne-babanın öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, evde hangi teknolojik cihazların bulunduğu, çocuğun teknolojik cihaza sahip olma durumu, evdeki internet bağlantısı durumu, çocuğun teknolojik cihaz kullanırken internete bağlanma durumu ve hafta içi-hafta sonu teknolojik cihazlarla geçirilen süreyi belirlemeye yönelik 19 sorudan oluşmuştur. Bu form çocukların ebeveynleri tarafından doldurulmuştur.

3.5. Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği

Ölçek Urfa ve Canel tarafından 2020 yılında yüksek lisans tezi kapsamında geliştirilmiştir. Ölçek toplamda 24 maddeden oluşmaktadır. 9 maddeden oluşan birinci faktöre “Oyalama”, 5 maddeden oluşan ikinci faktöre “Fayda”, 7 maddeden oluşan üçüncü faktöre “Kontrol” ve 3 maddeden oluşan dördüncü faktöre “Bilgi” ismi verilmiştir. Faktörlere ait iç tutarlılık katsayıları; Oyalama faktörü için 0.90, Fayda faktörü için 0.89, Kontrol faktörü için 0.82 ve Bilgi faktörü için 0.79 olarak bulunmuştur (Urfa, 2020). Bu çalışmanın verileri ile yapılan analiz sonucunda faktörlere ait iç tutarlılık katsayıları; Oyalama faktörü için 0.83, Fayda faktörü için 0.84, Kontrol faktörü için 0.86 ve Bilgi faktörü için 0.77 olarak bulunmuştur. Mevcut araştırmada, Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği ebeveyn tarafından doldurulmuştur.

3.6. Çocuklar İçin Problemliliği Teknoloji Kullanımı Ölçeği

Ölçek Konca, Baltacı ve Akbulut tarafından 2022 yılında, okul öncesi dönem çocuklarının problemliliği teknoloji kullanım seviyelerini ortaya koymak için geliştirilmiştir. Ölçek 26 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; kullanım sürekliliği, kontrole karşı direnç, gelişime etki, yoksunluk-kaçış boyutlarıdır. Faktörlere ait iç tutarlılık katsayıları incelendiği zaman Kullanım Sürekliliği faktörü için 0.90, Kontrole Karşı Direnç faktörü için 0.88, Gelişime Etki faktörü için 0.90 ve Yoksunluk-Kaçış faktörü için 0.88 olarak bulunmuştur (Konca ve diğerleri, 2022). Problemliliği teknoloji kullanım ölçeğinden alınan puan artışı, çocuğun problemliliği teknoloji kullanım düzeyinin de arttığına işaret etmektedir. Bu çalışmanın verileriyle yapılan analiz sonucunda faktörlere ait iç tutarlılık katsayıları Kullanım Sürekliliği faktörü için 0.83, Kontrole Karşı Direnç faktörü için 0.70, Gelişime Etki faktörü için 0.82, Yoksunluk-Kaçış faktörü için 0.78 ve Çocuklar İçin Problemliliği Teknoloji Kullanımı Ölçeği için 0.87 olarak bulunmuştur. Mevcut araştırmada Çocuklar İçin Problemliliği Teknoloji Kullanımı Ölçeği ebeveyn tarafından doldurulmuştur.

3.7. Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği (PKBS)

Okul Öncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçeği, okul öncesi dönemde 3–6 yaş çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışlarını ölçmek amacıyla 1994 yılında Kenneth W. Merril tarafından geliştirilmiştir. 2003 yılında ölçek tekrar gözden geçirilerek

3-6 yaş arası toplam 3317 çocuk ile norm çalışması yapılmıştır. Ölçekte toplam 76 madde bulunmakta ve maddeler Hiç, Bazen, Sıklıkla, Nadiren seçeneklerini içeren Likert tipi dörtlü derecelendirme ile ölçülmektedir. Ölçeğin uygulama süresi 10–12 dk. arasında değişmektedir. Ölçeğin İngilizce formunda iç tutarlılık kat sayısı Sosyal Beceri ve Problem Davranış Ölçekleri için .90 ve .97; her iki ölçeğin alt boyutlarında ise .81 ve .95 dir. “Okul Öncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçeği”(Preschool and Kindergarten Behaviour Scale (PKBS-2)’nin Türkiye’deki çocuklar için uyarlama çalışması Fazlıoğlu, Okyay ve Ilgaz (2011) tarafından yapılmıştır. PKBS-2, birbirinden bağımsız olan Sosyal Beceri Ölçeği ve Problem Davranış Ölçeğinden oluşmaktadır. Bu çalışmada 42 maddesi bulunan Problem Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Problem Davranış Ölçeği Sorunları İfade Etme ve Öğrenme Problemi olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Problem Davranış Ölçeği Sorunları İfade Etme faktörünün Cronbach Alfa değeri 0.96, Öğrenme Problemi faktörünün Cronbach Alfa değeri 0.89; Problem Davranış Ölçeği toplam Cronbach Alfa değeri ise 0.96 dır. Mevcut çalışmanın verileriyle yapılan analiz sonucunda faktörlere ait iç tutarlılık katsayıları Sorunları İfade Etme faktörünün Cronbach Alfa değeri 0.97, Öğrenme Problemi faktörünün Cronbach Alfa değeri 0.91; Problem Davranış Ölçeği toplam Cronbach Alfa değeri ise 0.97 olarak bulunmuştur. Problem Davranış Ölçeği mevcut çalışmada okul öncesi öğretmenleri tarafından doldurulmuştur.

3.8. Çocuk Prososyallik Ölçeği

Ölçek, Bower (2012) tarafından geliştirilmiştir. Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ) Anne Formunun 21 madde, Baba ve Öğretmen Formlarının 22 madde ile tek boyutlu bir yapı ile değerlendirilebileceği sonucuna varılmıştır. ÇPÖ’nün güvenilirliğini tespit etmek amacıyla yapılan istatistiklere göre; ÇPÖ Öğretmen Formunun güvenilirlik katsayısı .96, Anne Formunun güvenilirlik katsayısı .91, Baba Formunun güvenilirlik katsayısı .92 olarak hesaplanmıştır (Bağcı, 2015). Hem öğretmen hem de anne tarafından puanlanan “Çocuk Prososyallik Ölçeği” 5’li likert tipte 1 (hiçbir zaman) ile 5 (her zaman) arasındaki sıklığa göre derecelendirilmiştir. Ölçekten alınan puanların yüksek olması çocukların prososyal davranışlarının yüksek olduğunu ifade etmektedir (Bağcı, 2015). Mevcut çalışmanın verileriyle yapılan analiz sonucunda Çocuk Prososyallik Ölçeği toplam Cronbach Alfa değeri ise 0.97 olarak bulunmuştur. Bu araştırma için “Çocuk Prososyallik Ölçeği-Öğretmen Formu” kullanılacak olup, form çocuğun okul öncesi

öğretmeni tarafından doldurulmuştur.

3.9. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın veri toplama sürecine başlamadan önce çalışma için 27 Ekim 2022 tarihinde Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden 554638 sayılı etik kurul onay belgesi alınmıştır. Ardından 11 Kasım 2022 tarihinde Kırklareli İl Milli Eğitim Müdürlüğünden araştırma izni alınmıştır. Okul öncesi eğitim sürecinde çocukların öğretmene ve sınıflarına alışmaları, sınıf atmosferinin oluşması, öğretmenin öğrencilerini tanıyabilmesi, sınıf kurallarının oturması için zamana ihtiyaç vardır. Öğretmenler bu zaman diliminde çocukların problem davranışları ve prososyal davranışları ile ilgili yeterince gözlem yapmış ve bilgi sahibi olmuş olurlar. Bu sebeple veriler öğretmenlerin çocukları yeterince tanımalarına fırsat vermek adına Kasım ayından itibaren toplanmıştır. Ebeveynlere araştırma hakkında öğretmenleri aracılığı ile bilgi verilmiştir. İlk olarak annelerin doldurması gereken Demografik Bilgi Formu, Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği ve Çocuklar İçin Problemlili Teknoloji Kullanımı Ölçeği çocukların okul öncesi öğretmenleri tarafından ebeveynlere gönderilmiştir. Formların ebeveynlerden doldurulmuş olarak geri gelebilmesi için bir hafta beklenmiştir. Bu formlar doldurulup öğretmene geri gönderildiğinde; öğretmen, ebeveyninden formu gelen öğrenci için (PKBS) Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği-Problem Davranış Ölçeği ve Çocuk Prososyallik Ölçeğini doldurmuştur. Her çocuk için 1 demografik bilgi formu ve 4 ölçek doldurulmuştur.

3.10. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (sayı, yüzde, min-maks değerleri, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır.

Kullanılan verilerin normal dağılıma uygunluğu test edilmiştir. Normal dağılıma uygunluk Q-Q Plot çizimi ile incelenebilir (Chan, 2003). Ayrıca, kullanılan verilerin normal dağılım göstermesi çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 3 arasında olmasına bağlıdır (Shao, 2002). Ölçeklere ve alt boyutlarına ait basıklık çarpıklık değerleri Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2.

Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Normallik Analizi Sonuçları

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Durum
Çocuklar İçin Problemlili Teknoloji Kullanımı Ölçeği	0.461	0.021	Normal
Kullanım Sürekliliği Boyutu	0.109	-0.882	Normal
Kontrol Direnci Boyutu	1.816	3.377	Normal
Gelişim Üzerindeki Etki Boyutu	0.401	-0.988	Normal
Yoksunluk-Kaçış Boyutu	0.981	0.407	Normal
Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği			
Oyalama Boyutu	0.977	0.584	Normal
Fayda Boyutu	0.642	-0.537	Normal
Kontrol Boyutu	-1.423	1.740	Normal
Bilgi Boyutu	1.288	0.766	Normal
Problem Davranış Ölçeği	1.092	0.398	Normal
Öğrenme Problemi Boyutu	1.029	0.585	Normal
Sorunları İfade Etme Boyutu	1.154	0.409	Normal
Çocuk Prososyallik Ölçeği	-0.250	-0.677	Normal

Araştırmada kullanılan değişkenlerin normallik analizi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir. Verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 3 arasında olması normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir.

Normal dağılıma sahip verilerde niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki bağımsız grup arasındaki fark için bağımsız t testi, 2’den fazla bağımsız grup karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve fark bulunduğu durumda fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi test etmek için Pearson korelasyon uygulanmıştır.

Mevcut çalışmada demografik bilgi formunda bulunan süre aralıkları yarım saat, 1 saat, 2 saat, 3 saat, 4 saat ve diğer seçeneklerinden oluşmaktaydı. Araştırmaya katılan ebeveynler diğer seçeneğini “hiç kullanmıyor” olarak doldurmuşlardır. Literatürde belirtilen, bu yaş grubu çocukların kullanması gereken teknolojik cihaz kullanım süreleri dikkate alınarak süre kategorileri 1 saat ve altı, 2 saat ve 3 saat ve üstü olarak tekrar gruplandırılarak analizlerde kullanılmıştır. Nitekim Amerikan Pediatri Akademisi 2-5 yaş arası çocuklar için günlük ekran süresinin 1 saatle sınırlı olmasını, 6 yaş üstü çocuklarda bu sürenin en fazla iki saat olmasını tavsiye etmiştir (Kalati ve Kim, 2022). Yeşilay ise 3-6 yaş aralığındaki çocuklara günlük 20-30 dk ekran süresi önermiştir (Yeşilay, y.y.)

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları kapsamında elde edilen istatistiksel analiz sonuçlarına ve bulgulara yer verilmiştir. İlk olarak Tablo 3’de araştırmanın değişkenlerine ait ölçeklerden elde edilen minimum, maksimum değerleri, ortalama puanları ve standart sapma değerleri görülmektedir.

Tablo 3.

Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği	1.00	4.73	2.19	0.67
Kullanım Sürekliliği Boyutu	1.00	5.00	2.74	1.04
Kontrol Direnci Boyutu	1.00	4.50	1.47	0.63
Gelişim Üzerindeki Etki Boyutu	1.00	5.00	2.59	1.25
Yoksunluk-Kaçış Boyutu	1.00	4.57	1.89	0.82
Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği				
Oyalama Boyutu	1.00	5.00	1.86	0.80
Fayda Boyutu	1.00	5.00	2.10	0.99
Kontrol Boyutu	1.00	5.00	4.13	0.92
Bilgi Boyutu	1.00	5.00	1.75	1.00
Problem Davranış Ölçeği	0.00	2.67	0.69	0.63
Öğrenme Problemi Boyutu	0.00	2.87	0.66	0.59
Sorunları İfade Etme Boyutu	0.00	2.89	0.70	0.72
Çocuk Prososyallik Ölçeği	1.18	5.00	3.56	0.91

Araştırmada kullanılan ölçeklerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 3’de verilmiştir. Bunun sonucunda, kullanım sürekliliği boyutu ortalamasının 2.74 ± 1.04 , kontrol direnci boyutu ortalamasının 1.47 ± 0.63 , gelişim üzerindeki etki boyutu ortalamasının 2.59 ± 1.25 , yoksunluk-kaçış boyutu ortalamasının 1.89 ± 0.82 , çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği ortalamasının 2.19 ± 0.67 , oyalama boyutu ortalamasının 1.86 ± 0.80 , fayda boyutu ortalamasının 2.10 ± 0.99 , kontrol boyutu ortalamasının 4.13 ± 0.92 , bilgi boyutu ortalamasının 1.75 ± 1.00 , problem davranış ölçeği ortalamasının 0.69 ± 0.63 ,

öğrenme problemi boyutu ortalamasının 0.66 ± 0.59 , sorunları ifade etme boyutu ortalamasının 0.70 ± 0.72 ve çocuk prososyallik ölçeği ortalamasının 3.56 ± 0.91 olduğu görülmektedir.

Tablo 4.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Teknoloji Kullanım Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişkenler			n	%
Evde bulunan teknolojik cihazlar	Televizyon	Hayır	11	2,4
		Evet	450	97.6
	Akıllı Telefon	Hayır	20	4.3
		Evet	441	95.7
	Dizüstü Bilgisayar	Hayır	230	49.9
		Evet	231	50.1
	Tablet	Hayır	196	42.5
		Evet	265	57.5
	Masaüstü Bilgisayar	Hayır	387	83.9
		Evet	74	16.1
	Oyun Konsolu	Hayır	453	98.3
		Evet	8	1.7
Evde internet erişimi varlığı		Evet	421	91.3
		Hayır	5	1.1
		Sadece akıllı telefonun interneti	35	7.6
Çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumu		Evet	407	88.3
		Hayır	54	11.7
Çocuğun kendisine ait olan teknolojik cihazları	Televizyon	Hayır	421	91.3
		Evet	40	8.7
	Akıllı Telefon	Hayır	419	90.9
		Evet	42	9.1
	Dizüstü Bilgisayar	Hayır	442	95.9
		Evet	19	4.1
	Tablet	Hayır	264	57.3
		Evet	197	42.7
	Masaüstü Bilgisayar	Hayır	455	98.7
		Evet	6	1.3
	Oyun Konsolu	Hayır	457	99.1
		Evet	4	0.9
Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre		1 saat ve altı	210	45.6
		2 saat	152	33.0
		3 saat ve üzeri	99	21.5

(Tablo 4'ün devamı)

Çocuğun hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı	167	36.2
	2 saat	119	25.8
	3 saat ve üzeri	175	38.0
Çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı	286	62.0
	2 saat	104	22.6
	3 saat ve üzeri	71	15.4
Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı	232	50.3
	2 saat	112	24.3
	3 saat ve üzeri	117	25.4
Toplam		461	100.0

Evde bulunan teknolojik cihazlara göre dağılım incelendiğinde, %97.6'sının televizyon, %95.7'sinin akıllı telefon, %50.1'inin dizüstü bilgisayar, %57.5'inin tablet, %16.1'inin masaüstü bilgisayar ve %1.7'sinin ise oyun konsolu olduğu görülmektedir. Evde internet erişimi varlığına göre dağılım incelendiğinde, %91.3'ünün evet, %1.1'inin hayır ve %7.6'sının sadece akıllı telefonun interneti cevabını verdiği görülmektedir.

Çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumuna göre dağılım incelendiğinde, %88.3'ünün evet, %11.7'sinin hayır cevabını verdiği görülmektedir. Çocuğun kendisine ait olan teknolojik cihazlara göre dağılım incelendiğinde, %8.7'sinin televizyon, %9.1'inin akıllı telefon, %4.1'inin dizüstü bilgisayar, %42.7'sini tablet, %1.3'ünün masaüstü bilgisayar ve %0.9'unun oyun konsolu olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süreye göre dağılım incelendiğinde, %45.6'sının 1 saat ve altı, %33'ünün 2 saat, %21.5'inin 3 saat ve üzeri olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süreye göre dağılım incelendiğinde, %36.2'sinin 1 saat ve altı, %25.8'inin 2 saat, %38'inin 3 saat ve üzeri olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süreye göre dağılım incelendiğinde, %62'sinin 1 saat ve altı, %22.6'sının 2 saat, %15.4'ünün 3 saat ve üzeri olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süreye göre dağılım incelendiğinde, %50.3'ünün 1 saat ve altı, %24.3'ünün 2 saat, %25.4'ünün 3 saat ve üzeri olduğu görülmektedir.

4.1. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeğinin demografik değişkenlere göre analizi için bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testleri uygulanmış ve fark bulunduğu durumda fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 5.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Cinsiyeti, Çocuk Sayısı, Çocuğun Doğum Sırası, Anne-Baba Yaşı Özelliklerine Göre Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Kullanım Sürekliliği Boyutu		Kontrol Direnci Boyutu		Gelişim Üzerindeki Etki Boyutu		Yoksunluk-Kaçış Boyutu		Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği	
		$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Çocuğun cinsiyeti	Kız	2.62	1.05	1.40	0.57	2.49	1.24	1.80	0.79	2.09	0.65
	Erkek	2.87	1.02	1.53	0.69	2.68	1.26	1.97	0.85	2.28	0.69
	Test değeri	-2.450**		-2.148**		-1.689**		-2.222**		-2.980**	
	p	0.015*		0.032*		0.092		0.027*		0.003*	
Çocuk sayısı	Bir	2.73	1.10	1.43	0.62	2.56	1.30	1.80	0.83	2.15	0.68
	İki	2.78	1.01	1.48	0.62	2.64	1.22	1.92	0.82	2.22	0.65
	Üç ve üzeri	2.65	1.06	1.52	0.74	2.42	1.26	1.99	0.81	2.17	0.77
	Test değeri	0.377***		0.460***		0.780***		1.460***		0.594***	
	p	0.686		0.631		0.459		0.233		0.553	
Çocuğun doğum sırası	Bir	2.82	1.06	1.47	0.64	2.55	1.21	1.91	0.85	2.21	0.68
	İki	2.66	1.01	1.47	0.61	2.68	1.30	1.83	0.79	2.16	0.65
	Üç ve üzeri	2.70	1.09	1.48	0.74	2.41	1.30	2.02	0.79	2.18	0.79
	Test değeri	1.549***		0.010***		0.972***		0.998***		0.294***	
	p	0.214		0.990		0.379		0.369		0.746	
Anne yaşı	30 yaş ve altı	2.79	0.95	1.46	0.58	2.56	1.26	1.95	0.90	2.21	0.68
	31-35	2.71	1.06	1.46	0.65	2.67	1.25	1.94	0.86	2.21	0.68
	36-40	2.75	1.07	1.50	0.67	2.53	1.27	1.82	0.75	2.17	0.66
	41 yaş ve üstü	2.79	1.07	1.42	0.60	2.51	1.24	1.79	0.73	2.15	0.67
	Test değeri	0.181***		0.246***		0.433***		1.051***		0.185***	
	p	0.910		0.864		0.730		0.370		0.907	
Baba yaşı	30 yaş ve altı	2.76	1.01	1.44	0.59	2.66	1.28	1.91	0.89	2.21	0.68
	31-35	2.67	1.04	1.45	0.59	2.59	1.24	1.88	0.84	2.16	0.68
	36-40	2.81	1.02	1.53	0.72	2.74	1.26	1.96	0.84	2.27	0.66
	41 yaş ve üstü	2.79	1.09	1.44	0.62	2.43	1.25	1.84	0.77	2.15	0.69
	Test değeri	0.525***		0.477***		1.372***		0.480***		0.820***	
	p	0.665		0.699		0.251		0.697		0.483	

* $p < 0.05$, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Araştırmaya katılan katılımcıların demografik özelliklerine göre çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği ve boyut puanlarının karşılaştırılması incelendiğinde, çocuğun cinsiyetine göre kullanım sürekliliği boyutu, kontrol direnci boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Erkek çocukların kullanım sürekliliği boyutu, kontrol direnci boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, kız çocuklarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların çocuk sayısı, çocuğun doğum sırası, anne yaşı, baba yaşına göre problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanları, kullanım sürekliliği, kontrol direnci, gelişim üzerindeki etki ve yoksunluk-kaçış boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 6.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Anne-Baba Eğitim Durumu, Anne Çalışma Durumu, Evde İnternet Erişimi Varlığı, Çocuğun Teknolojik Cihazları Kullanırken İnternete Bağlanma Durumu Özelliklerine Göre Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Kullanım Sürekliliği Boyutu		Kontrol Direnci Boyutu		Gelişim Üzerindeki Etki Boyutu		Yoksunluk-Kaçış Boyutu		Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği	
		$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Anne eğitim durumu	Ortaokul ve altı (1)	2.93	0.93	1.68	0.79	2.61	1.21	2.12	0.91	2.36	0.69
	Lise (2)	2.78	1.04	1.41	0.54	2.64	1.24	1.89	0.77	2.20	0.61
	Üniversite ve üstü (3)	2.63	1.09	1.43	0.62	2.53	1.28	1.78	0.80	2.11	0.71
	Test değeri	2.545***		6.426***		0.372***		5.068***		4.350***	
	p	0.080		0.002*		0.690		0.007*		0.013*	
				1>2 1>3				1>3		1>3	
Baba eğitim durumu	Ortaokul ve altı	2.91	0.95	1.57	0.71	2.58	1.28	1.96	0.80	2.28	0.67
	Lise	2.76	1.04	1.44	0.65	2.59	1.25	1.93	0.87	2.20	0.67
	Üniversite ve üstü	2.64	1.09	1.43	0.57	2.58	1.24	1.80	0.77	2.12	0.67
	Test değeri	2.166***		1.874***		0.005***		1.787***		1.877***	
		0.116		0.155		0.995		0.169		0.154	
Anne çalışma durumu	Evet	2.61	1.05	1.42	0.61	2.48	1.32	1.79	0.78	2.09	0.69
	Hayır	2.83	1.03	1.50	0.65	2.65	1.20	1.95	0.84	2.25	0.66
	Test değeri	-2.158**		-1.273**		-1.409**		-2.104**		-2.506**	
		0.031*		0.204		0.160		0.036*		0.013*	
Evde internet erişimi varlığı	Evet (1)	2.78	1.04	1.46	0.63	2.56	1.24	1.88	0.81	2.19	0.67
	Hayır (2)	1.55	0.47	1.00	0.00	1.80	1.79	1.34	0.22	1.42	0.41
	Sadece akıllı telefonun interneti (3)	2.58	1.06	1.60	0.68	3.01	1.31	2.12	1.00	2.31	0.70
	Test değeri	3.901***		2.210***		3.120***		2.547***		3.962***	
	p	0021*		0.111		0.045*		0.079		0.020*	
		1>2				1>2				1>2	
Çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumu	Evet	2.85	1.02	1.49	0.65	2.55	1.22	1.94	0.83	2.23	0.67
	Hayır	2.01	0.96	1.29	0.50	2.84	1.46	1.48	0.59	1.86	0.58
	Test değeri	6.108**		2.191**		-1.615**		3.903**		4.023**	
	p	0.000*		0.029*		0.107		0.000*		0.000*	

*p<0.05, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Anne eğitim durumlarına göre kontrol direnci boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Eğitim durumu ortaokul ve altı olan katılımcıların kontrol direnci boyutu puanlarının, eğitim durumu lise, üniversite ve üstü olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim durumu ortaokul ve altı olan katılımcıların yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, eğitim durumu üniversite ve üstü olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Baba eğitim durumuna göre çocukların problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanları, kullanım sürekliliği, kontrol direnci, gelişim üzerindeki etki ve yoksunluk-kaçış boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Annelerin çalışma durumlarına göre kullanım sürekliliği boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Çalışmayan annelerin çocuklarının kullanım sürekliliği boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, çalışan annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların evde internet erişimi varlığına göre kullanım sürekliliği boyutu, gelişim üzerindeki etki boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Evde internet erişimi varlığı olan çocukların kullanım sürekliliği boyutu, gelişim üzerindeki etki boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, olmayan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumuna göre kullanım sürekliliği boyutu, kontrol direnci boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanan çocukların kullanım sürekliliği boyutu, kontrol direnci boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, bağlanmayan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 7.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Televizyon İzleyerek Günlük Ortalama Geçirdiği Süre, Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Akıllı Telefon/Tablet ve Bilgisayar İle Günlük Ortalama Geçirdiği Süre Özelliklerine Göre Çocuklar İçin Problemliliği Teknoloji Kullanımı Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Kullanım Sürekliliği Boyutu		Kontrol Direnci Boyutu		Gelişim Üzerindeki Etki Boyutu		Yoksunluk-Kaçış Boyutu		Çocuklar İçin Problemliliği Teknoloji Kullanımı Ölçeği	
		$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı (1)	2.61	1.14	1.43	0.65	2.54	1.30	1.78	0.80	2.10	0.71
	2 saat (2)	2.62	0.93	1.45	0.60	2.57	1.23	1.77	0.77	2.11	0.61
	3 saat ve üzeri (3)	2.23	0.87	1.57	0.65	2.71	1.19	2.29	0.81	2.49	0.58
	Test değeri	13.965***		1.802***		0.582***		16.243***		13.469***	
	p	0.000*		0.166		0.559		0.000*		0.000*	
	Bonferroni	3>1, 3>2						3>1, 3>2		3>1, 3>2	
Çocuğun hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve üstü (1)	2.64	1.18	1.48	0.67	2.60	1.32	1.78	0.84	2.13	0.72
	2 saat (2)	2.66	1.01	1.38	0.57	2.50	1.29	1.77	0.75	2.09	0.67
	3 saat ve üzeri (3)	2.92	0.90	1.52	0.64	2.63	1.16	2.07	0.82	2.31	0.61
	Test değeri	3.843***		1.831***		0.413***		7.410***		4.906***	
	p	0.022*		0.161		0.662		0.001*		0.008*	
	Bonferroni	3>1						3>1, 3>2		3>1, 3>2	
Çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı (1)	2.33	0.89	1.36	0.53	2.62	1.29	1.66	0.70	1.98	0.58
	2 saat (2)	3.20	0.94	1.60	0.71	2.62	1.23	2.15	0.84	2.43	0.69
	3 saat ve üzeri (3)	3.78	0.75	1.69	0.79	2.41	1.15	2.43	0.89	2.67	0.64
	Test değeri	94.351***		11.096***		0.843***		36.744***		46.169***	
	p	0.000*		0.000*		0.431		0.000*		0.000*	
	Bonferroni	2>1, 3>1, 3>2		2>1, 3>1				2>1, 3>1, 3>2		2>1, 3>1, 3>2	
Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı (1)	2.25	0.91	1.37	0.54	2.75	1.36	1.65	0.73	1.98	0.61
	2 saat (2)	2.89	0.89	1.45	0.58	2.39	1.16	1.87	0.75	2.19	0.63
	3 saat ve üzeri (3)	3.60	0.82	1.67	0.79	2.45	1.08	2.37	0.85	2.61	0.65
	Test değeri	93.423***		10.435***		4.070***		34.108***		39.171***	
	p	0.000*		0.000*		0.018*		0.000*		0.000*	
	Bonferroni	2>1, 3>1, 3>2		3>1, 3>2		1>2		3>1, 3>2		2>1, 3>1, 3>2	

*p<0.05, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süreye göre kullanım sürekliliği boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemliliği teknoloji

kullanımı ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan çocukların kullanım sürekliliği boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, 1 saat ve altı ve 2 saat olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süreye göre kullanım sürekliliği boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan çocukların kullanım sürekliliği boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan çocukların yoksunluk-kaçış boyutu puanlarının ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının 1 saat ve altı ve 2 saat olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süreye göre kullanım sürekliliği boyutu, kontrol direnci boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat, 3 saat ve üzeri olan çocukların kullanım sürekliliği boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan çocukların kullanım sürekliliği boyutu puanlarının, 2 saat olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri ve 2 saat olan çocukların kontrol direnci boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat ve 3 saat ve üzeri olan çocukların yoksunluk-kaçış boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan çocukların yoksunluk-kaçış boyutu puanlarının, 2 saat olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat, 3 saat ve üzeri olan çocukların çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, 1 saat ve altı olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan çocukların çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, 2 saat olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süreye göre kullanım sürekliliği boyutu, kontrol direnci boyutu, gelişime etki boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat, 3 saat ve üzeri olan çocukların kullanım sürekliliği boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan çocukların kullanım sürekliliği boyutu puanlarının, 2 saat olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan çocukların kontrol direnci boyutu puanlarının, 1 saat ve altı ve 2 saat olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 1 saat ve altı olan çocukların gelişime etki boyutu puanlarının, 2 saat olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan çocukların yoksunluk-kaçış boyutu puanlarının, 1 saat ve altı ve 2 saat olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat ve 3 saat ve üzeri olan çocukların çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, 1 saat ve altı olan çocuklara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan çocukların çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, 2 saat olan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.2. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeğinin demografik değişkenlere göre analizi için bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testleri uygulanmış ve fark bulunduğu durumda fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 8, Tablo 9 ve Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 8.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Cinsiyeti, Çocuk Sayısı, Çocuğun Doğum Sırası, Anne-Baba Yaşı Özelliklerine Göre Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği Boyutlarının Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Oyalama Boyutu		Fayda Boyutu		Kontrol Boyutu		Bilgi Boyutu	
		$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Çocuğun cinsiyeti	Kız	1.82	0.84	2.08	0.99	4.14	0.94	1.72	1.00
	Erkek	1.89	0.76	2.12	0.99	4.13	0.90	1.72	1.00
	Test değeri	-0.943**		-0.352**		0.227**		-0.682**	
	p	0.346		0.725		0.820		0.495	
Çocuk sayısı	Bir	1.80	0.73	2.16	1.02	4.19	0.95	1.71	1.01
	İki	1.91	0.79	2.07	0.99	4.14	0.87	1.72	0.96
	Üç ve üzeri	1.79	0.98	2.09	0.93	3.94	1.02	1.98	1.09
	Test değeri	1.060***		0.389***		1.629***		1.805***	
	p	0.347		0.678		0.197		0.166	
Çocuğun doğum sırası	Bir	1.89	0.77	2.19	1.01	4.10	0.96	1.75	1.03
	İki	1.82	0.81	1.97	0.95	4.18	0.87	1.71	0.95
	Üç ve üzeri	1.81	0.93	2.13	0.99	4.14	0.91	1.94	0.99
	Test değeri	0.487***		2.444***		0.397***		0.776***	
	p	0.615		0.088		0.673		0.461	
Anne yaşı	30 yaş ve altı	1.83	0.77	2.22	1.05	4.16	0.91	1.83	0.98
	31-35	1.89	0.78	2.06	0.95	4.10	0.96	1.73	0.99
	36-40	1.85	0.91	2.09	1.02	4.22	0.80	1.82	1.07
	41 yaş ve üstü	1.80	0.70	2.06	0.97	4.04	1.01	1.58	0.88
	Test değeri	0.220***		0.493***		0.727***		1.069***	
	p	0.882		0.687		0.537		0.362	
Baba yaşı	30 yaş ve altı	1.83	0.73	2.34	1.10	4.04	0.99	1.89	1.11
	31-35	1.85	0.76	2.08	0.99	4.25	0.85	1.66	0.93
	36-40	1.90	0.89	2.04	0.95	4.10	0.93	1.84	1.03
	41 yaş ve üstü	1.83	0.79	2.11	1.00	4.06	0.97	1.74	1.01
	Test değeri	0.187***		0.907***		1.251***		1.038***	
	p	0.905		0.438		0.291		0.375	

*p<0.05, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Katılımcıların çocuğun cinsiyeti, çocuk sayısı, çocuğun doğum sırası, anne yaşı, baba yaşı değişkenlerine göre oyalama, fayda, kontrol, bilgi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 9.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Anne-Baba Eğitim Durumu, Anne Çalışma Durumu, Evde İnternet Erişimi Varlığı, Çocuğun Teknolojik Cihazları Kullanırken İnternete Bağlanma Durumu Özelliklerine Göre Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği Boyutlarının Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Oyalama Boyutu		Fayda Boyutu		Kontrol Boyutu		Bilgi Boyutu		
		$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	
Anne eğitim durumu	Ortaokul ve altı (1)	1.88	0.85	2.17	0.97	4.04	0.96	1.94	1.15	
	Lise (2)	1.81	0.74	2.09	1.02	4.11	0.84	1.84	0.98	
	Üniversite ve üstü (3)	1.89	0.83	2.08	0.99	4.20	0.98	1.58	0.91	
	Test değeri	0.541***		0.249***		1.003***		5.106***		
	p	0.582		0.780		0.368		0.006*		
	Bonferroni	1>3, 2>3								
Baba eğitim durumu	Ortaokul ve altı (1)	1.77	0.79	2.16	0.99	3.96	1.07	1.91	1.05	
	Lise (2)	1.88	0.82	2.17	1.05	4.15	0.83	1.79	1.01	
	Üniversite ve üstü (3)	1.89	0.79	2.00	0.93	4.23	0.91	1.61	0.93	
	Test değeri	0.795***		1.584***		2.820***		3.309***		
	p	0.452		0.206		0.061		0.037* 1>3		
	Anne çalışma durumu	Evet	1.79	0.87	2.12	1.06	4.20	0.90	1.66	0.96
Hayır		1.90	0.75	2.09	0.95	4.10	0.93	1.80	1.01	
Test değeri		-1.389**		0.361**		1.115**		-1.521**		
p		0.166		0.718		0.265		0.129		
Evde internet erişimi varlığı		Evet (1)	1.89	0.81	2.13	1.00	4.13	0.92	1.76	1.00
	Hayır (2)	1.00	0.00	1.16	0.36	4.77	0.31	1.67	0.62	
	Sadece akıllı telefonun interneti (3)	1.62	0.67	1.90	0.94	4.13	1.03	1.65	0.98	
	Test değeri	4.823***		3.121***		1.210***		0.217***		
	p	0.008*		0.045*		0.299		0.805		
	Bonferroni	1>2		1>2						
	Çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumu	Evet	1.91	0.80	2.16	0.98	4.13	0.89	1.76	1.00
		Hayır	1.42	0.64	1.65	0.95	4.16	1.11	1.66	0.95
Test değeri		4.393**		3.605**		-0.225**		0.696**		
p		0.000*		0.000*		0.822		0.487		

* $p<0.05$, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Araştırmaya katılan katılımcıların demografik özelliklerine göre akıllı telefon/tablet kullanım alışkanlıklarında anne baba tutumları ölçeği boyutlarının puanlarının karşılaştırılması incelendiğinde, anne babanın eğitim durumlarına göre bilgi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Anne eğitim durumu ortaokul ve altı ve lise olan katılımcıların bilgi boyutu puanlarının, eğitim durumu üniversite ve üstü olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Baba eğitim durumu ortaokul ve altı olan katılımcıların bilgi boyutu puanlarının, eğitim durumu üniversite ve üstü olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların anne çalışma durumuna göre oyalama, fayda, kontrol, bilgi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Katılımcıların evde internet erişimi varlığına göre oyalama boyutu ve fayda boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Evde internet erişimi varlığı olan katılımcıların oyalama boyutu ve fayda boyutu puanlarının, olmayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumuna göre oyalama boyutu ve fayda boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanan katılımcıların oyalama boyutu ve fayda boyutu puanlarının, bağlanmayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 10.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Televizyon İzleyerek Günlük Ortalama Geçirdiği Süre, Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Akıllı Telefon/Tablet ve Bilgisayar İle Günlük Ortalama Geçirdiği Süre Özelliklerine Göre Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği Boyutlarının Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Oyalama Boyutu		Fayda Boyutu		Kontrol Boyutu		Bilgi Boyutu	
		$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı (1)	1.79	0.79	1.98	0.96	4.16	0.88	1.74	0.98
	2 saat (2)	1.81	0.80	2.12	0.99	4.23	0.90	1.73	1.02
	3 saat ve üzeri (3)	2.08	0.78	2.34	1.05	3.93	1.02	1.79	0.99
	Test değeri	4.916***		4.410***		3.361***		0.124***	
	p	0.008*		0.013*		0.036*		0.883	
	Bonferroni	3>1, 3>2		3>1		2>3			
Çocuğun hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı (1)	1.78	0.83	1.97	0.96	4.14	0.88	1.69	0.94
	2 saat (2)	1.92	0.89	1.98	0.90	4.20	0.94	1.76	1.01
	3 saat ve üzeri (3)	1.88	0.70	2.31	1.06	4.09	0.94	1.80	1.04
	Test değeri	1.142***		6.447***		0.565***		0.542***	
	p	0.320		0.002*		0.569		0.582	
	Bonferroni			3>1, 3>2					
Çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı (1)	1.68	0.72	2.01	0.98	4.30	0.81	1.70	1.00
	2 saat (2)	2.04	0.76	2.25	0.97	4.06	0.97	1.74	0.94
	3 saat ve üzeri (3)	2.31	0.93	2.28	1.04	3.56	1.04	1.97	1.04
	Test değeri	23.548***		3.700***		20.501***		2.199***	
	p	0.000*		0.025		0.000*		0.112	
	Bonferroni	2>1, 3>1				1>2, 1>3, 2>3			
Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı (1)	1.64	0.74	1.89	0.94	4.30	0.83	1.62	0.94
	2 saat (2)	1.85	0.71	2.29	1.03	4.16	0.92	1.86	1.02
	3 saat ve üzeri (3)	2.29	0.83	2.35	0.99	3.77	1.91	1.86	1.05
	Test değeri	28.963***		11.329***		13.809***		4.287***	
	p	0.000*		0.000*		0.000*		0.014*	
	Bonferroni	2>1, 3>1, 3>2		2>1, 3>1		1>3, 2>3		3>1	

*p<0.05, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süreye göre oyalama boyutu, fayda boyutu ve kontrol boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (p<0.05). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların oyalama boyutu puanlarının, 1 saat ve altı ve 2 saat olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların fayda boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat olan katılımcıların kontrol boyutu puanlarının, 3 saat ve üzeri olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süreye göre fayda boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Çocuğun hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların fayda boyutu puanlarının, 1 saat ve altı ve 2 saat olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süreye göre oyalama boyutu ve kontrol boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat, 3 saat ve üzeri olan katılımcıların oyalama boyutu puanlarının 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 1 saat ve altı olan katılımcıların kontrol boyutu puanlarının, 2 saat, 3 saat ve üzeri olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat olan katılımcıların kontrol boyutu puanlarının, 3 saat ve üzeri olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süreye göre oyalama boyutu, fayda boyutu, kontrol boyutu ve bilgi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat, 3 saat ve üzeri olan katılımcıların oyalama boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların oyalama boyutu puanlarının, 2 saat olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat, 3 saat ve üzeri olan katılımcıların fayda boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 1 saat ve altı ve 2 saat olan katılımcıların kontrol boyutu puanlarının, 3 saat ve üzeri olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların bilgi boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.3. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Problem Davranış Ölçeğinin demografik değişkenlere göre analizi için bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testleri uygulanmış ve fark bulunduğu durumda fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 11, Tablo 12 ve Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 11.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Cinsiyeti, Çocuk Sayısı, Çocuğun Doğum Sırası, Anne-Baba Yaşı Özelliklerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Öğrenme Problemi Boyutu		Sorunları İfade Etme Boyutu		Problem Davranış Ölçeği	
		$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Çocuğun cinsiyeti	Kız	8.40	8.17	17.28	15.14	21.98	22.66
	Erkek	11.31	9.33	26.91	19.49	35.29	27.87
	Test değeri	-3.558**		-5.905**		-5.604**	
	p	0.000*		0.000*		0.000*	
Çocuk sayısı	Bir	10.74	9.60	24.43	19.52	32.08	28.31
	İki	9.32	8.27	20.92	16.95	26.82	24.34
	Üç ve üzeri	10.09	9.55	21.82	19.03	28.68	28.51
	Test değeri	1.233***		1.794***		1.905***	
	p	0.292		0.167		0.150	
Çocuğun doğum sırası	Bir (1)	10.32	9.38	24.35	19.60	31.58	28.38
	İki (2)	9.33	8.06	19.30	15.09	25.07	22.13
	Üç ve üzeri (3)	9.58	9.48	21.36	19.51	27.55	28.26
	Test değeri	0.663***		4.111***		3.242***	
	p	0.516		0.017*		0.040*	
	Bonferroni			1>2		1>2	
Anne yaşı	30 yaş ve altı	10.72	9.36	23.98	18.27	31.72	26.54
	31-35	10.27	9.18	23.64	18.68	30.52	27.12
	36-40	9.41	8.58	19.18	16.29	25.18	24.13
	41 yaş ve üstü	8.65	8.03	21.25	18.12	26.58	26.90
	Test değeri	0.947***		1.842***		1.547***	
	p	0.418		0.139		0.202	
Baba yaşı	30 yaş ve altı (1)	14.15	10.73	23.21	17.77	34.38	27.38
	31-35 (2)	9.70	8.48	23.76	19.18	30.24	27.14
	36-40 (3)	8.67	8.58	20.71	16.28	25.84	24.20
	41 yaş ve üzeri (4)	9.96	8.81	21.39	18.53	28.10	26.63
	Test değeri	3.848***		0.802***		1.296***	
	p	0.010*		0.493		0.275	
		Bonferroni		1>2, 1>3			

Araştırmaya katılan katılımcıların demografik özelliklerine göre problem davranış ölçeği ve boyut puanlarının karşılaştırılması incelendiğinde, çocukların cinsiyetlerine göre öğrenme problemi boyutu, sorunları ifade etme boyutu ve problem davranış ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Erkek çocukların öğrenme problemi boyutu, sorunları ifade etme problemi boyutu ve problem davranış ölçeği puanlarının, kız çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocukların doğum sırasına göre sorunları ifade etme boyutu ve problem davranış ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. İlk olarak doğan çocukların sorunları ifade etme boyutu ve problem davranış ölçeği puanlarının, ikinci olarak doğan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Baba yaşına göre öğrenme problemi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Baba yaşı 30 yaş ve altı olan katılımcıların çocuklarının öğrenme problemi boyutu puanlarının, 31-35 ve 36-40 yaş arası olan katılımcıların çocuklarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların çocuk sayısı ve anne yaşına göre problem davranış ölçeği puanları, sorunları ifade etme ve öğrenme problemi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 12.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Anne-Baba Eğitim Durumu, Anne Çalışma Durumu, Evde İnternet Erişimi Varlığı, Çocuğun Teknolojik Cihazları Kullanırken İnternete Bağlanma Durumu Özelliklerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Öğrenme Problemi Boyutu		Sorunları İfade Etme Boyutu		Problem Davranış Ölçeği	
		$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Anne eğitim durumu	Ortaokul ve altı	10.77	9.66	23.09	20.23	30.98	29.10
	Lise	9.77	9.00	22.07	18.27	28.50	26.73
	Üniversite ve üstü	9.59	8.44	21.88	17.00	28.04	24.52
	Test değeri	0.548***		0.139***		0.388***	
	p	0.579		0.870		0.678	
Baba eğitim durumu	Ortaokul ve altı	11.00	9.49	24.87	20.66	32.78	29.47
	Lise	9.30	9.07	21.53	18.35	27.53	26.77
	Üniversite ve üstü	9.84	8.30	21.27	16.05	27.70	23.44
	Test değeri	1.221***		1.487***		1.563***	
	p	0.296		0.227		0.211	
Anne çalışma durumu	Evet	9.18	8.41	20.97	16.82	26.69	24.13
	Hayır	10.32	9.16	22.93	18.87	30.06	27.48
	Test değeri	-1.338**		-1.128**		-1.339**	
	p	0.181		0.260		0.181	
Evde internet erişimi varlığı	Evet (1)	9.79	8.95	21.71	19.61	28.12	25.81
	Hayır (2)	4.20	3.56	12.20	6.06	12.40	9.63
	Sadece akıllı telefonun interneti (3)	11.88	8.39	29.37	23.23	39.29	30.86
	Test değeri	1.910***		3.698***		3.871***	
	p	0.149		0.026*		0.022	
	Bonferroni	3>1					
Çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumu	Evet	9.79	8.89	22.57	18.29	29.08	26.61
	Hayır	10.51	9.14	19.69	16.90	26.75	24.22
	Test değeri	-0.555**		1.075**		0.601**	
	p	0.579		0.283		0.548	

*p<0.05, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Katılımcıların evde internet erişimi varlığına göre sorunları ifade etme boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (p<0.05). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Evde internet erişimi varlığı sadece akıllı telefonun interneti olan katılımcıların sorunları ifade etme boyutu puanlarının, evde internet erişimi olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Katılımcıların anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumuna göre problem

davranış ölçeği puanları, sorunları ifade etme boyutu ve öğrenme problemi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 13.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Televizyon İzleyerek Günlük Ortalama Geçirdiği Süre, Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Akıllı Telefon/Tablet ve Bilgisayar İle Günlük Ortalama Geçirdiği Süre Özelliklerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Öğrenme Problemi Boyutu		Sorunları İfade Etme Boyutu		Problem Davranış Ölçeği	
		$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı	10.27	9.18	22.09	17.97	29.03	26.32
	2 saat	8.88	8.49	20.47	16.47	25.97	24.28
	3 saat ve üzeri	10.61	8.83	25.03	20.56	32.56	28.80
	Test değeri	1.494***		1.908***		0.905***	
	p	0.225		0.150		0.150	
Çocuğun hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı	10.28	9.02	21.73	17.38	28.53	25.09
	2 saat	9.30	8.64	20.90	17.15	27.01	25.38
	3 saat ve üzeri	9.90	8.97	23.50	19.44	30.21	28.00
	Test değeri	0.423***		0.814***		0.534***	
	p	0.655		0.444		0.586	
Çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı	9.73	8.99	21.49	18.09	27.85	26.22
	2 saat	10.05	8.62	22.32	17.41	29.17	25.66
	3 saat ve üzeri	10.27	9.03	24.80	19.28	31.93	27.52
	Test değeri	0.126***		0.952***		0.698***	
	p	0.882		0.387		0.498	
Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı	10.08	9.07	22.24	18.80	29.03	27.05
	2 saat	8.73	8.74	20.11	16.25	25.27	24.29
	3 saat ve üzeri	10.60	8.65	24.08	18.40	31.66	26.41
	Test değeri	1.378***		0.377***		1.710***	
	p	0.253		0.253		0.182	

* $p<0.05$, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Katılımcıların çocuğun hafta içi ve hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre, çocuğun hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süreye göre problem davranış ölçeği puanları, sorunları ifade etme boyutu ve öğrenme problemi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

4.4. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Çocuk Prososyallik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Çocuk Prososyallik Ölçeğinin demografik değişkenlere göre analizi için bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testleri uygulanmış ve fark bulunduğu durumda fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 14, Tablo 15 ve Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 14.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Cinsiyeti, Çocuk Sayısı, Çocuğun Doğum Sırası, Anne-Baba Yaşı Özelliklerine Göre Çocuk Prososyallik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Çocuk Prososyallik Ölçeği	
	$\bar{X}$	SS
Çocuğun cinsiyeti	Kız	84.23
	Erkek	72.86
	Test değeri	6.392**
	p	0.000*
Çocuk sayısı	Bir	77.72
	İki	79.29
	Üç ve üzeri	76.58
	Test değeri	0.576***
	p	0.563
Çocuğun doğum sırası	Bir	76.87
	İki	80.72
	Üç ve üzeri	78.06
	Test değeri	1.944***
	p	0.144
Anne yaşı	30 yaş ve altı	73.92
	31-35	78.62
	36-40	80.56
	41 yaş ve üstü	80.06
	Test değeri	2.170***
	p	0.091
Baba yaşı	30 yaş ve altı	72.33
	31-35	78.11
	36-40	79.92
	41 yaş ve üstü	79.21
	Test değeri	1.536***
	p	0.204

*p<0.05, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Çocukların cinsiyetlerine göre çocuk prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Kız çocukların çocuk prososyallik ölçeği puanlarının, erkek çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların çocuk sayısı, çocuğun doğum sırası, anne yaşı, baba yaşına göre çocuk prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 15.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Anne-Baba Eğitim Durumu, Anne Çalışma Durumu, Evde İnternet Erişimi Varlığı, Çocuğun Teknolojik Cihazları Kullanırken İnternete Bağlanma Durumu Özelliklerine Göre Çocuk Prososyallik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Çocuk Prososyallik Ölçeği	
		$\bar{X}$	SS
Anne eğitim durumu	Ortaokul ve altı	74.26	20.82
	Lise	78.77	20.07
	Üniversite ve üstü	80.02	19.18
	Test değeri	2.577***	
	p	0.077	
Baba eğitim durumu	Ortaokul ve altı (1)	73.37	20.92
	Lise (2)	79.97	20.08
	Üniversite ve üstü (3)	79.82	18.70
	Test değeri	4.397***	
	p	0.013*	
		2>1, 3>1	
Anne çalışma durumu	Evet	79.71	18.80
	Hayır	77.65	20.54
	Test değeri	1.076**	
	p	0.283	
Evde internet erişimi varlığı	Evet (1)	79.14	19.49
	Hayır (2)	85.40	16.94
	Sadece akıllı telefonun interneti (3)	68.89	22.89
	Test değeri	4.676***	
	p	0.010*	
	Bonferroni	1>3	
Çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumu	Evet	78.62	19.78
	Hayır	77.04	20.96
	Test değeri	0.548**	
	p	0.584	

* $p<0.05$, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Katılımcıların evde internet erişimi varlığına göre çocuk prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Evde internet erişimi varlığı olan katılımcıların çocuk prososyallik ölçeği puanlarının, sadece akıllı telefonun interneti olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların baba eğitim durumuna göre çocuk prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Bonferroni uygulanmıştır. Baba eğitim durumu lise, üniversite ve üstü olan katılımcıların çocuklarının prososyallik ölçeği puanlarının, ortaokul ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların anne eğitim durumu, anne çalışma durumu, çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumuna göre çocuk prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 16.

Araştırmaya Katılan Katılımcıların Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Televizyon İzleyerek Günlük Ortalama Geçirdiği Süre, Çocuğun Hafta İçi ve Hafta Sonu Akıllı Telefon/Tablet ve Bilgisayar İle Günlük Ortalama Geçirdiği Süre Özelliklerine Göre Çocuk Prososyallik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler		Çocuk Prososyallik Ölçeği	
		$\bar{X}$	SS
Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı	78.40	19.69
	2 saat	80.76	19.38
	3 saat ve üzeri	74.88	20.88
	Test değeri	2.634***	
	p	0.073	
Çocuğun hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı	78.80	19.90
	2 saat	78.29	19.65
	3 saat ve üzeri	78.15	20.24
	Test değeri	0.050***	
	p	0.951	
Çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı	78.69	20.07
	2 saat	78.68	19.64
	3 saat ve üzeri	78.99	19.94
	Test değeri	0.218***	
	p	0.804	
Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre	1 saat ve altı	77.37	20.92
	2 saat	81.93	19.07
	3 saat ve üzeri	77.16	18.41
	Test değeri	2.305***	
	p	0.101	

* $p<0.05$, **Bağımsız t testi, ***Tek yönlü varyans analizi

Katılımcıların çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre, çocuğun hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre, çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre ve çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süreye göre çocuk prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

4.5. Çocuklar için Problemli Teknoloji Kullanım Ölçeği, Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği, Problem Davranış Ölçeği, Çocuk Prososyallik Ölçeği Puanlarının Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya ait ölçeklerin ve alt boyutlarının birbirleri arasındaki ilişkisini değerlendirmek amacıyla Pearson Korelasyon analizi uygulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17.

Araştırmada Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişki

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Kullanım Sürekliliği Boyutu	1	.458*	.121*	.645*	.831*	.563*	.260*	-.283*	.159*	.058	.007	.045	-.030
2. Kontrol Direnci Boyutu		1	.253*	.506*	.692*	.353*	.109*	-.276*	.160*	.084	.019	.068	-.066
3. Gelişim Üzerindeki Etki Boyutu			1	.174*	.528*	.064	-.026	.012	.047	-.037	-.010	-.030	-.064
4. Yoksunluk-Kaçış Boyutu				1	.808*	.456*	.170*	-.250*	.187*	.086	.046	.078	-.067
5. Çocuklar İçin Problemler Teknoloji Kullanımı Ölçeği					1	.518*	.194*	-.273*	.189*	.061	.019	.051	-.074
6. Oyalama Boyutu						1	.300*	-.218*	.202*	-.008	-.009	-.009	-.025
7. Fayda Boyutu							1	.052	.320*	.016	.030	.022	-.034
8. Kontrol Boyutu								1	.007	-.102*	-.014	-.080	.063
9. Bilgi Boyutu									1	-.064	-.027	-.056	.002
10. Sorunları İfade Etme Boyutu										1	.693*	.970*	-.576*
11. Öğrenme Problemi Boyutu											1	.848*	-.587*
12. Problem Davranış Ölçeği												1	-.622*
13. Çocuk Prososyalite Ölçeği													1

*p<0.05

Araştırmada kullanılan ölçekler arasındaki ilişkiyi test etmek için Pearson korelasyon uygulanmıştır. Bunun sonucunda, kullanım sürekliliği boyutu ile oyalama boyutu arasında ($r=0.563$, $p<0.05$), fayda boyutu arasında ($r=0.260$, $p<0.05$), bilgi boyutu arasında ($r=0.159$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ve kontrol boyutu arasında ($r=-0.283$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Kontrol direnci boyutu ile oyalama boyutu arasında ($r=0.353$, $p<0.05$), fayda boyutu arasında ($r=0.109$, $p<0.05$), bilgi boyutu arasında ($r=0.160$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ve kontrol boyutu arasında ($r=-0.276$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Yoksunluk-kaçış boyutu ile oyalama boyutu arasında ($r=0.456$, $p<0.05$), fayda boyutu arasında ($r=0.170$, $p<0.05$), bilgi boyutu arasında ($r=0.187$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ve kontrol boyutu arasında ($r=-0.250$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Çocuklar için problemleri teknoloji kullanımı ölçeği ile oyalama boyutu arasında ($r=0.518$, $p<0.05$), fayda boyutu arasında ($r=0.194$, $p<0.05$), bilgi boyutu arasında ($r=0.189$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ve kontrol boyutu arasında ($r=-0.273$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Kontrol boyutu ile sorunları ifade etme boyutu arasında ($r=-0.102$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Çocuk prososyallik ölçeği ile sorunları ifade etme boyutu arasında ($r=-0.579$, $p<0.05$), öğrenme problemi boyutu boyutu arasında ($r=-0.587$, $p<0.05$) ve problem davranış ölçeği arasında ($r=-0.622$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının teknoloji kullanımları ve buna yönelik ebeveyn tutumları ile sınıf içerisindeki prososyal ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amaçları doğrultusunda yapılan analizlerden elde edilen bulguların, literatürde yer alan çalışmalarla ne düzeyde benzerlik/zıtlık gösterdiği tartışılmaktadır.

5.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Araştırmanın bu bölümünde çocuklarda problemli teknoloji kullanımı ile çocuğun cinsiyeti, doğum sırası, kardeş sayısı, anne-baba yaşı, anne-baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, evde internet bağlantısı varlığı, çocuğun internet erişimi, hafta içi ve hafta sonu televizyon izleme süreleri, hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/ tablet ve bilgisayar kullanma süreleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırmada çocuklarda problemli teknoloji kullanımının, çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma sonucunda çocuğun cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Erkek çocukların kullanım sürekliliği boyutu, kontrol direnci boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, kız çocuklarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, erkek çocukların teknolojik cihazları kullanım süresinin, teknolojik cihazların kullanımını kontrol edip edememelerinin, teknolojik cihazları bir kaçış noktası görmelerinin ve bu cihazları kullanmadıklarında yoksunluk çekmelerinin kız çocuklarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatürde de bu bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Nikken ve Schols (2015) çalışmalarında erkek çocukların kız çocuklarına göre dijital oyun oynamaya daha çok zaman ayırdıklarını bulmuştur. TÜİK verilerine göre düzenli olarak oyun oynayan, internet ve bilgisayar kullananların dağılımlarına bakıldığında erkek çocukların kız çocuklara göre önde olduğu görülmektedir. 6-10 yaş arası erkek çocukların dijital oyun oynama süre ortalaması hafta içi 2 saat 48 dakika, hafta sonu 2 saat 45 dakika iken kızlarda hafta içi 2 saat 12 dakika, hafta sonu ise 2 saat 4 dakika olarak bulunmuştur.

(TÜİK, 2021a). 6-10 yaş arası erkek çocukların ders dışı internet ve bilgisayar kullanım ortalamaları hafta içi 6 saat 8 dakika, hafta sonu ise 6 saat 4 dakika iken, bu durum kızlarda hafta içi 4 saat 49 dakika, hafta sonu ise 4 saat 24 dakikadır (TÜİK, 2021b). Mevcut araştırmadaki bu bulgu yapılan bazı çalışmalar ile zıtlık göstermektedir. Akgür (2024) çalışmasında problemlili teknoloji kullanımı ölçeği ve alt boyutlarında çocukların cinsiyetleri açısından anlamlı bir farklılık olmadığını saptamıştır. Bir diğer araştırmada, ebeveynler teknoloji kullanımında cinsiyetin önemli olmadığını ve çocukların cinsiyet farketmeksizin benzer teknoloji kullanma becerilerilerine sahip olduklarını ifade etmişlerdir (Öztürk, 2021). Benzer şekilde Urfa'nın (2020) akıllı telefon-tablet kullanımının okul öncesi çocukların gelişimlerine etkisini incelediği araştırmaya göre akıllı telefon-tablet kullanımında cinsiyete yönelik bir farklılık olmadığı sonucunu bulmuştur. Mevcut çalışmada çocuğun cinsiyeti ile problemlili teknoloji kullanımı arasındaki ilişkiye baktığımızda erkeklerin lehine bir sonucun çıkması, toplumdaki erkeklere yönelik cinsiyet kalıp yargılarından kaynaklandığı düşünülebilir.

Çocuklarda problemlili teknoloji kullanımını evdeki çocuk sayısı ve çocuğun doğum sırası değişkenleri açısından incelediğimizde çalışmamızda anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Literatürde bu bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Öztürk (2021) okul öncesi çocuklarının teknoloji kullanımı ile sosyal becerileri ve problem davranışları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında kardeş sayısının teknoloji kullanımını etkilemediği sonucuna varmıştır. Evdeki çocuk sayısı arttığında ebeveynlerin çocuklarına gösterecekleri ilgileri de bölünmektedir. Evdeki iş yükünün artması ile ebeveynlerin teknoloji kullanımına daha çok izin vermesi beklenebilir. Ayrıca evde bulunan büyük kardeşin teknoloji kullanımı küçük kardeşin teknolojik cihazlar, dijital oyunlar ve videolarla erken yaşta tanışmasına sebep olabilir. Nitekim Aydoğdu (2021) ergen kardeşlerin dijital oyun oynama ve akıllı telefon kullanım sürelerinin, 4-6 yaş aralığındaki kardeşlerinin dijital oyun bağımlılıkları üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturduğunu tespit etmiştir. Kırlioğlu ve arkadaşları da (2023) bir ve birden fazla kardeşi olan çocukların problemlili medya kullanım ölçeği puanlarının, tek çocuk olanlara göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Günümüzde artık her evde birden fazla teknolojik cihaz bulunmakta. Çocukların bu cihazlara erişimi de gün geçtikçe kolaylaşmaktadır. Literatüre baktığımızda küçük çocuklarda teknoloji kullanımını etkileyen ana unsurun evde bulunan kardeş sayısından ziyade ebeveynlerinin teknoloji hakkındaki olumlu ya da olumsuz tutumu olduğunu görebiliriz (Brauchli ve diğerleri, 2024; Lauricella ve diğerleri, 2015). Bu tutum aracılığı ile ebeveynler çocuklarına ne kadar süre ile dijital aletleri

kullandıracağını belirlemektedir. Araştırmamızda çıkan sonuç bu bağlamda değerlendirilebilir.

Çocuklarda problemli teknoloji kullanımı ile anne-baba yaşı arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Literatüre bakıldığında Sarıyıldız (2023) anne yaşı değişkeninin, Akgür (2024) ise eş yaşı değişkeninin okul öncesi çocukların problemli teknoloji kullanımında anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yıldız, Öztora ve Dağdeviren'in (2022) anaokulu öğrencilerinin teknolojik cihaz kullanımlarına yönelik ebeveyn tutumlarını araştırdıkları çalışmada da anne-baba yaşı ile çocukların ekran süresi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu ortaya konmuştur.

Çocuklarda problemli teknoloji kullanımı, annenin eğitim durumu açısından incelenmiştir. Elde edilen bulgulara, çocukların teknoloji kullanımlarının annelerinin eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ortaokul ve altı eğitim seviyesine sahip annelerin, çocuklarının teknoloji kullanımlarını kontrol etmekte zorlandığı saptanmıştır. Ayrıca ortaokul ve altı eğitim alan annelerin çocukları, üniversite mezunu annelerin çocuklarına göre teknolojik cihaz kullanmadıklarında daha çok yoksunluk hissettikleri, teknolojik cihaz kullanmayı bir kaçış ve rahatlama olarak gördükleri, problemli teknoloji kullanım ölçeği puanlarının ise yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durumdaki çocukların, eğlenceli ve keyifli zaman geçirme imkânı sunan teknolojik cihazları kullanırken, süre konusunda kendilerini kontrol edememeleri ve teknoloji bağımlılığı belirtileri göstermeleri olasıdır. Literatüre bakıldığında bu bulgu ile paralel olarak Çevik (2023) okul öncesi çocuklarının tablet kullanımına ilişkin anne baba tutumlarını incelediği araştırma sonucunda ortaokul ve altında eğitim alan ebeveynlerin çocuklarını teknolojik cihazları kullanırken süre ve içerik olarak daha az kontrol ettiğini tespit etmiştir. Nikken ve Schols (2015) ise ebeveynlerin 0-7 yaş aralığındaki çocuklarının medya kullanımını yönlendirme yaklaşımlarını araştırdığı çalışmada; daha düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin çocuklarının daha fazla sürelerde bilgisayar kullanıp, televizyon izlediğini ayrıca çocuklarının yatak odalarında elektronik ekranların bulunduğunu bildirmişlerdir. Literatürde bu araştırma bulgusunun tam tersine sonuçlara ulaşan çalışmalarda mevcuttur. Sarıyıldız (2023) çocukların problemli teknoloji kullanımında annenin eğitim durumunun anlamlı bir fark yaratmadığını bulmuştur. Kim ve arkadaşları da (2021) annelerin eğitim düzeyinin çocukların akıllı telefon kullanım düzeyini etkilemediğini tespit etmiştir. Bu durumun çalışmalardaki örneklem gruplarının kültürel farklılığından, ebeveyn dışında çocuğa bakım veren kişilerden, çocuğun okulda geçirdiği süreden kısacası yaşam koşulları farklılıklarından

kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Çalışmamızda ebeveynlerin eğitim durumu çocuklarının dijital medya kullanımını etkileyen bir faktör olarak tespit edilmiştir. Bu durumu, ebeveynlerin eğitim durumu arttıkça çocuklarına teknolojik cihazları belli sürelerle, uygun içerikler ile vermeye daha çok dikkat ettikleri, onları zararlı içeriklerden korumaya çalıştıkları şeklinde yorumlanabilir.

Çocuklarda problemlili teknoloji kullanımı ile baba eğitim seviyesi değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Literatüre baktığımızda Kırlioğlu ve arkadaşları da (2023) ebeveyn eğitim durumunun çocukların problemlili medya kullanım puanlarına etki etmediğini bulmuştur. Benzer şekilde Öztürk'te (2021) ebeveyn cinsiyetinin ve eğitim durumunun okul öncesi çocuklarının teknoloji kullanımını etkilemediğini tespit etmiştir. Çocukların teknolojik cihaz kullanımında annelerin evde söz sahibi olduğunu söyleyebiliriz (Nikken ve Schols, 2015). Toplumumuzda çocukların bakımı genellikle annelerin sorumluluğunda olduğundan teknolojik cihaz kullanımına dair kontrol de çoğunlukla annelerdedir. Baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık çıkmayışının sebebinin bu olduğu düşünülmektedir.

Çocuklarda problemlili teknoloji kullanımı, annenin çalışma durumu açısından incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, çalışmayan annelerin çocuklarının kullanım sürekliliği boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemlili teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, çalışan annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu ve farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Bir başka ifade ile çalışmayan anneler çocuklarına çalışan annelere göre daha fazla süre ile teknolojik cihaz vermektedir. Sürekli evde kalıp ev işleri ve çocuklarla ilgilenmek de çalışmayan anneler için iş hayatı kadar stresli ve yıpratıcı olabilir (A. Özcan ve diğerleri, 2022). Bu sebeple çalışmayan annelerin evdeki iş yükünün yarattığı stresten uzaklaşmak ve kendi işlerine zaman ayırmak için çocuklarına teknolojik cihazları verdikleri düşünülebilir. Kim ve arkadaşlarının (2021) annelerin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarının medya kullanımı arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada anneler akıllı telefon kullanım düzeylerine göre iki gruba ayrılmıştır. Araştırmada, akıllı telefon bağımlılığında yüksek riskli grupta bulunan annelerin çoğunluğunun çalışmayan anneler olduğu tespit edilmiştir. Nitekim ebeveynlere çocuklarına teknolojik cihaz verdiklerinde ne yaptıkları sorulduğunda; ev işi yaptıklarını, kendilerine zaman ayırdıklarını veya teknolojik aletleri ile zaman geçirdiklerini ifade etmişlerdir (Yengil ve diğerleri, 2019). Literatürde bu bulgunun tam tersi sonuçlara ulaşan çalışmalarda yer almaktadır. Çevik'in (2023) okul öncesi çocuklarının tablet kullanımına ilişkin çalışmasında, anne babaların teknoloji

kullanımına yönelik tutumlarının çalışma durumlarına göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bir diğer çalışmada ise annelerin çalışma durumu ile çocuklarının problemli internet kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (A. Özcan ve diğerleri, 2022). Çalışan annelerin çocukları gün içinde zamanlarının çoğunu bakıcı, büyükanne ya da büyükbaba ile beraber geçirmektedir (Sarıyıldız, 2023). Çalışan anneler çocuklarına bakan kişilerin hangi süreler ile teknoloji kullandığını bilemeyebilirler. Bu durum araştırma bulgumuzu açıklayıcı niteliktedir. Ayrıca çalışan anneler çocukları ile gün içinde yeterince zaman geçiremediklerinden, eve geldiklerinde onlara nitelikli zaman ayırmaya daha çok dikkat ediyor olabilirler. Bu durum çalışan annelerin çocuklarının teknolojik cihazları daha az kullanmasına sebep olabilir.

Çocuklarda problemli teknoloji kullanımı evde internet bağlantısının varlığı ve çocukların teknolojik cihaz kullanırken internete erişme durumu açısından incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, evde internet erişimi olan çocukların kullanım sürekliliği boyutu, gelişim üzerindeki etki boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, olmayan katılımcılara göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Ayrıca teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanan çocukların kullanım sürekliliği boyutu, kontrol direnci boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, bağlanmayan çocuklara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bir diğer ifade ile çocukların evinde internet bağlantısı varsa ve bu bağlantıyı kullanabiliyorlarsa; teknolojik cihazları kullanırken sürekli kullanmak istemekte, kendilerini cihazı bırakma noktasında kontrol edememekte, kullanmadığında yoksunluk hissetmekte, teknolojik cihaz kullanımını görev ve sorumluluklarından bir kaçış noktası olarak görmektedir. Mevcut araştırma bulgularında demografik bilgi formundan elde edilen verilerde katılımcıların %91,3'ünün evinde internet bağlantısı olduğu, %7.62'sinin ise sadece telefonunun internetini kullandığı, çocukların %88.3'ünün ise teknolojik cihaz kullanırken internete bağlandıkları belirlenmiştir. Gökçe ve arkadaşları (2021) çocukların ekran maruziyetine yönelik yaptıkları çalışmada 2017 yılında topladıkları veri sonuçlarına göre çocukların %45.5'inin mobil medyayı internete bağlanarak kullandığını bulmuşlardır. TÜİK verilerine göre ise 2023 yılında hanelerin internete erişim oranı %95,5 olarak belirlenmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023). 6-15 yaş arası çocukların internete bağlanma oranı ise 2021 yılı raporunda yüzde 82,7 olarak açıklanmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021b). Türkiye'de 11 ilimizi etkileyen büyük deprem felaketinden dolayı güncel veri henüz

paylaşılamamıştır. TÜİK sonuçları araştırma bulgularımız ile paralellik göstermektedir. Literatürde çocukların teknolojik cihazları kullanma amaçlarının çoğunlukla video izlemek, oyun oynamak ve film izlemek olduğu görülmektedir (Sezgin ve Tonguç, 2016). Anneler ise teknoloji kullanımını çocuklarının akademik başarısı ve zihinsel gelişimi açısından önemli görmektedirler (Özkan, 2017). Bu durum, ebeveynlerin teknolojik cihaz kullanmanın çocuklarının gelişim alanlarına olumlu etkisi olduğunu düşünerek evlerine internet bağlatmış olabileceğini düşündürmektedir. Gündoğdu ve arkadaşları (2016) yaptıkları araştırmada çocukların %65'inin teknolojik cihazları kullanırken internete erişebildiklerini, ebeveynlerin ise sadece %23'ünün onlara eşlik ettiğini, diğer ebeveynlerin ise ev işleri yapıp, kendilerine zaman ayırdıklarını tespit etmiştir. Bu sonuç gösteriyor ki ebeveynlerin büyük bir kısmı internette çocuklarını yalnız bırakmaktadırlar.

Çocuklarda problemlili teknoloji kullanımı hafta içi ve hafta sonu günlük ortalama televizyon (TV) izleme süreleri açısından incelenmiştir. Bu sonuçlara göre; hafta içi günlük 3 saat ve üzeri TV izleyen çocukların kullanım sürekliliği boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve problemlili teknoloji kullanım ölçeği puanlarının 2 saat ve 1 saat ve altı izleyenlere göre daha fazla olduğu; hafta sonu 3 saat ve üzeri TV izleyen çocukların kullanım sürekliliği boyutu puanlarının, 1 saat ve altı izleyenlere göre daha fazla olduğu; hafta sonu 3 saat ve üzeri TV izleyen çocukların yoksunluk-kaçış boyutu ve problemlili teknoloji kullanım ölçeği puanlarının 2 saat ve 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar TV izleme süresi 3 saatin üstünde olan çocukların daha az süre izleyenlere göre, TV izleme süresi konusunda kendisini kontrol etmekte güçlük çektiği, TV izlemenin sosyal hayatını olumsuz etkileyen bir kaçış noktasına dönüştüğü, problemlili teknoloji puanlarının da yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgular ile paralel olarak Coyne ve arkadaşları da (2024) TV izleme süresi yüksek olan çocukların problemlili teknoloji kullanım puanlarının yüksek olduğunu bildirmiştir. Gökçen' de (2023) yaptığı araştırmada çocukların günlük toplam ekran süresi arttıkça dijital oyun bağımlılık eğiliminin arttığını tespit etmiştir. Ebeveynler için çocukların televizyon izlemesi günlük akışın bir parçası olsa da izlenen sürenin uzunluğu zaman içinde bir alışkanlığa ve daha sonra da bir ekran bağımlılığına dönüşebilir. Nitekim Cengiz-Saltuk ve Erciyes (2020) yaptıkları araştırmada çocuk gelişimi hakkında yeterince bilgiye sahip olmayan ebeveynlerin çocuklarının televizyon karşısında süresiz zaman geçirdiklerini, bu konuda bir kısıtlamalarının olmadığını, ebeveynler TV'yi kapatmak istediklerinde çocuklarının buna karşı çıktığını ve sonuç olarak tartışma

yaşadıklarını saptamıştır. Ebeveynlerin ekran kullanımının çocukların ekran kullanımını etkileyen önemli unsur olduğu da bilinmektedir. Lauricella, Wartella ve Rideout (2015) yaptıkları çalışmada ebeveynlerin yüksek düzeyde TV izlemesini, çocuklarının daha yüksek düzeyde TV izlemesi ile ilişkili bulmuşlardır. Aynı çalışmada, ebeveynler TV izlemenin çocukları üzerinde olumlu bir etkisi olduğuna dair tutuma sahipse, çocuklarının daha fazla TV izlediği de saptanmıştır. Bu durum, uzun süre TV izlemenin çocuklardaki problemlili teknoloji kullanımını yordayan bir etken olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çocuklarda problemlili teknoloji kullanımı, hafta içi ve hafta sonu günlük ortalama akıllı telefon/tablet ve bilgisayar kullanımı açısından incelenmiştir. Bulgulara göre çocuğun hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre arttıkça; kullanım sürekliliği, kontrol direnci, yoksunluk-kaçış boyutu puanlarının ve çocuklarda problemlili teknoloji kullanım ölçeği puanlarının arttığı bulunmuştur. Literatürde bu bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Sarıyıldız (2023) akıllı telefon ve tablet kullanan çocukların, kullanmayan çocuklara göre problemlili teknoloji kullanım puan ortalamalarının yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bir diğer çalışmada ise ebeveynler çocuklarının duygularını medya aracılığı ile düzenliyorsa, medya ortadan kalktığında bu çocukların aşırı duygusal tepkiler verdiğini ve çok daha fazla problemlili medya kullanımına sahip olduğunu bulmuştur (Coyne ve diğerleri, 2021). Mobil medya maruziyeti süresi çocuklarda arttıkça gelişim alanları da bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Zahra ve Alanazi'nin (2019) dijital teknolojilerin altı yaşın altındaki çocukların sağlığına olan etkilerini inceledikleri çalışmada çocukların yarısından çoğunun teknolojik araçlara sahip olduğu ve 2-3 saatlerini bu araçlarla geçirdikleri belirlenmiştir. Aynı çalışmada ebeveynleri, çocukların %63.0'ünün anormal kiloya sahip olduğunu; görme-işitme bozukluğu, baş ağrısı, boyun gerginliği, hareketsiz yaşam, öğrenme güçlüğü, dikkat dağınıklığı, duygusal rahatsızlık, sosyal izolasyon, bilişsel kayıp, uyku bozukluğu ve sosyal beceri eksikliği gibi sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Çocuklar mobil teknolojileri ekranlarının büyüklüğü, kendi başlarına kullanabilmeleri, farklı fonksiyonlarının olması ve kendilerine ait olmaları açısından tercih etmektedir (Aral ve Doğan-Keskin, 2018). Bazı ebeveynlerde çocuklarının akademik başarısı ve zihinsel gelişimi açısından teknolojik cihazların olumlu yararları olduğu görüşündedir (Özkan, 2017). Okul öncesi öğretmenleri de yarım saat veya 1 saat mobil teknolojiyi eğitim amacıyla kullanmanın uygun olacağı görüşündedir. Ayrıca mobil teknoloji kullanımının dijital okur yazarlık kazanma,

yabancı dil öğrenimi ve bilgiye kolayca ulaşmakta etkili olduğu düşüncesinde oldukları bulunmuştur (Şalcı ve diğerleri, 2018). Süre sınırlamasına ve içeriğe dikkat edilerek sunulduğunda yarar sağlayan teknolojik cihazların sınırsız ve kontrolsüz kullanımı çocuğun ileriki yaşamında daha büyük sorunlara sebep olabilir. Burada ebeveynlerin rehberliği son derece önemlidir. Nitekim Özcan ve arkadaşları (2020) yaptıkları araştırmada ebeveynlerin teknoloji kullanımında rehberliklerini arttırdıklarında, çocukların olayların sonuçlarını kabul etme ve kendilerini kontrol edebilme düzeylerinin arttığını bulmuşlardır.

5.2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Araştırmanın bu bölümünde akıllı telefon/tablet kullanım alışkanlıklarında anne baba tutumları ile çocuğun cinsiyeti, doğum sırası, kardeş sayısı, anne-baba yaşı, anne-baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, evde internet bağlantısı varlığı, çocuğun internet erişimi, hafta içi ve hafta sonu televizyon izleme süreleri, hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/ tablet ve bilgisayar kullanma süreleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırma sonucunda çocuğun cinsiyetine göre oyalama boyutu, fayda boyutu, kontrol boyutu ve bilgi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde Yıldız ve Kanak'ta (2021) çocukların dijital teknoloji kullanımına yönelik ebeveyn yaklaşımlarını inceledikleri araştırmalarında çocuğun cinsiyeti ile çocukların dijital teknoloji kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını saptamıştır. Aynı doğrultuda Kaya (2017) da ebeveynlerin çocuklarının bilişim iletişim teknolojileri kullanımına ilişkin yaklaşımlarını araştırdığı çalışmasında erkeklerin kızlara oranla daha fazla bilgi iletişim teknolojisi kullandığı ancak aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını tespit etmiştir. Literatürde mevcut bulgunun aksine sonuçlarda bulunmaktadır. Urfa (2020) yaptığı araştırmada ebeveynlerin kız çocuklarını oyalamak için daha fazla telefon, tablet kullanımına izin verdiğini tespit etmiştir.

Araştırma sonucunda çocuğun kardeş sayısı ve doğum sırasına göre oyalama boyutu, fayda boyutu, kontrol boyutu ve bilgi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Literatürde bu bulgunun aksine çalışmalar mevcuttur. Cengiz-Saltuk ve Erciyes (2020) okul öncesi çocukların teknolojik cihaz

kullanımına dair ebeveyn tutumlarını inceledikleri nitel çalışmada, ebeveynler teknolojik cihaz kullanımında kardeş sayısının ya da doğum sırasının aile içinde olumlu ve olumsuz yanlarının olduğunu ifade etmişlerdir. Bir kısım ebeveyn kardeş sahibi olmanın çocuğa oyun arkadaşı anlamına geldiğini ve bu sayede teknolojik cihazlara daha az ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir. Bir kısmı ise teknolojik cihaz kullanımının aile içinde çatışmaları beraberinde getirdiğini, kardeşlerin televizyonu, akıllı telefonu ya da tableti paylaşamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca küçük kardeşler, büyük kardeşlerin elinde teknolojik cihaz gördüklerinde kendileri de kullanmak istemektedir. Ebeveynler kardeşler arasındaki dengeyi sağlamakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Yiğit ve Gününç (2020) ise 10-16 yaş çocukların dijital oyun bağımlılığına dair yaptıkları çalışmada çocukların aile profillerini incelemiştir. Dijital oyun bağımlısı olan çocukların evlerinde genel bir huzursuzluk olduğu, aile içinde iletişim kopukluğu yaşandığı, baskıcı bir baba figürünün bulunduğu, işlerin yoğunluğu sebebiyle çocuklara yeterince zaman ayrılmadığı, ebeveyn-çocuk paylaşımlarının az olduğu ve aile içinde kesin kuralların bulunduğu ortaya konulmuştur.

Araştırma sonucunda anne-baba yaşına göre oyalama boyutu, fayda boyutu, kontrol boyutu ve bilgi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Literatüre bakıldığında benzer şekilde Çevik'in (2023) yaptığı çalışmada ebeveynlerin yaşına göre kontrol, oyalama ve bilgi puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığını tespit etmiş, öte yandan yaşı 35 ve üzeri olan ebeveynlerin fayda puanlarının yaşı 25-34 aralığında olanlardan daha yüksek olduğunu saptamıştır. Urfa (2020) da araştırmasında ebeveynlerin yaşları ile oyalama, kontrol, fayda ve bilgi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığını tespit etmiştir. Literatürdeki bulgular doğrultusunda akıllı telefon/tablet kullanımına dair ebeveyn tutumlarında belirleyici unsurun ebeveynin yaşından ziyade teknolojik cihazlar hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmaması olduğunu düşünebiliriz. Yeterli bilgiye sahip olmayan bir ebeveyn çocuğunun dijital ortamda ne yaptığına dair fikir sahibi olamayabilir ve onu sağlıklı şekilde kullanmaya yönlendiremeyebilir (Yay, 2019).

Araştırmaya katılan katılımcıların eğitim durumlarına göre bilgi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Araştırma sonucuna göre anne eğitim durumu lise, ortaokul ve altı olan katılımcıların bilgi boyutu puanlarının, eğitim durumu üniversite ve üstü olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca baba eğitim durumu ortaokul ve altı olan katılımcıların bilgi boyutu puanlarının, eğitim durumu üniversite ve üstü olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu

tespit edilmiştir. Bu sonuç eğitim seviyesi düşük olan ebeveynlerin teknolojik cihazları çocukların bilgiye ulaştıkları, eğitici-öğretici bir araç olarak daha çok gördüğü şeklinde yorumlanabilir. Literatür incelendiğinde, ebeveynin eğitim durumu ile ilgili benzer sonuçlar bulunmaktadır. Nikken ve Schols (2015) 0-7 yaş çocuğu olan ebeveynler ile yaptığı çalışmada, ebeveynler medyayı çok kullandıklarında, medyayı bir dinlenme aracı olarak gördüklerinde, çocuklarının da bütün medya araçları ile daha fazla zaman geçirdiğini; eğitim seviyesi düşük olan ebeveynlerin ise çocuklarına daha çok televizyon izletip, daha çok bilgisayar kullandırdıklarını bulmuştur. Araştırma bulgusunun aksine Çevik (2023) okul öncesi öğrencilerinin tablet kullanımına yönelik anne baba tutumlarını incelediği çalışmada ebeveynin eğitim durumunun fayda, bilgi ve oyalama alt boyutlarında anlamlı bir farklılığa sebep olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı doğrultuda Urfa'da (2020) yaptığı çalışmada çocukların akıllı telefon ve tablet kullanımı ile ebeveynlerin bilgi tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Öztürk (2021) ise araştırmasında çocukların teknoloji kullanımında ebeveynlerin eğitim durumunun etken olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma sonucunda annenin çalışma durumuna göre oyalama boyutu, fayda boyutu, kontrol boyutu ve bilgi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Literatüre bakıldığında bu bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Çevik (2023) yaptığı çalışmada anne çalışma durumuna göre oyalama, fayda, kontrol ve bilgi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığını tespit etmiştir. Benzer şekilde Yıldız ve Kanak'ta (2021) çocukların dijital teknoloji kullanımına yönelik ebeveyn yaklaşımlarını inceledikleri araştırmalarında annenin çalışma durumu ile çocukların dijital teknoloji kullanımı arasında anlamlı bir fark olmadığını saptamışlardır. Kim ve arkadaşları (2021) yaptıkları çalışmada çalışmayan annelerin çalışan annelere göre yüksek düzeyde akıllı telefon kullandığını ancak çocukların akıllı telefon kullanma düzeylerine bakıldığında çalışan anneler ile çalışmayan annelerin çocukları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Katılımcıların evde internet erişimi varlığına göre oyalama boyutu ve fayda boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Araştırma sonucuna göre evde internet erişimi varlığı olan ebeveynlerin oyalama boyutu ve fayda boyutu puanlarının, olmayan ebeveynlere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Benzer şekilde araştırma sonucuna göre teknolojik cihazları kullanırken çocukları internete bağlanan katılımcıların oyalama boyutu ve fayda boyutu puanlarının,

bağlanmayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar evdeki internet erişiminin varlığının ve çocuğun bu erişimi kullanmasının ebeveynlerde çocuklarını oyalama amaçlı teknolojik cihaz kullandırmayı arttırdığı, ebeveynler tarafından internetin çocuklarının gelişim alanlarına fayda sağlayan bir araç olarak görüldüğü şeklinde yorumlanabilir. Litaratüre bakıldığında araştırma bulgusunun aksine sonuçlar ortaya koyan çalışmalarda mevcuttur. Özsoy ve Atılğan'ın (2018) 6-8 yaş grubu çocukların internet kullanımı ve bu kapsamda ebeveyn arabuluculuğunu araştırdığı çalışmada; ebeveynlerin internetin sunduğu faydalarından ziyade risklere odaklandığını, internetin sunduğu fırsatlar ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmadıklarını, interneti genellikle ödevlere yardımcı bir kaynak olarak algıladıklarını, internetin sebep olabileceği riskleri en aza indirebilmek için ise çocuklarının kullanımına süre sınırlaması getirdiklerini tespit etmişlerdir.

Araştırmada çocuğun televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süreye göre oyalama boyutu, fayda boyutu ve kontrol boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların oyalama boyutu puanlarının, 1 saat ve altı ve 2 saat olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, hafta içi zamanının bir kısmını okulda geçiren çocuk eve geldiğinde ebeveynlerinin meşgul olduğunu ve çocuklarını oyalamak için TV'yi bir bakıcı olarak kullandığını düşündürmektedir. Koçak ve Göktaş'ın (2018) okul öncesi çocuklarının ebeveynleri ile TV izleme alışkanlıkları üzerine yaptıkları araştırmada çocukların günlük ortalama 2.81 saat TV izlediklerini, haftasonu ise hafta içinden daha fazla TV izlediklerini bulmuştur. Bir başka çalışmada okul öncesi çocuklarının TV'yi çizgi film izlemek, müzik dinlemek, eğitici yayınlar izlemek için kullandığı ve haftalık ortalama ekran sürelerinin ise 15 saat olduğu tespit edilmiştir (Kaya, 2017). Litaratürü incelediğimizde araştırma bulguları ile paralel sonuçlarla karşılaşmaktayız. Kühhirt ve Klein'in (2020) televizyona maruz kalma ile ebeveyn eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri boylamsal çalışmada ebeveynlerin eğitim seviyesi düştükçe çocukların TV maruziyet sürelerinin arttığı bulunmuştur. Bu farkın çocuklar büyüdükçe daha da açıldığı tespit edilmiştir. Aynı çalışmada beş yaş civarındaki çocukların davranış sorunları, hiperaktivite/dikkatsizliği ile televizyon maruziyeti arasında pozitif ilişki görülürken, sosyal açıdan olumlu davranış ile televizyon maruziyeti arasında negatif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Lin ve arkadaşları (2015) ise çocuğa ebeveyn dışında biri bakım verdiğinde (büyükanne, büyükbaba, dadı gibi), çocukların televizyona daha çok maruz kaldığını

bulmuştur. Çocuk TV kanallarının açılması ile artık çocuklar kesintisiz olarak çizgi film izleyebilmektedir. Ebeveynlerin uzun saatler çocuklarının ekran başında kalmasına izin vermesinin bir sebebi de bu olabilir. Kendileri günlük işlerini tamamlarken çocukları da ekran karşısında dinlenmekte ve rahatlamaktadır. Ancak bütün çizgi filmler çocuğa hem içerik hem de görsel olarak uygun olmayabilir. Ebeveynler televizyonun çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini küçümsemeden ekran karşısında geçirdikleri hareketsiz saatleri azaltma yollarını bulmalıdırlar.

Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların fayda boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca çocuğun hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların fayda boyutu puanlarının, 1 saat ve altı ve 2 saat olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuç, TV izlemeye daha çok izin veren ebeveynlerin, TV izlemenin çocuğunun gelişimine olumlu katkı sağlayacağını düşündüğü şeklinde yorumlanmıştır. Litaratürü incelediğimizde bu bulgular ile paralel sonuçlarla karşılaşmaktayız. Lauricella, Wartella ve Rideout (2015) yaptıkları araştırmada ebeveynler medya teknolojisi hakkında olumlu tutumlara sahipse, çocuklarına bu teknolojileri kullanması için daha çok izin verdiğini ortaya koymuştur. Hatta ebeveyn teknolojiyi az kullanan biri olsa bile teknolojiye karşı olumlu tutum sergilemesi durumunda, çocuklarının hem televizyon hem de bilgisayar ile daha fazla zaman geçirdiği görülmüştür. Brauchli ve arkadaşları (2024) da benzer şekilde ebeveynler yüksek stress seviyesine ve ekran kullanımı hakkında olumlu tutuma sahip olduklarında çocuklarına daha çok ekran süresi verdiklerini saptamıştır. Öztürk (2021) ise okul öncesi çocuklarının teknoloji kullanımı ile sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında 36-45 yaş aralığındaki ebeveynlerin, çocuklarının teknoloji kullanımını diğer yaş gruplarına göre daha faydalı bulduğunu tespit etmiştir. Bu ebeveynler teknoloji kullanımı ile çocuklarının sosyal ve bilişsel becerilerinin gelişeceğini düşünmektedir. Bu araştırmaların yanı sıra literatürde farklı sonuca ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır. Lin ve arkadaşları (2015) küçük çocuklardaki dil, motor ve bilişsel alanda yaşanan gelişimsel gecikmelerin, televizyon izleme süreleri ile ilişkili olduğunu ve fazla televizyona maruz kalan çocukların gecikmiş dil gelişimi riskinin 3,3 kat arttığını saptamıştır. Benzer şekilde O'Toole ve Kannass'ın (2021) arka plan televizyonunun çocuklara etkisini araştırdıkları deneysel çalışmada arka plandaki televizyonun çocukların dikkatini ve oyunlarını bozduğu bulunmuştur. Apartmanlar içine hapsolmuş çocukların güvenli oyun ortamları

her geçen gün azalmaktadır. Yengil ve arkadaşlarının (2019) yaptığı çalışmada çocukların %66,72'si okul öncesi eğitim kurumu dışında yaşlıları ile 1 saatten az zaman geçirirken, sadece %33,3'ünün bir saatten fazla akranları ile zaman geçirdiği saptanmıştır. Ebeveynler dışarda zaman geçirme imkânı kısıtlı olan çocukları için evde televizyon izleyerek yeni şeyler öğreneceğini düşünüyor olabilirler.

Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat olan katılımcıların kontrol boyutu puanlarının, 3 saat ve üzeri olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuç, TV izleme süresini kısıtlı tutan ebeveynlerin çocukların TV izlemesi için belirlediği bir süre sınırının olduğu, TV medya içeriğinin yaş ve gelişim seviyesine uygun olmasına dikkat ettiği, zararlı içeriklerden çocuklarını koruyabilmek için çaba sarf ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Çocuğuna 3 saat ve üzeri TV izlemesine izin veren ebeveynlerin süre sınırı ve içerik kontrolü yapmadığı sonucuna varabiliriz. Urfa (2020) yaptığı araştırmada bu durumun ebeveynin eğitim durumu ile ilgili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada oratokul ve altı eğitime sahip ebeveynlerin kontrol puanlarının lise ve lisans mezunu ebeveynlere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Yani ebeveynlerin eğitim seviyesi arttıkça çocuklarının dijital medya kullanımını kontrol seviyeleri de artmaktadır. Benzer şekilde Lin ve arkadaşları (2015) da küçük çocukların televizyon izleme süresinin gelişimsel becerilerine (dil, motor, bilişsel) etkisini incelediği çalışmada düşük eğitime sahip annelerin yüksek eğitilmiş annelere göre çocuklarını daha çok televizyona maruz bıraktıklarını ortaya koymuştur. Literatürde ebeveynin teknoloji kullanımı kontrol boyutu genellikle eğitim seviyesi ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda yüksek eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin ekran aktivitelerinin çocukları üzerinde olumsuz etkilerinin olabileceğine yönelik inançları sebebiyle, çocuklarını daha az ekran süresi verdikleri sonucunu çıkarabiliriz.

Çocuğun hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süreye göre oyalama boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Çocuğun hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre arttıkça ebeveynlerin oyalama boyutu puanlarının arttığı görülmektedir. Çocukların dijital medyayı kullanım amacına baktığımızda Kayış (2022) okul öncesi eğitimine devam eden çocukların dijital teknoloji kullanımlarını incelediği araştırmada, çocukların evlerinde yaygın olarak tablet, televizyon, dizüstü bilgisayar ve akıllı telefon bulunduğunu; dijital teknolojileri müzik dinleme, oyun oynama, video izleme, internete erişim, eğlenme için kullandıklarını tespit etmiştir. Literatürde oyalama boyutu ile ilgili bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur.

Urfa (2020) ebeveynler oyalama tutumu sergiledikçe çocukların akıllı telefon/tablet kullanma sürelerinin de arttığını; teknolojik aletlerin kontrollü kullanımına özen gösterdikçe ise çocukların kullanım sürelerinin azaldığı bulmuştur. Park ve Park (2021) ise okul öncesi çocukları ile yaptıkları araştırmada problemli akıllı telefon kullanım grubundaki çocukların günlük ortalama kullanım süresi 2,5 saat iken, problemli olmayan akıllı telefon kullanım grubunda bu sürenin 50 dakika olduğunu, problemli grubun günde 28 kez ortalama 8,2 dakika süre ile akıllı telefon kullandığını ve problemli olmayan grubun ise günde 4,4 kez 13 dakika akıllı telefon kullandığını saptanmıştır.

Çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 1 saat ve altı olan katılımcıların kontrol boyutu puanlarının, 2 saat ve 3 saat ve üzeri olan katılımcılara göre; çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat olan katılımcıların kontrol boyutu puanlarının, 3 saat ve üzeri olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Yani ebeveynlerinin kontrol tutumu sergiledikleri çocuklar daha az teknolojik cihaz kullanmaktadır diyebiliriz. Alanyazına bakıldığında, bu araştırmanın bulgularına benzer şekilde Çevik (2023) kontrol boyutunun ebeveynin eğitim durumundan etkilendiğini bulmuştur. Çalışmasında lisans ve lise mezuniyetine sahip ebeveynlerin kontrol puanlarının ortaokul ve altı eğitime sahip ebeveynlere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Urfa ise çocukla nitelikli zaman geçirme ile kontrol tutumu arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Araştırma bulgusuna göre; ebeveynlerin çocuklarıyla geçirdikleri zaman arttıkça çocukların teknoloji kullanımında kontrol güçlüğü yaşama olasılığı azalırken, ebeveynlerin kontrolcü tutum sergileme eğilimleri artmaktadır. Benzer şekilde Kaya (2017) ise ebeveynlerin bilgi/iletişim teknolojilerine (BİT) yönelik yaklaşımlarını incelediği araştırmasında, okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin %80.1'inin BİT kullanımına dair sınır ve kurallarının olduğunu tespit etmiştir. Aynı doğrultuda Geurts ve arkadaşları da (2022) ebeveynlerin küçük çocuklarında teknolojik cihaz kullanımını başlatarak, kullanım süresini belirlerken; büyük çocuklarında dijital medya kullanımına izin verici, pasif bir tavır sergilediklerini bulmuştur. Bu durumu, çocuklarının sağlıklı gelişimini önemseyen, onunla nitelikli zaman geçirmeye çalışan ebeveynler çocuğunun kullandığı dijital medyayı daha çok kontrol etmektedir şeklinde yorumlayabiliriz.

Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat ve 3 saat ve üzeri olan katılımcıların fayda boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yani ebeveynler çocuklarının

teknolojik cihazla zaman geçirmesinin faydalı olduğunu düşündükçe çocuklarına daha fazla dijital medya kullanırmaktadır. Literatüre baktığımızda bu bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Bulut (2018) okul öncesi çocuklarının teknoloji kullanımına ilişkin araştırmasında çocukların dijital teknolojileri 30 dakika ile 4 saat arasında kullandığını bulmuştur. Aynı çalışmada ebeveynler dijital teknolojilerin el-göz koordinasyonu geliştirdiğini, eğitici oyunlar ile paylaşmayı öğrettiğini, kelime dağarcıklarının zenginleştiğini, yeni bilgiler öğrendiklerini, çocuklarında paylaşma, yardımlaşma, sevgi, saygı gibi değerleri arttırdığını ifade etmişlerdir. Çevik (2023) ise mevcut bulguyu destekler nitelikte ebeveynin yaşı ile fayda tutumu arasında ilişki olduğunu tespit etmiştir. Ebeveyn yaşı 25-34 olanların, 35 yaş ve üzeri olanlara göre fayda puanlarının daha düşük olduğu bulunmuştur. Bir başka ifade ile yaşı büyük olan ebeveynler teknolojik cihazların çocuklarının gelişimlerine daha fazla yarar sağladığı görüşündedir. Öte yandan Kaya (2017) ebeveynlerin bilgi/iletişim teknolojilerine yönelik görüşlerini araştırdığı çalışmanın sonuçlarına göre ebeveynlerin %7,4'ünün teknolojiyi yararlı, %49,3'ünün biraz zararlı, %34,6'sının ise teknolojiyi çok zararlı gördüğünü tespit etmiştir. Kim ve arkadaşları (2021) da çalışmalarında akıllı telefonu az ve çok kullanan 2-5 yaş çocuğu olan annelerin çoğunun akıllı telefon kullanımının çocuklarına yardımcı olmadığı görüşünde olduğunu saptamıştır. Bu bağlamda fayda boyutu sonuçlarını; ebeveynler dijital teknolojileri yararlı buluyorlarsa çocuklarına daha çok kullanırmaktadırlar, zararlı olduğunu düşünüyorlarsa da birtakım önlemler alarak (süre kısıtlaması, internet erişimini kesme vb.) çocuklarının kullanım süresini düşürmektedirler, şeklinde yorumlayabiliriz.

Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların bilgi boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonucu, çocuğuna daha fazla süreler teknolojik cihaz kullandıran ebeveynler, çocuğuna daha az dijital medya kullandıran ebeveynlere göre, çocuklarının teknolojik cihazlar aracılığıyla yeni bilgiler öğrendiğini düşünmektedir şeklinde yorumlayabiliriz. Literatüre bakıldığında Park ve Park'ın (2021) okul öncesi çocuklarda problemli akıllı telefon kullanımının yaygınlığını ve potansiyel risk faktörlerini inceledikleri çalışmada; her beş okul öncesi çocuğundan birinin problemli akıllı telefon kullanımı yaşayabileceğini; akıllı telefonları eğlence, TV şovları ve video izlemek için kullanan çocukların problemli akıllı telefon kullanımı olasılığının önemli ölçüde arttığını; akıllı telefonları eğitim, oyunlar ve sosyal ağlar için kullanmanın olasılığı arttırmadığını tespit etmişlerdir. Yani teknolojik cihaz kullanımında maruz kalınan içerik önemlidir. Bir diğer çalışmada araştırma bulgusunun aksine Urfa

(2020) ebeveynlerin teknoloji kullanımına yönelik bilgi tutumları sergilemeleri ile çocuklarının akıllı telefon, tablet kullanım alışkanlıkları arasında anlamlı bir farklılık bulamamıştır.

5.3. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Problem Davranış Ölçeği ve Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

Araştırmanın bu bölümünde problem davranışlar ile çocuğun cinsiyeti, doğum sırası, kardeş sayısı, anne-baba yaşı, anne-baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, evde internet bağlantısı varlığı, çocuğun internet erişimi, hafta içi ve hafta sonu televizyon izleme süreleri, hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/ tablet ve bilgisayar kullanma süreleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Problem davranış ölçeği ve boyut puanları ile çocukların cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Erkek çocukların öğrenme problemi boyutu, sorunları ifade etme boyutu ve problem davranış ölçeği puanlarının, kız olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde, çocukların problem davranışları ile çocuk cinsiyetine ilişkin benzer sonuçlar bulunmaktadır. Akduman ve arkadaşlarının (2015) okul öncesi çocukların davranış problemleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırma bulgusuna göre kız çocukların sosyal beceri puanları yüksekken, erkek çocukların problem davranış puanlarının yüksek çıktığı saptanmıştır. Benzer bir çalışmada Özbey ve Alisinanoğlu'nda (2009) okul öncesi çocuklarının problem davranışlarını inceledikleri araştırmalarında problem davranış ölçeği ve tüm alt boyutlarında kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha az problemli davranış sergilediğini tespit etmişlerdir. Aynı doğrultuda Derman ve Başal'ın (2013) okul öncesi dönemde görülen davranış problemleri ve aile tutumlarını inceledikleri çalışmada davranış sorunları gösteren çocukların % 53.6'sının erkek, % 46.4'ünün kız olduğunu saptamışlardır. Ayrıca kızlarda en çok karşılaşılan davranış problemi iştahsızlık ve içe kapanma iken, erkeklerde en çok saldırganlık ve hiperaktivite olduğu tespit edilmiştir. Vahedi ve arkadaşları da (2012) okul öncesi çocuklarının sosyal yeterliliklerini ve davranış sorunlarını inceledikleri çalışmalarında erkeklerin kızlara göre davranış sorunlarında daha yüksek ve sosyal yeterlilikler konusunda daha düşük düzeyde olduğunu bulmuştur. Aynı araştırma bulgusu, kızların ortalama olarak daha az saldırgan, daha az hiperaktif, daha az endişeli ve huzursuz olduğunu göstermektedir. Bu araştırmaların yanı sıra literatürde farklı sonuca

ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Eratay (2011) okul öncesi çocuklarının davranış problemlerini araştırdığı çalışmasında çocuğun davranış problemleri ile cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamıştır. Benzer şekilde Özcan, Şahin ve Kanmaz'ın (2022) annelerin problemli internet kullanımı ile okul öncesi çocuklarının saldırgan davranış düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırma sonucunda; çocuğun cinsiyetine göre çocukların saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık tespit edememiştir. Toplum tarafından kızlar sosyal ve arkadaş canlısı görülürken, erkekler daha saldırgan görülebilir. Erkekler yapıları gereği fiziksel olarak daha aktiftir, daha fazla risk alır, sert oyunlar oynarken arkadaşlarına karşı daha fazla öfke ve saldırganlık sergileyebilir (Vahedi ve diğerleri, 2012). Bu durumda, sosyal hayatta erkek çocuklara karşı daha çok hoşgörü gösterilirken, kızlar aynı davranışları yaptığında toplumdaki kalıp yargılardan dolayı daha eleştirel bir yaklaşım sergilenebilir. Bu sebeple kızlar davranışlarına daha çok dikkat edip, düzeltmeye çabalarken; erkeklerin davranışları pekiştirilmekte ve normal kabul edilmektedir.

Problem davranış ölçeği ve boyut puanları ile çocukların doğum sırası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu, kardeş sayısı ile istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. İlk olarak doğan çocukların sorunları ifade etme boyutu ve problem davranış ölçeği puanlarının, ikinci olarak doğan çocuklara göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Bir başka deyişle ilk çocuklarda daha fazla problem davranış görülmektedir. Literatüre bakıldığında benzer sonuçlar ile karşılaşılmaktadır. Örs ve Demircioğlu (2022) da okul öncesi çocuklarındaki problem davranışları inceledikleri araştırma sonucunda çocuğun doğum sırası ile problem davranış ölçeği ve dışa yönelim alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğunu bulmuşlardır. Aynı çalışmada ailede tek çocuk ya da kardeşler arasında ilk çocuk olanların daha fazla dışa yönelim davranışlar gösterdikleri saptanmıştır. Bilir ve Sop (2016) okul öncesi çocukların aile ilişkileri ile problem davranışları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada ilk çocukların ailede en çok davranış sorunu sergilediğini, ortanca çocukların ise daha az sergilediğini bulmuştur. Akduman ve arkadaşları ise (2015) kardeş sayısının hem sosyal beceri puanlarında hem de problem davranış puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığını tespit etmiştir. Ancak geniş ailelerde büyüyen çocukların çekirdek ailedekilere göre problem davranış düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Özbey ve Alisinanoğlu (2009) çocukların doğum sırasının problem davranış ölçeğinde ve dışa yönelim alt boyutunda anlamlı farklılık yarattığını tespit etmiştir. Dışa yönelim boyutunda ilk ve son çocukların ikiz olanlara oranla daha çok problem davranış

sergilediğini, problem davranış ölçeğinde ise ilk, ortanca ve son çocukların ikiz olanlara göre daha az problem davranış sergilediği bulunmuştur. Aynı çalışmada problem davranış ölçeği ve alt boyutları ile kardeş sayısı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu araştırmaların yanı sıra literatürde araştırma bulgularından farklı sonuca ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Eratay (2011) okul öncesi çocukların kardeş sayısı arttıkça daha çok uyum (uykusuzluk ve kabus görme) ve alışkanlık (parmak emme, tırnak yeme) bozuklukları yaşadıklarını tespit etmiştir. Ayrıca çocuğun doğum sırası ile alışkanlık bozuklukları arasında da anlamlı farklılık bulmuştur. Birinci, ikinci ve üçüncü çocuklarda parmak emme ve tırnak yeme davranışına rastlanmıştır. Ailede artan çocuk sayısı sosyal etkileşimi arttırarak çocukların problem çözme, yardımlaşma, paylaşma, iş birliği becerilerini geliştirebilir. Mevcut çalışmada kardeş sayısının anlamlı bir farklılık yaratmamasını, kardeşlerle aynı evde yaşamının çocukların problem davranışlarını azaltan bir unsur olabileceği şeklinde yorumlayabiliriz. İlk çocukların anne babalar tarafından aşırı ilgiye maruz kaldığı, daha baskıcı ve daha kontrolcü bir tutum içerisinde yetiştirildiğini düşündüğümüzde çocuk birey olma çabası ve kendisini gerçekleştirebilmesi adına daha çok kurallara karşı koyma ihtiyacı hissedebilir. İlk çocuğun daha çok problem davranış sergilemesi sonucunun bu sebepten kaynaklandığı düşünülmektedir.

Problem davranış ölçeği ve boyut puanları ile baba yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Baba yaşı 30 yaş ve altı olan katılımcıların çocuklarının öğrenme problemi boyutu puanlarının, 31-35 ve 36-40 arası olan katılımcıların çocuklarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatüre bakıldığında benzer çalışma sonuçları görülmektedir. Eratay (2011) okul öncesi dönem çocuklarının problem davranışlarını incelediği çalışmada babanın yaşı ile çocuğun davranış sorunları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Aynı çalışmada 21-35 yaş aralığındaki babaların çocuklarında uykusuzluk, düşük oranda ise kâbus görme ve uykuda gezme gibi uyum bozulukları görüldüğü, 21 yaş üstü babaların çocuklarında daha yüksek oranda hastane ve okul korkusu, daha düşük oranda ise hayvan ve gerçek dışı korkulara rastlanmıştır. Babalar, genç oluşları ve babalıktaki deneyimsizleri sebebiyle çocuklarının davranış problemlerine nasıl müdahale edeceklerini bilemiyor olabilirler. Mevcut çalışmada çıkan sonucun nedeninin bu olduğu düşünülmektedir.

Problem davranış ölçeği ve boyut puanları ile anne yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Benzer şekilde Örs ve Demircioğlu' da (2022) çalışmalarında ebeveynlerin yaşları ile çocuklarda görülen problem davranışlar

arasında anlamlı farklılık olmadığını tespit etmiştir. Bu bağlamda annenin yaşından ziyade çocuğu ile kurduğu sıcak, olumlu ilişki ve sergilediği çocuk yetiştirme tutumlarının çocuğunun problem davranışlarını şekillendirmekte önemli rol oynadığı söylenebilir. Literatüre bakıldığında araştırma bulgusunun tam tersi sonuçlara rastlanmaktadır. Bilir ve Sop (2016) çalışmalarında annelerin yaşları arttıkça çocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerinin azaldığını bulmuşlardır. Aynı çalışmada 21-30 yaş arası annelerin çocuklarında, 31-40 yaş olan annelerin çocuklarına göre daha çok davranış problemi görüldüğü tespit edilmiştir. Bu durum genç annelerin çocuk yetiştirmede deneyimsiz olması sebebiyle daha çok aile içi çatışma yaşayabilmesi, yaşça büyük annelerin ise annelik deneyimlerinin artması ile olgunlaşmaları ve çocuk yetiştirmede ve problem çözmede deneyim kazanmaları yönünde yorumlanmıştır (Bilir ve Sop, 2016).

Araştırma bulgularına göre problem davranış ölçeği ve boyut puanları ile anne baba eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Literatüre bakıldığında araştırma bulguları ile benzer sonuçlar olduğu görülmektedir. Alisinanoğlu ve Kesicioğlu'nun (2020) araştırma sonuçlarına göre okul öncesi çocukların endişeli-ağlamaklı, dikkatsiz-aşırı hareketli, kavgacı-saldırgan olma davranış sorunlarının anne-babanın öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır. Özcan ve arkadaşları da (2022) annelerin problemleri internet kullanımı ile okul öncesi çocuklarının saldırganlık düzeylerinin incelendiği çalışmalarında anne eğitim durumunun çocukların saldırganlık düzeylerinde anlamlı farklılık oluşturmadığını bulmuşlardır. Benzer şekilde Bilir ve Sop (2016) anne eğitim durumunun, Kanlıklılıçer (2005), Örs ve Demircioğlu (2022) ise anne babanın eğitim durumunun davranış problemleri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını yaptıkları çalışmalar sonucu ortaya koymuşlardır. Bu araştırmaların yanı sıra literatürde farklı sonuca ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır. Eratay (2011) babanın eğitim durumu ile çocuğun konuşma bozuklukları, tikleri, davranış bozuklukları ve korkuları arasında; annenin eğitim durumu ile çocuğun konuşma bozuklukları ve tikleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu tespit etmiştir. Özbey ve Alisinanoğlu (2009) ise araştırmalarının sonucunda babanın eğitim seviyesi yükseldikçe okul öncesi çocuklarının problem davranışlarında azalma görüldüğünü bulmuştur. Mevcut araştırmanın bulgusu doğrultusunda, çocuğun sosyal davranışlarının şekillenmesinde, anne babanın eğitim durumu etkeni kadar, anne babanın benimsediği çocuk yetiştirme tutumları, çocukla kurduğu kaliteli iletişim ve çocuğun mizacının da önemli faktörler olduğu söylenebilir (Bilir ve Sop, 2016).

Problem davranış ölçeği ve boyut puanları ile anne çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Litaratüre bakıldığında Eratay (2011) bu bulgunun aksine ev hanımı olan annelerin çocuklarının daha fazla problem davranışa sahip olduğunu saptamıştır. Benzer şekilde Delikanlı da (2019) annesi çalışan çocukların, annesi çalışmayan çocuklara göre daha fazla ilişkisel saldırganlık davranışları gösterdiğini tespit etmiştir. Örs ve Demircioğlu (2022) ve Kanlıkılıçer (2005) de araştırmalarında ailenin gelir durumu ile davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelemişler ve anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürdeki bazı çalışmalar ise çocukların problem davranışlarının annenin mesleğine göre anlamlı farklılık göstermediğini bulmuştur (Eratay, 2011; Kanlıkılıçer, 2005; Özbey ve Alisinanoğlu, 2009). Bu bağlamda çocukların problem davranışları üzerinde annenin çalışma durumundan ziyade çocuk ile birlikte olduğu zamanı nasıl geçirdiğinin belirleyici olduğunu düşünebiliriz.

Problem davranış ölçeği ve boyut puanları ile katılımcıların evde internet erişimi varlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Evde sadece akıllı telefonun interneti olan katılımcıların sorunları ifade etme boyutu puanlarının, evde internet bağlantısı olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Litaratüre bakıldığında evde internet erişiminin varlığı ile çocuklardaki problem davranış arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmalara rastlanılmamıştır. Ancak, Coyne ve arkadaşları (2024) araştırmalarında problemli teknoloji kullanımının daha yüksek agresif davranış seviyeleri ile ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Evde sadece akıllı telefonun internetini kullanan çocukların problem davranış seviyelerinin yüksek olması, akıllı telefonu kullanırken internetin riskleri ile karşı karşıya kalabileceği; şiddet ve korku içeren, yaşına uygun olmayan içeriklerle karşılaşabileceği şeklinde yorumlanabilir. Özsoy ve Atılgan da(2018) yaptıkları araştırmada ebeveynlerin interneti sınırlandırmadıklarında, çocukların internet bağımlısı ve asosyal olabileceğini, dikkat dağınıklığı yaşayabileceğini, internetteki zararlı içerikleri model alıp hayatlarında uygulayabileceklerini, istenmeyen içeriklere maruz kalabileceklerini ve bilişsel becerilerinde kayıplar yaşayabileceklerini belirtmişlerdir.

Çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumu, çocuğun hafta içi ve hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre, çocuğun hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süreye göre problem davranış ölçeği puanları ve alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Koçak ve Göktaş'ın (2018) araştırma bulgularına göre çocuklar günlük ortalama 2.81 saat TV izlerken, ebeveynler 3.81 saat

TV izlemektedir. Ayrıca hafta sonları çocukların hafta içine göre daha fazla TV izledikleri saptanmıştır. Mevcut araştırma bulgusuna göre ise çocukların hafta içi günlük TV izleme ortalama süresi 1.24 saat, hafta sonu günlük TV izleme ortalama süresi 2.6 saat olarak tespit edilmiştir. Araştırma sonucunun ebeveynlerin teknoloji kullanımına yönelik aracılıklarının sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülebilir. Nitekim Zehir ve arkadaşlarının (2019) ailelerin okul öncesi çocuklarının teknoloji kullanımını sınırlandırmak için kullandığı stratejileri araştırdığı çalışmada ebeveynler çocukların yaş ve gelişim seviyesine uygun, şiddet ve argo içermeyen içerikleri, süreye dikkat ederek kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca ebeveynler çocuklarını internetin risklerinden koruyabilmek için girdikleri internet sitelerini ve oynadıkları oyunları takip ettiklerini; dijital teknolojilerin kullanımını kontrol altına almak için süre kısıtlaması yapmak, cihazın kullanıma izin vermemek, başka bir aktiviteye yönlendirmek gibi yöntemler kullandıklarını belirtmişlerdir. Literatürde araştırma bulgusunun tam tersi sonuçlara ulaşan çalışmalar çoğunluktadır. Ostrov, Gentile ve Crick'in (2006) erken çocukluk döneminde medyaya (televizyona) maruz kalmanın saldırganlık ve prososyal davranışlara etkisini araştırdığı boylamsal çalışma sonucuna göre; spesifik olarak, saatlerce televizyon izlemek kızlar için ilişkisel saldırganlık ile, erkekler içinse fiziksel saldırganlıkla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca şiddet içeren medyaya maruz kalmak, erkek çocuklar için saldırganlığın tüm alt türleri ile ilişkilendirilirken; kızlar içinse sözlü saldırganlıkla ilişkilendirilmiştir. Wong ve arkadaşları'nın (2020) çocukların ekran karşısında geçirdikleri zamanı ve yaşadıkları psikososyal zorlukları araştırdıkları çalışma bulgularına göre; ortalama yaşı 3.42 olan çocukların ortalama 3 saatlerini her gün teknolojik cihazların başında geçirdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca dezavantajlı ebeveynlerin yüksek düzeyde teknolojik cihaz kullanımları, ebeveyn çocuk etkileşiminin azalması, çocukların ekran maruziyetinin artması ve çocukların psikososyal zorluklar yaşaması ile ilişkilendirilmiştir. Coyne ve arkadaşları (2021) ebeveyn medya duygu düzenlemesi, mizaç ve çocukların sorunlu medya kullanımı arasındaki ilişkiyi 2-3 yaş grubu çocuklar üzerinde incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre duygularını medya aracılığı ile düzenleyen çocukların medya ortadan kaldırıldığında aşırı duygusal tepki verdiği ve daha fazla problemli medya kullanımına sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca problemli medya kullanımı ile medya duygu düzenleme arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır. Akgür (2024) ise çocukların teknoloji kullanımları arttıkça problem davranışlarının arttığını, duygu düzenleme beceri düzeyinin ise olumsuz etkilendiğini bulmuştur.

5.4. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Prososyallik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Araştırma sonuçlarında, çocukların cinsiyetlerine göre çocuk prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Kız çocukların çocuk prososyallik ölçeği puanlarının, erkek çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Literatüre bakıldığında bu bulguyu destekleyen çalışmalar çoğunluktadır. Yurdakul ve arkadaşları (2022) yaptıkları araştırmada kız çocukların prososyallik ölçeği ve öz düzenleme beceri ölçeği puan ortalamalarının erkek çocuklara göre yüksek olduğunu bulmuştur. Benzer şekilde Tozduman-Yaralı ve Özkan (2016) da okul öncesi çocuklarının sosyal becerilerini inceledikleri çalışmalarında kızların erkeklere göre sosyal problem çözme ve sosyal yetkinlik davranışlarında daha yüksek puanlara sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Delikanlı (2019) ise araştırmasında okul öncesi sınıf ortamında erkek çocukların fiziksel saldırganlık davranışları daha fazla iken, kız çocuklarının daha fazla olumlu sosyal davranış sergilediğini ortaya koymuştur. Kız çocukların prososyal davranış puanlarının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğunu bulan çalışmalarda mevcuttur. (Karaman ve Dinçer, 2020; Yazıcı ve Salikutluk, 2018) Literatürde bu çalışmaların sonuçlarıyla çelişen farklı çalışmalarda bulunmaktadır. Çubukçu (2019), Çetin ve Samur (2018) okul öncesi çocuklarının prososyal davranışlarını inceledikleri araştırma sonuçlarında çocukların prososyal davranışlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmadığını tespit etmişlerdir. Mevcut çalışmada paylaşma, işbirliği ve yardımlaşma gibi başkalarına fayda sağlamayı amaç edinen prososyal davranışlardaki kızlar lehine sonucun kültürel bağlamda toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklandığı düşünülebilir (Yurdakul ve diğerleri, 2022).

Çocuğun kardeş sayısı ve çocuğun doğum sırasına göre prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Literatüre bakıldığında Çubukçu (2019) da yaptığı araştırma bulgusuna göre çocukların prososyal davranışlarının doğum sırası ve kardeş sayısına göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kahraman ve Dinçer (2021) ise kardeşe sahip çocukların kardeşi olmayanlara göre prososyallik puanlarının daha yüksek olduğunu ancak bu durumun anlamlı bir farklılık yaratmadığını bulmuştur. Benzer şekilde Delikanlı (2019) çocukların sosyal davranışları ile, Akduman ise (2015) sosyal beceri puanları ile ailedeki kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmiştir. Doğum sırası ve kardeş sayısının çocuk prososyallik ölçeğinde anlamlı farklılık yaratmamasının sebebi kardeşlerin yaş farkı,

cinsiyetleri, yaşları, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları veya kardeşler arasındaki ilişkinin niteliği olabilir (Çetin ve Samur, 2018). Kardeş sayısı ile ilgili çıkan bu bulguların aksine Çetin ve Samur (2018) kardeş sayısı ile çocuk prososyallik ölçeği puanları arasında anlamlı farklılık olduğunu bulmuştur. Araştırma sonucuna göre tek çocuk olanların çocuk prososyallik ölçeği puanlarının kardeşi olan çocuklara göre daha düşük düzeyde olduğu saptanmıştır.

Çocukların anne babalarının yaşlarına göre prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Alan yazın incelendiğinde Çubukçu (2019) da anne baba yaşı ile çocukların prososyal davranışları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Öte taraftan Genç ise annelerin ve çocuklarının prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında 30-34 yaş aralığındaki annelerin çocuklarının prososyal davranış puanları 26-29 yaş aralığındaki annelerin çocuklarına göre; 35-39 yaş aralığındaki annelerin çocuklarının prososyal davranış puanları 26-29 yaş aralığındaki annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Aynı çalışmada 30-34 yaş aralığındaki babaların çocuklarının prososyallik puanları, 35-39 yaş aralığındaki babaların çocuklarına göre daha yüksek çıkmıştır.

Çocukların annelerin eğitim durumuna göre prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülürken; baba eğitim durumuna göre prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Baba eğitim durumu lise, üniversite ve üstü olan katılımcıların çocuklarının prososyallik ölçeği puanlarının, ortaokul ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Alan yazında bu bulguyla örtüşen çalışmalar mevcuttur. Yazıcı ve Salikutluk (2018) yaptıkları araştırma sonucunda anne babanın eğitim düzeyi arttıkça çocukların prososyal davranış ölçeğinden aldıkları puanların arttığını tespit etmiştir. Aynı çalışmada babası üniversite mezunu olan çocukların prososyallik ölçeği puanları, babası lise mezunu olan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca annesi üniversite mezunu olan çocukların prososyallik ölçeği puanlarının, annesi ilköğretim mezunu olan annelere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan Çubukçu (2019) ise yaptığı araştırma bulgusuna göre ilköğretim mezunu anne babaların çocuklarının prososyal davranış puanlarının diğer eğitim düzeylerine göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Anne baba eğitim durumu ile ilgili çıkan bu bulguların aksine Kahraman ve Dinçer (2021) ve Genç (2021) çocuk prososyallik ölçeği puanlarının anne baba eğitim durumuna göre farklılaşmadığını bulmuştur. Anne baba eğitim durumuna göre ortaya çıkan farklı prososyallik puanlarının sebebinin anne babanın eğitim

düzeyinden daha ziyade çocukla kurduğu yakın, sıcak ve olumlu ilişkiden kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Araştırma sonucuna göre çocukların annelerinin çalışma durumuna göre prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu bulguya paralel olarak Çubukçu (2019) ve Genç (2021) de ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin çocukların prososyal davranışları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını bulmuşlardır. Bu çalışmaların sonuçlarıyla çelişen farklı araştırmalarda göze çarpmaktadır. Delikanlı (2019) çocukların sosyal davranışları ile annelerin çalışma durumlarını incelemiş, ilişkisel saldırganlık alt boyutunda anlamlı farklılık tespit etmiştir. Anneleri çalışan çocukların ilişkisel saldırganlık alt boyutu puan ortalamaları (89,38), anneleri çalışmayan çocukların puan ortalamalarından (70,40) daha yüksektir. Anneleri çalışan çocuklar ilişkisel saldırganlık davranışını anneleri çalışmayan çocuklara göre daha fazla göstermektedir. Gülseven (2018) ebeveynlerin günlük sıkıntıları ile okul öncesi çocukların daha sonraki prososyal ve agresif davranışları arasındaki ilişkiyi araştırdığı boylamsal çalışmasında ebeveynliğin günlük sıkıntıları ile (örneğin günlük yaşamda sinir bozucu, sıkıntılı, rahatsız edici talepler) çocuklarının 3 yıl sonraki agresif ve saldırgan davranışları arasında doğrudan bir ilişki tespit etmiştir. Ayrıca yüksek düzeyde günlük sıkıntılar bildiren ebeveynlerin, fiziksel ceza bildirme ihtimalleri daha fazla iken ve iki yıl sonra ebeveyn sıcaklığı bildirme ihtimallerinin de daha düşük olduğu saptanmıştır. Buna karşın çalışmada, ebeveyn sıcaklığı ile çocukların prososyal davranışları arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durumu, çalışsın çalışmasın çocuğu ile yakın ilişki kuran, sıcak ebeveynlerin duyarlı oldukları, çocuklarına da çevrelerinde ihtiyacı olan kişilere karşı duyarlı olmayı öğrettikleri şeklinde yorumlayabiliriz (Gülseven ve diğerleri, 2018).

Evde internet varlığına göre prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Evde internet erişimi varlığı olan katılımcıların çocuk prososyallik ölçeği puanlarının, sadece akıllı telefonun interneti olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Literatürde bu bulguyu destekler yönde Delikanlı (2019) evde internet bulunmayan çocukların sosyal davranışlarının alt boyutları olan ilişkisel saldırganlık, fiziksel saldırganlık ve depresif duygulanım alt boyutlarında evde interneti olan çocuklara göre daha yüksek puanlarının olduğu saptanmıştır. Ayrıca Zhang ve arkadaşları (2020) da prososyal davranışlar içeren çizgi filmler izlemenin saldırgan davranışları ve saldırgan bilişleri düşürüp saldırgan davranışları azalttığını tespit etmişlerdir.

Katılımcıların çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumu, çocuğun hafta içi ve hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre, çocuğun hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süreye göre prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Literatürde bu bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Delikanlı (2019) okul öncesi çocuklarının teknolojik cihazları kullanım sıklığı ile sosyal davranışları arasında anlamlı bir farklılık tespit edememiştir. Alan yazında bu bulgunun aksini iddaa eden çalışmalarda mevcuttur. Ostrov, Gentile ve Crick'in (2006) erken çocukluk döneminde medyaya (televizyona) maruz kalmanın saldırganlık ve prososyal davranışlara etkisini araştırdığı boylamsal çalışma sonucuna göre; en prososyal olan çocukların, akranlarından daha fazla televizyon izleme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Spesifik olarak, saatlerce televizyon izlemek kızlar için ilişkisel saldırganlık ile, erkekler içinse fiziksel saldırganlıkla ilişkilendirilmiştir. Araştırma sonucunda çarpıcı olan ise eğitim içerikli medyaya maruz kalmanın ilişkisel saldırganlık ile ilişkilendirilmiş olmasıdır. Shoshani ve arkadaşları'nın (2022) prososyal dokunmatik ekran uygulamalarının küçük çocukların prososyal davranışlarına etkilerini araştırmak için yaptıkları deneysel çalışma sonucuna göre; toplum yanlısı oyunun daha fazla olumlu sosyal davranış ve paylaşım, diğer çocuklara karşı daha az antisosyal davranışa yol açtığını göstermiştir. Gentile ve arkadaşlarının (2009) prososyal video oyunlarının prososyal davranışlar üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışma üç farklı ülkeden, üç farklı yaş grubu ile üç farklı çalışma deseninde tamamlanmıştır. Singapurda ortaokul öğrencileri ile yapılan korelasyonel çalışmada prososyal oyun oynayan çocuklar daha prososyal davranmışlardır. Ayrıca şiddet içeren oyun oynama ile prososyal davranışların negatif ilişkili olduğu bulunmuştur. Japon çocuk ve ergen grup ile yapılan boylamsal çalışmada prososyal oyun oynama 3-4 ay sonraki ölçümlerde de prososyal davranışlardaki artışı öngörmüştür. ABD'li lisans öğrencileri ile yapılan deneysel çalışmada ise insanların prososyal video oyunları oynadıktan sonra daha yardımsever oldukları, bunun tam tersine insanlar şiddet içerikli oyunlar oynadıktan sonra insanlara karşı daha az yardımsever ve daha incitici oldukları tespit edilmiştir. Sonuç olarak küçük çocukların medya kullanımında toplum yanlısı içerikleri seçmek, çocukların prososyal davranışları öğrenmesini ve bu olumlu sosyal davranışları sürdürmesini sağlayabilir (Shoshani ve diğerleri, 2022).

5.5. Problem Davranış ile Prososyal Davranış Bulgularına İlişkin Tartışma

Çocuk prososyallik ölçeği ile öğrenme problemi boyutu arasında, sorunları ifade etme problemi boyutu arasında ve problem davranış ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bir başka deyişle çocukların prososyal davranışları artarken problem davranışları azalmaktadır. 5-6 yaş grubu çocuklarında görülen problem davranışlar sıklık bakımından sıralandığında içe kapanıklık, hiperaktivite, iştahsızlık, aşırı inat ve vurma davranışının ilk sıralarda yer aldığı tespit edilmiştir (Derman ve Başal, 2013). Literatürde mevcut araştırma bulgusunu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Vahedi ve arkadaşlarının (2012) okul öncesi çocukların sosyal yetkinlikleri ile problem davranışlarını inceledikleri çalışma sonucuna göre; çocukların yaşları arttıkça sosyal yeterliliklerinin sürekli olarak iyileştiği; duygusal ve davranışsal sorunlarının sıklığında yaşla birlikte azalma olduğu ancak anlamlılığın belirgin olmadığı; sosyal yeterlilik ile davranışsal sorunlar arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Akduman ve arkadaşları (2015) da okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeyleri arttıkça problem davranışlarının azaldığını ortaya koymuştur. Öztürk (2021) ise yaptığı çalışmada okul öncesi çocuklarının sosyal beceri ölçeği ile problem davranış düzeyleri arasında anlamlı, pozitif yönde ve düşük düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır.

Bir davranışın problem davranış olarak nitelendirilebilmesi için sıklığına ve sürekliliğine bakmak gerekir. Çocuklarda görülen problem davranışları erken yaşta tespit etmek, nedenlerini araştırıp, çözmek için adım atmak çocuğun ileride topluma uyumlu ve faydalı bir birey olarak yetişmesine zemin hazırlayacaktır (Çetin ve Samur, 2018).

5.5. Problem Davranış ile Çocuklarda Problemlili Teknoloji Kullanımı Bulgularına İlişkin Tartışma

Araştırma sonuçlarına göre problem davranış ile çocuklarda problemlili teknoloji kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Literatürde bu bulgu ile çelişen çalışmalar olduğu göze çarpmaktadır. Coyne ve arkadaşları (2024) 2,5 yaş civarında problemlili teknoloji kullanımı olduğu farkedilen çocukların ileriki yıllarda daha yüksek anksiyete, depresyon, duygusal ve sosyal sorunlar, agresif davranışlar ve sosyal durumlarda işlev görme bozuklukları ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Aynı çalışmada problemlili teknoloji kullanımı ile daha yüksek Tv izleme süresinin pozitif ilişkisinin olduğu; problemlili teknoloji kullanımı ile ebeveynlerin teknoloji kullanımını

kısıtlayıcı yaklaşımları ve ebeveyn sıcaklığı arasında bir ilişki bulunmadığı; problemli teknoloji kullanımının daha yüksek agresif davranış seviyeleri ile ilişkili bulunduğu tespit edilmiştir. İnanlı (2015) ise çocukların video oyunlarına ve televizyon izlemeye harcadıkları süre arttıkça gelişimsel yönden zengin içerikli etkinliklere ayırdıkları zamanın azaldığını bulmuştur. Ayrıca içeriği ne olursa olsun düzenli oynanan video oyunlarının çocukların sınıf içi agresif davranışları ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Akgür (2024) de okul öncesi çocukların teknoloji kullanımları arttıkça problem davranışlarının arttığını, duygu düzenleme beceri düzeyinin ise olumsuz etkilendiğini saptamıştır. Ayrıca çocuğun yaşı arttıkça teknoloji kullanımının da arttığını tespit etmiştir. Şahin ve Gözün-Kahraman'ın (2021) okul dönemi çocuklarının bilgisayar oyun bağımlılığı ve problem davranışları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasının sonuçlarına göre okul dönemi çocuklarının bilgisayar oyun bağımlılığı puanları arttıkça davranış problemleri puanlarının da arttığı ve çocukların sınıf düzeyi arttıkça bilgisayar oyun bağımlılığı puanlarının da arttığı bulunmuştur. Mustafa ve Yasacı'nın (2018) dijital oyun oynamanın çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerine olumsuz etkilerini araştırmak amacıyla yaptıkları araştırma sonucuna göre çocukların ortalama 4,5 yaşında dijital oyun oynamaya başladıkları ve ortalama 3 saat oyun oynadığı; yaşları arttıkça oyun oynama sürelerinin de artış gösterdiği saptanmıştır. Ebeveynler dijital oyun oynamanın çocuklarda sebep olduğu ruhsal sorunları dijital oyun bağımlılığı, anksiyete, agresif tutum sergileme, depresyon, asosyalleşme, aile içi iletişimde azalma; fiziksel sorunları kas-iskelet sistemi problemleri; sağlık sorunlarını ise uyku kalitesinde bozulma, gözlerde kuruluk, ağrı ve kızarıklık olarak bildirmişlerdir. Gökçen (2023) de çocukların günlük ekran süresi arttıkça dijital oyun bağımlılık eğiliminin arttığını; çocuklarda dijital oyun bağımlılık eğilim puanları arttıkça öfke-agresyon, kaygı- geri çekilme puanlarında artış, sosyal yetkinlik davranış puanlarında ise azalma tespit etmiştir. Öztürk (2021) ise okul öncesi çocukların teknoloji kullanımı ile problem davranış düzeyleri arasında anlamlı olmayan, pozitif yönde ve düşük düzeyde ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Akgür (2024) de yaptığı çalışmada okul öncesi çocuklarda ekran kullanımı ile davranış sorunları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Özcan ve arkadaşları (2022) annelerin problemli internet kullanımı ile çocuklarının saldırgan davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Annelerin teknolojik cihaz kullanırken çocukları ile iletişimi zayıflamakta, dikkati dağılmaktadır. Çocuklar annelerinin dikkatini çekmek için farklı davranışlar sergilediklerinde anneleri teknolojik cihazı ile arasına giren çocuğuna öfkeli ve saldırgan tepkiler verebilir. Bu durum, annesi ile sosyal ve duygusal

anlamda yeterince etkileşim sağlayamayan çocuklarda çeşitli davranış problemlerinin açığa çıkmasına sebep olabilir, şeklinde yorumlanmıştır.

5.6. Problem Davranış ile Akıllı Telefon Tablet Kullanımında Anne Baba Tutum Bulgularına İlişkin Tartışma

Araştırma sonucuna göre kontrol boyutu ile sorunları ifade etme boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bir başka ifade ile ebeveynler okul öncesi çocuklarının teknolojik cihaz kullanımını kontrol altında tutuyorlarsa, çocukların dışa yönelik saldırganlık düzeyleri azalmaktadır. Literatür incelediğinde anne baba davranış ve tutumlarının çocuklarının davranış sorunları üzerinde önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Bilir ve Sop (2016) yaptıkları araştırmada anne-çocuk arasındaki çatışma düzeyi arttıkça, çocuklarda görülen problem davranışlarının da arttığını bulmuştur. Ayrıca, annelerin yaşları arttıkça çocuklarında gördükleri problem davranışların azaldığı ortaya konulmuştur. Rolon-Arroyo ve arkadaşlarının (2018) okul öncesi çocuklarının davranış bozuklukları ile ebeveynlik davranışları arasındaki ilişkileri incelediği boylamsal çalışma sonuçlarına göre annelerin aşırı tepkisindeki artışların ve babanın olumsuz etkisinin okul öncesi çocuklarında davranış bozuklukları belirtilerindeki artışı yordadığı; çocuklar 5 yaşındayken anne sıcaklığının azalmasının bir yıl sonra çocuklardaki davranış bozuklukları belirtilerindeki artışı yordadığı; davranış bozukluklarındaki artışın baba aşırı tepkisi artışını yordadığı bulunmuştur. Awada ve Shelleyby'in (2021) erken çocukluk dönemindeki davranış sorunları ile aşırı tepkili, gevşek ve olumlu ebeveynlik arasındaki ilişkileri inceledikleri araştırma sonuçlarına göre; gevşek ebeveynliğin çocuklarda daha fazla davranış problemine sebep olan ebeveyn kaynaklı zorlayıcı örüntüler içerdiği; çocuklarda daha yüksek davranış sorunlarının, yaklaşık iki ay sonra daha fazla aşırı tepkisel ebeveynliğe yol açtığı; ayrıca çocuklarda daha yüksek davranış sorunlarının olumlu ebeveynliğin düşük olması ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Derman ve Başal (2013) ise aşırı koruyucu anne baba tutum düzeyi attıkça okul öncesi çocuklarda hayvan korkusunun arttığını, inatçılık davranışının ise azaldığını; demokratik anne baba tutum düzeyi arttıkça fobilerin, içe kapanıklığın ve parmak emmenin arttığını; sıkı disiplinli anne baba tutum düzeyi arttıkça çocukta yalan söyleme ve hayvan korkusu davranışlarının arttığını tespit etmişlerdir. Gülseven ve arkadaşları (2018) da ebeveynliğin günlük sıkıntıları ile (örneğin günlük yaşamda sinir bozucu, sıkıntılı, rahatsız edici talepler) çocuklarının 3 yıl sonraki

agresif ve saldırgan davranışları arasında doğrudan bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca yüksek düzeyde günlük sıkıntılar bildiren ebeveynlerin, fiziksel ceza bildirme ihtimalleri daha fazla iken ve iki yıl sonra ebeveyn sıcaklığı bildirme ihtimallerinin de daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda, anneler daha fazla ebeveynlik günlük sıkıntısı bildirdiğinde, fiziksel cezayı daha çok kullanmışlar bu da bir yıl sonra çocuklarındaki saldırgan davranışların artışıını yordamıştır.

5.7. Çocuklarda Problemli Teknoloji Kullanımı ile Prososyal Davranış Bulgularına İlişkin Tartışma

Araştırma sonuçlarına göre çocuklarda problemli teknoloji kullanımı ile prososyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Literatüre bakıldığında Delikanlı (2019) da çocukların teknolojik alet kullanım sıklığı ile sosyal davranışları arasında anlamlı bir fark bulamamıştır. Öte taraftan çocukların teknoloji kullanımının prososyal davranış düzeylerini etkilediği sonucuna ulaşan çalışmalar çoğunluktadır. Akgür (2024) yaptığı araştırmada okul öncesi çocukların teknoloji kullanımı ile sosyal becerileri arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde İnanlı (2015) da 4-6 yaş aralığındaki çocukların ortalama 1 saat 50 dakika TV izlediklerini, anlamlı seviyede olmamasına rağmen çocukların video oyunu oynamak için geçirdikleri zaman ile prososyal davranışları arasında negatif bir ilişki bulmuştur. Öte taraftan Öztürk (2021) okul öncesi çocukların teknolojik cihazları kullanmaya başlama ayının çocukların ilerideki sosyal becerilerini etkilediğini tespit etmiştir. Ayrıca çocukların teknoloji kullanımı ile sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı, pozitif yönde ve düşük düzeyde ilişki olduğunu saptamıştır. Gökçen (2023) de çocukların günlük ekran süresi arttıkça dijital oyun bağımlılık eğiliminin arttığını; çocuklarda dijital oyun bağımlılık eğilim puanları arttıkça sosyal yetkinlik davranış puanlarının azaldığını bulmuştur. Bağcı-Çetin (2023) de araştırma bulgusunda, okul öncesi çocukların dijital oyun bağımlılığı eğilimlerinin çatışma ve yansıtma alt boyutları ile prososyal davranışları arasında negatif yönde anlamlı zayıf bir ilişki olduğu ortaya koymuştur. Literatürde teknoloji kullanımının prososyal davranış düzeye etkisi maruz kalınan içeriğe göre de araştırılmıştır. Shoshani ve arkadaşlarının (2022) araştırma sonucuna göre yüksek empatiye sahip çocuklar, olumlu sosyal davranış içerikli tablet oyunu oynadıktan sonra düşük empatiye sahip çocuklara göre daha fazla olumlu sosyal davranışlar sergilemişlerdir. Aynı zamanda prososyal tablet oyunu, empatisi düşük çocukların

prososyal davranışlarını da önemli ölçüde arttırmış, böylece prososyal oyunların küçük çocuklar arasında prososyal yetkinlik ve davranışı geliştirmedeki etkinliği pekiştirilmiştir. Zhang ve arkadaşlarının (2020) prososyal çizgi filmler ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi incelediği araştırma sonuçlarına göre prososyal içerikli (işbirliği, yardımlaşma, teselli etme, paylaşma, bağış) çizgi film izleyen çocukların izlemeyenlere göre daha düşük düzeyde saldırgan davranışlarda bulunup, daha düşük düzeyde saldırgan bilişler sergiledimişlerdir. Ayrıca prososyal içerikli çizgi filmlerin erkeklerde saldırgan davranışları ve bilişleri kızlardan daha çok azlattığı tespit edilmiştir. Ostrov ve arkadaşları (2006) ise eğitim içerikli medyaya maruz kalmanın her zaman yalnızca olumlu davranışlarla (örneğin, toplum yanlısı davranış) ilişkili olmadığı görülmektedir. Küçük çocuklar için tasarlanmış eğitici ve toplum yanlısı gösterilerin bile yüksek düzeyde ilişkisel saldırganlık içerdiği araştırmada tespit edilmiştir. Araştırmadaki bu bulgular, içerikten bağımsız olarak çok fazla medya kullanımının genel olarak akran ilişkileri üzerinde olumsuz sonuçları olabileceğini düşündürmektedir.

5.8. Çocuklarda Problemliliği Teknoloji Kullanımı ile Akıllı Telefon Tablet Kullanımında Anne Baba Tutumu Bulgularına İlişkin Tartışma

Araştırma sonucunda, çocuklar için problemliliği teknoloji kullanımı ölçeği, kullanım sürekliliği boyutu, kontrol direnci boyutu ve yoksunluk-kaçış boyutu ile oyalama, fayda ve bilgi boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bir başka ifade ile anne babalar çocuklarını oyalamak, kendi işlerini yapmak, işlerini kolaylaştırmak, çocuklarını sakinleştirmek, yeni şeyler öğrenmeleri ya gelişimine olumlu katkıları olduğunu düşündükleri için teknolojik cihaz kullanımına izin verdikçe çocuklar sürekli teknolojik cihazları kullanmak istemekte, bu cihazları sosyal ortamdan bir kaçış noktası olarak görmekte, kullanmadıklarında yoksunluk hissetmekte, kendisine orada sanal bir dünya oluşturmaktadır.

Çocuklar için problemliliği teknoloji kullanımı ölçeği, kullanım sürekliliği, kontrol direnci ve yoksunluk-kaçış boyutu ile kontrol boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani anne babalar çocuklarının teknolojik cihaz kullanımlarını süre, içerik, yaş ve gelişim seviyesine uygunluk açılarından kontrol altında tutmaya çalıştıklarında, çocukların problemliliği teknoloji kullanımları azalmaktadır.

Radesky ve arkadaşlarının (2020) 3-5 yaş arası çocukların akıllı telefon-tablet kullanımlarını inceledikleri araştırma sonucuna göre çocukların en çok kullandığı

uygulamaların YouTube, YouTube Kids, internet tarayıcısı, sesli arama veya Siri olduğu bulunmuştur. Çalışmada çocukların %35,0'inin kendine ait telefonu ya da tableti olduğu ve bu çocukların günlük ortalama kullanım süresinin 115,3 dk olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca paylaşılmayan cihaz kullanan çocuklarının kullanımlarına yönelik bildirimde bulunan 115 ebeveyninden sadece %29,6'sının doğru tahminde bulunduğu saptanmıştır. 7-18 yaş çocuğu olan ebeveynlerin teknolojik araçları çocuklarına kullandırma sebeplerine bakıldığında çocuğun anne-babası ile bir şeyler yapmak istememesi, sanal alemde arkadaşlarının çok olması, orda zaman geçirmekten hoşlanması, ebeveynlerin sanal ortamı zararlı görmemesi, herkesin evinde olan teknolojik araçların çocuklarında olmadığına çocuklarının üzülecek olması, zararlı alışkanlıklar edinmemesi için evde teknolojik cihazla zaman geçirmesinin daha güvenli olduğunun düşünülmesi olduğu bulunmuştur (Gökel, 2020). Özsoy ve Atılğan'ın (2018) 0-8 yaş çocuklarının internet kullanımı ile ebeveynlerin buna yönelik arabuluculuğu arasındaki ilişkiyi incelediği nitel çalışmada ebeveynlerin çocukları internet ve cihaz kullanırken, genellikle kısıtlayıcı bir rol üstlendiğini, kullanma süresi ve kullanma yasağı koyarak durumu denetlemeye çalıştıklarını ve içerik denetimi konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıklarını bulmuştur. Ayrıca internetin barındırdığı riskler konusunda çocukların dijital okur yazarlık becerilerinin yeterli seviyede olmadığı tespit edilmiştir. Gökçen'in (2023) araştırma sonuçlarına göre ebeveynler çocuklara ekran kullanımını iş yaptıklarında, ödül-ceza durumu söz konusu olduğunda, çocuğu duygusal olarak rahatlatmak için ve zaman zaman ekran kullanımını çocuğa bırakmak şeklinde vermektedirler. Ebeveynlerin dijital oyun seçerken yorum, puan ve indirme sayılarına baktıkları saptanmıştır. Aynı çalışmada ekranı tek başına kullanan çocukların dijital oyun bağımlılık eğilimlerinin ebeveyni ya da kardeşi ile ekran kullanan çocuklara göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. İnanlı (2015) ise çalışmasında çocukların zamanlarını video oyunu başında harcadığı için sosyal becerilerini geliştireceği zamanlarının kalmadığını, ayrıca hafta sonlarının çoğunu ailesi ile vakit geçirmek yerine ekran başında geçirdiğini saptamıştır. Bu bulgulara ek olarak; ebeveynlerin yarısı çocuklarının agresif içerikler izlediğini ve onlar bu içerikleri izlerken yanlarında olduklarını ifade etmişlerdir. Gökçe ve arkadaşlarının (2021) yedi yaş altı çocukların ekrana maruz kalma düzeylerini tespit etmek amacıyla yaptıkları araştırma sonuçlarına göre; mobil ekran maruziyetinin yemek yerken kullananların kullanmayanlara göre; uyumadan önce kullananların kullanmayanlara göre; uyanır uyanmaz kullananların kullanmayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca mobil ekranların daha çok oyun oynamak amaçlı kullanıldığı; tablet, telefon ve

bilgisayarı oyun oynamak için kullananların ekran maruziyetlerinin oyun dışı amaçlarla kullananlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kim, Kang ve Lee (2022) okul öncesi çocukların problem davranışları ve duygusal zekaları ile annelerin akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre annenin akıllı telefon bağımlılığı düzeyi ile çocuğun problem davranışlarının alt ölçekleri arasında (muhalif olma, saldırganlık ve duygusal dengesizlikle) anlamlı, pozitif bir ilişki bulunduğu; annenin akıllı telefon bağımlılığı düzeyi ile çocuğun duygusal zekâ gelişimi arasında bir ilişkiye rastlanmadığı bulunmuştur.

Küçük çocukların teknolojik cihaz kullanımı ebeveynlerin kontrolü altındadır. Ebeveynin teknolojik cihazlarla ilgili inanç ve tutumları mevcut araştırma sonucunda da görüldüğü üzere çocuklarının teknolojik cihaz kullanımını doğrudan etkilemektedir.

5.9. Prososyal Davranış ile Akıllı Telefon/Tablet Kullanımında Anne Baba Tutumu Bulgularına İlişkin Tartışma

Araştırma sonuçlarına göre prososyal davranış ile akıllı telefon/tablet kullanımında anne baba tutumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Litaratürde bu iki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanamamış olsa da farklı boyutlardan ele alan çalışmalar mevcuttur. Anne babaların prososyal davranışlarının çocuğun prososyal davranışlarına etkisini inceleyen çalışmalar yapılmıştır. Yazıcı ve Salıktutluk (2018) yaptıkları araştırmada ebeveynlerin prososyal davranışlarının çocuklarının prososyal davranışlarını yordamadığı sonucuna ulaşmışlardır. Öte taraftan Çubukçu (2019) anne prososyal davranışları, Çetin ve Samur (2018) ise anne-baba prososyal davranışları ile okul öncesi çocuk prososyal davranışları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulmuştur. Bu bağlamda ebeveynlerin prososyal davranışlarda rol model olmasının çocukların hem sosyalleşmesini hem de prososyal davranışlar sergilemesini etkilediğini söyleyebiliriz. Xiao ve arkadaşları da (2018) ebeveyn duygu düzenleme stratejilerinin çocukların prososyal davranışları ile ilişkisini araştırdıkları boylamsal bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırma sonuçlarına göre duygularını kontrol ederken içinde bulunduğu durum hakkındaki düşüncelerini değiştirmeyi seçen yani bilişsel yeniden değerlendirme yapan ebeveynler çocuklarının ihtityaçlarına daha duyarlı ve dikkatli olduklarından prososyal gelişimlerini de desteklemiş oldular. Diğer taraftan duygularını ifade etmeyen ve bastıran yani dışavurumcu bastırma uygulayan ebeveynler ile çocukların prososyal davranışları

arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum çocuklarının duygusal tepkilerini ve durumlarını etkili bir biçimde ele alamadıkları şeklinde yorumlanmıştır. Gülseven ve arkadaşları (2018) da ebeveyn sıcaklığı ile çocukların prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve ikisi arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Bower ve Casas (2016) da ebeveynlerin okul öncesi çocukların prososyal davranışlarına nasıl geri bildirimler verdiğini araştırmışlardır. Araştırma sonucuna göre ebeveynlerin geri bildirimleri ebeveyn onayı, karakter atıfları ve sevgi gösterme gibi değişkenlik göstermiş; rahatlatıcı, yardım edici, paylaşımcı ve savunucu prososyal davranışların en çok, dahil edici ve iş birliği yapan prososyal davranışların ise en düşük düzeyde ebeveynlerden geri bildirim aldığı tespit edilmiştir. Kahraman ve Dinçer (2020) ise demokratik ebeveyn tutumu ile okul öncesi çocukların prososyal davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Fang ve arkadaşları (2022) dijital oyun tabanlı öğrenmenin okul öncesi çocukların sosyal yetkinliği ve davranışları üzerindeki etkisini araştırdılar. 4-6 yaş grubu ile yapılan deneysel çalışmada, deney grubunda bulunan çocuklar dersleri sırasında ve evde ebeveyn gözetiminde 20 dakika dijital oyun oynamışlardır. Bu çocuklarda sosyal yeterlilik seviyelerinin yüksek, kaygı ve saldırganlık seviyelerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubundaki çocuklarda aynı oyunları yetişkin kontrolü olmaksızın, özgürce ve eğlence amaçlı oynamışlardır. Ancak bu grubun sosyal gelişimlerini destekleyen bir oyun oynamalarına rağmen sosyal yeterlilik puanları azalmış, kaygı ve saldırganlık seviyelerinde hafif bir artış görülmüştür. Bu bağlamda ebeveyn gözetiminde teknolojik cihaz kullanmanın çocukların sosyal becerileri üzerinde etken olduğunu söyleyebiliriz.

Toplumsal uyum ve birliktelik için etkili bir faktör olan prososyal davranışlar, okul öncesi dönemde gelişmektedir. Çocuğun yetiştiği aile ortamı, anne babasından gördüğü davranış kalıpları çocukların sergileyeceği davranışları şekillendirir. Ebeveynler çocukların prososyal davranışlarını teşvik ettiklerinde, onayladıklarında ya da takdir ettiklerinde bu davranışların görülme sıklığını arttırmış olurlar (Çetin ve Samur, 2018).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada okul öncesi çocukların demografik özellikleri ile çocuklarda problemli teknoloji kullanımı, akıllı telefon/tablet kullanımına yönelik anne baba tutumu, problem davranış ve prososyal davranış arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca araştırmada kullanılan çocuklarda problemli teknoloji kullanımı ölçeği, akıllı telefon/tablet kullanım alışkanlıklarında anne baba tutum ölçeği, problem davranış ölçeği ve çocuk prososyallik ölçeği arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçları aşağıda sıralanmıştır.

6.1. Sonuçlar

6.1.1. Çocuklarda Problemli Teknoloji Kullanımına İlişkin Sonuçlar

- Erkek çocukların kullanım sürekliliği boyutu, kontrol direnci boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, kız çocuklarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Ortaokul ve altı eğitim düzeyine sahip olan annelerin çocuklarının kontrol direnci boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, üniversite ve üstü mezunu olan annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ortaokul ve altı eğitim düzeyine sahip olan annelerin çocuklarının kontrol direnci boyutu puanlarının, lise mezunu olan annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- Çalışmayan annelerin çocuklarının kullanım sürekliliği boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, çalışan annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Evde internet erişimi olan çocukların kullanım sürekliliği boyutu, gelişim üzerindeki etki boyutu ve çocuklar için problemli teknoloji kullanımı ölçeği puanlarının, evde internet erişimi olmayan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

- Hafta içi günlük 3 saat ve üzeri TV izleyen çocukların kullanım sürekliliği boyutu, yoksunluk-kaçış boyutu ve problemlili teknoloji kullanım ölçeği puanlarının 1 saat ve altı, ve 2 saat olan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Hafta sonu günlük 3 saat ve üzeri TV izleyen çocukların kullanım sürekliliği boyutu puanlarının 1 saat ve altı olan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Hafta sonu günlük 3 saat ve üzeri TV izleyen çocukların yoksunluk-kaçış boyutu ve problemlili teknoloji kullanım ölçeği puanlarının 1 saat ve altı, ve 2 saat olan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Çocuğun hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre arttıkça; kullanım sürekliliği, kontrol direnci, yoksunluk-kaçış boyutu puanlarının ve çocuklarda problemlili teknoloji kullanım ölçeği puanlarının arttığı saptanmıştır.
- Katılımcıların çocuk sayısı, çocuğun doğum sırası, anne-baba yaşı, baba eğitim durumuna göre problemlili teknoloji kullanımı ölçeği puanları, kullanım sürekliliği, kontrol direnci, gelişim üzerindeki etki ve yoksunluk-kaçış boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

6.1.2. Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumlarına İlişkin Sonuçlar

- Anne eğitim durumu ortaokul ve altı ve lise olan katılımcıların bilgi boyutu puanlarının, eğitim durumu üniversite ve üstü olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Baba eğitim durumu ortaokul ve altı olan katılımcıların bilgi boyutu puanlarının, eğitim durumu üniversite ve üstü olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Evde internet erişimi olan ebeveynlerin oyalama boyutu ve fayda boyutu puanlarının, olmayan ebeveynlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Teknolojik cihazları kullanırken çocuğu internete bağlanan katılımcıların oyalama boyutu ve fayda boyutu puanlarının, bağlanmayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

- Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların oyalama boyutu puanlarının, 1 saat ve altı ve 2 saat olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların fayda boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Çocuğun hafta içi televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat olan katılımcıların kontrol boyutu puanlarının, 3 saat ve üzeri olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Çocuğun hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların fayda boyutu puanlarının, 1 saat ve altı ve 2 saat olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Çocuğun hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat, 3 saat ve üzeri olan katılımcıların oyalama boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Çocuğun hafta içi akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 1 saat ve altı olan katılımcıların kontrol boyutu puanlarının, 2 saat, 3 saat ve üzeri olan katılımcılara göre; çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat olan katılımcıların kontrol boyutu puanlarının, 3 saat ve üzeri olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat ve 3 saat ve üzeri olan katılımcıların oyalama boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan katılımcılara göre; çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların oyalama boyutu puanlarının, 2 saat olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 2 saat ve 3 saat ve üzeri olan katılımcıların fayda boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

- Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 1 saat ve altı ve 2 saat olan katılımcıların kontrol boyutu puanlarının, 3 saat ve üzeri olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Çocuğun hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre 3 saat ve üzeri olan katılımcıların bilgi boyutu puanlarının, 1 saat ve altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Katılımcıların çocuğun cinsiyeti, kardeş sayısı, çocuğun doğum sırası, anne-baba yaşı, anne çalışma durumuna göre oyalama, fayda, kontrol, bilgi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

6.1.3. Problem Davranışlara İlişkin Sonuçlar

- Erkek çocukların öğrenme problemi boyutu, sorunları ifade etme boyutu ve problem davranış ölçeği puanlarının, kız çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- İlk olarak doğan çocukların sorunları ifade etme boyutu ve problem davranış ölçeği puanlarının, ikinci olarak doğan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Baba yaşı 30 yaş ve altı olan katılımcıların çocuklarının öğrenme problemi boyutu puanlarının, 31-35 ve 36-40 arası olan katılımcıların çocuklarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Evde internet erişimi varlığı sadece akıllı telefonun interneti olan çocukların sorunları ifade etme boyutu ve problem davranış ölçeği puanlarının, evde internet bağlantısı olan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Kardeş sayısı, anne yaşı, anne-baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumu, çocuğun hafta içi ve hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre, çocuğun hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süre değişkenlerine göre problem davranış ölçeği puanları, sorunları ifade etme boyutu ve öğrenme problemi boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

6.1.4. Prososyal Davranışlara İlişkin Sonuçlar

- Kız çocukların çocuk prososyallik ölçeği puanlarının, erkek çocuklara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Evde internet erişimi varlığı olan çocukların çocuk prososyallik ölçeği puanlarının, sadece akıllı telefonun interneti olan çocuklara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Baba eğitim durumu lise, üniversite ve üstü olan çocukların prososyallik ölçeği puanlarının, ortaokul ve altı olan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Kardeş sayısı, çocuğun doğum sırası, anne-baba yaşı, anne eğitim durumu, anne çalışma durumu, çocuğun teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanma durumu, çocuğun hafta içi ve hafta sonu televizyon izleyerek günlük ortalama geçirdiği süre, çocuğun hafta içi ve hafta sonu akıllı telefon/tablet ve bilgisayar ile günlük ortalama geçirdiği süreye göre çocuk prososyallik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

6.1.5. Araştırmada Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

- Çocuk prososyallik ölçeği ile öğrenme problemi boyutu arasında, sorunları ifade etme boyutu arasında ve problem davranış ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.
- Problem davranış ile çocuklarda problemlili teknoloji kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.
- Kontrol boyutu ile sorunları ifade etme boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.
- Çocuklarda problemlili teknoloji kullanımı ile prososyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.
- Çocuklar için problemlili teknoloji kullanımı ölçeği, kullanım sürekliliği boyutu, kontrol direnci boyutu ve yoksunluk-kaçış boyutu ile oyalama, fayda ve bilgi boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.

- Prososyal davranış ile akıllı telefon/tablet kullanım alışkanlıklarında anne baba tutumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

6.2. Öneriler

Bu araştırma kapsamında ebeveynlere, araştırmacılara ve uygulamalara yönelik öneriler sunulmuştur.

6.2.1. Ebeveynlere Yönelik Öneriler

- Mevcut çalışmada uzun süreler televizyona maruz kalmanın çocuklarda problemli teknoloji kullanım puanlarını arttırdığı ortaya konulmuştur. Bu sebeple televizyon izlemenin çocuk üzerindeki etkisi küçümsenmeden, ebeveynler tarafından izleme süresi sınırlandırılabilir, içerik kontrolü sağlanabilir.
- Uzun süreli ekran maruziyeti çocukların sosyal-duygusal, psikomotor, bilişsel, dil becerilerini geliştirebileceği etkinlikleri ve zamanı kısıtlayabilir. Bu sebeple çocuğun teknoloji kullanım süresi çocuğun akranları ve sosyal çevresi ile etkileşimini engellemeyecek şekilde planlanabilir. Çocuğun sosyal ve sportif becerilerini geliştirebileceği etkinliklere günlük rutinde yer verilebilir.
- Çocukların keyif aldıkları ve severek izleyip, oynadıkları dijital medya aktivitelerini bırakmak istememesi ve kullandıkları zamanı uzatmaya çalışmaları onların gelişimsel özellikleri dikkate alındığında normal kabul edilebilir. Ancak ebeveynlerin teknolojik cihazların kullanımı konusunda ailecek belirledikleri kurallarının olması ve bu kuralların tutarlılık içinde bütün aile fertleri tarafından uygulanması çocuğu teknolojinin risklerine karşı koruyabilir.
- Ebeveynlerin teknoloji kullanımının çocuklar tarafından rol model alındığı dikkate alınarak, ebeveynler teknolojik cihazları kullanma alışkanlıklarını gözden geçirebilir.
- Çocukların uzun süreli tablet, telefon ve bilgisayar kullanımı teknoloji bağımlılığı belirtileri (teknolojik cihazı bırakmak istememe, ebeveynler kullanımı kontrol etmek istediklerinde direnç gösterme, kullanmadığında

yoksunluk hissetme, sosyal hayatında bir kaçış noktası olarak görme vb.) göstermelerine sebep olmaktadır. Çocukların teknolojiyi bilinçli ve yararlı bir şekilde kullanabilmesi için ebeveynler kendilerini dijital ebeveynlik ve teknoloji okuryazarlığı alanlarında geliştirebilirler.

- Araştırma sonucunda ebeveynler teknolojik cihazları oyalama amacıyla ya da fayda sağladığını düşündükleri için kullandıklarında çocuklar üzerinde olumsuz etkilere sebep olduğu ortaya konulmuştur. Ebeveynler çocukların boş vakitlerini nitelikli etkinliklerle değerlendirerek, teknoloji kullanım süresini azaltabilir ve içerik kontrolü sağlayarak teknolojinin yararlı taraflarından çocuklarının istifade etmelerine imkân sağlayabilir.

6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Araştırma, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Kırklareli ili Merkez ilçesinde bulunan bağımsız anaokullarına ve ilkokula bağlı anasınıflarına devam eden 461 çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Yapılacak yeni araştırmaların şehir merkezinde yer alan okullar ile kırsal ve köylerde bulunan okullarda okul öncesi eğitime devam eden çocuklar dahil edilerek karşılaştırmalı bir araştırma olarak yapılması önerilebilir.
- Araştırma, okul öncesi eğitime devam eden 58-79 aylık çocuklar ile gerçekleştirilmiştir. Farklı yaş ve eğitim kademesindeki çocuklar da eklenerek karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.
- Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeliyle yapılmıştır. Araştırmaya nitel ve karma araştırma yöntemleri eklenerek konu derinlemesine ele alınabilir. Böylece alan yazın desteklenebilir.
- Araştırmada okul öncesi çocukların demografik özellikleri ile çocuklarda problemli teknoloji kullanımı, akıllı telefon/tablet kullanımına yönelik anne baba tutumları, problem davranış ve prososyal davranış arasındaki ilişki kesitsel olarak incelenmiştir. Okul öncesi dönemde çocuklarda problemli teknoloji kullanımının; akıllı telefon/tablet kullanımına yönelik anne baba tutumları, problem davranışlar ve prososyal davranışlar üzerindeki etkisini inceleyen boylamsal ve deneysel çalışmalar gerçekleştirilebilir.
- Araştırmada okul öncesi çocuklarının teknoloji kullanımını, prososyal becerilerini, problem davranışlarını ve ebeveynlerinin teknoloji kullanımına

yönelik tutumlarını; çocuğun cinsiyeti ve yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, ebeveyn yaşı ve eğitim durumu, annenin çalışma durumu, evdeki internet erişimi, çocuğun internete bağlanma durumu, çocuğun hafta içi ve hafta sonu televizyon izleme, akıllı telefon, tablet ve bilgisayar kullanım süreleri değişkenlerine göre incelenmiştir. Yapılacak araştırmaların, bu araştırmaya dahil edilmeyen farklı değişkenler (anne-baba mesleği, gelir durumu vb.) kullanılarak yapılması önerilebilir.

- Araştırmaya %87.6 oranında çocukların anneleri (n=404) katılım sağlamıştır. Okul öncesi çocukların teknoloji kullanımlarına yönelik babaların daha yüksek düzeyde katılım göstereceği araştırmalar gerçekleştirilebilir.
- Araştırmada çocukların ekran kullanım içerikleri ve ekranda aktif olarak mı yoksa pasif olarak mı zaman geçirdikleri incelenmemiştir. Yapılacak yeni çalışmalarda ebeveynlerin tutacakları medya günlükleri ile bu konu derinlemesine araştırılabilir.

6.2.3. Uygulamalara Yönelik Öneriler

- Ebeveynlerin, teknoloji kullanımının çocukları üzerindeki etkisi hakkında farkındalık kazanmaları ve bilgilendirilmeleri için halk eğitim vasıtası ile eğitim ve seminer çalışmaları hem okullar bünyesinde hem de il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerince gerçekleştirilebilir.
- Araştırma sonucunda çocukların prososyal davranışları arttığında problem davranışlarının azaldığı ortaya konulmuştur. Çocukların prososyal davranışlarını arttırmaya yönelik projeler, eğitim programları ya da drama çalışmaları hazırlanabilir.
- Prososyal davranış edinimini sağlamak için çocuklara yönelik çizgi filmler ve videolar hazırlanabilir.
- Çocuklarda problem davranışlar arttığında prososyal davranışların azaldığı dikkate alınarak, çocuklarda görülen problem davranışların erken tespit edilmesi, nedenlerinin araştırılması ve ele alınarak söndürülmesi için çocuk, aile ve okul üçgeninde çalışmalar planlanabilir.
- Çocuklardaki problemleri teknoloji kullanımı ile ilgili kamu spotları hazırlanarak toplumun her kesimi çocukların sağlıklı teknoloji kullanımı ile ilgili bilgilendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akduman, G. G., Günindi, Y. ve Türkoğlu, D. (2015). Okul öncesi dönem çocukların sosyal beceri düzeyleri ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37), 673–683.
- Akgür, F. (2024). *Okul öncesi dönemdeki çocukların problemlili teknoloji kullanımı ile davranış problemleri, sosyal beceriler ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. İstanbul Nişantaşı Üniversitesi.
- Akman, B. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıfta karşılaştıkları sorun davranışlara ilişkin düşünceleri. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(2).
- Alisinanoğlu, F. ve Kesicioğlu, O. S. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun ili örneği). *Kuramsal Eğitim Bilim*, 3(1), 93–110.
- Altıntaş, T. T. ve Bıçakçı, M. Y. (2017). Erken çocukluk döneminde prososyal davranışlar. *International Journal of Social Science*, 57, 245–261.
- Altun, D. (2019). 60-71 aylık okul öncesi dönemdeki çocukların alıcı ve ifade edici dil kelime bilgisinin teknoloji kullanımı ve ailesel faktörlere göre incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(2), 1158–1182.
- Aral, N. ve Doğan-Keskin, A. (2018). Ebeveyn bakış açısıyla 0-6 yaş döneminde teknolojik alet kullanımının incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 317–348.
- Awada, S. R. ve Shelleby, E. C. (2021). Bidirectional associations between child conduct problems and parenting practices in early childhood. *Journal of Child and Family Studies*, 30(11), 2705–2717. doi:10.1007/s10826-021-02104-0
- Aydın, M. Ş. (2021). 13-70 aylık çocuklarda prososyal davranışlar: doğal gözlem çalışması. *Psikoloji Çalışmaları*, 41(2), 673–709. doi:10.26650/sp2019-0096
- Aydoğdu, F. (2021). 4-6 yaş çocukların dijital oyun bağımlılıklarında kardeş etkisi: nomofobi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 4(7), 34–49.
- Bağcı-Çetin, B. (2023). The role of self-regulation skills and digital game addiction tendencies in predicting preschool children's prosocial behaviors. *e-Kafkas Journal of Educational Research*, 10, 555–572. doi:10.30900/kafkasegt.1265649
- Bağcı, B. (2015). *Çocuk ve yetişkin prososyalite ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin*

- incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Bilir, Z. T. ve Sop, A. (2016). Okul öncesi dönemindeki çocukların aile ilişkileri ile çocuklarda görülen davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(40), 20–43. doi:10.21764/efd.10006
- Bower, A. A. ve Casas, J. F. (2016). What parents do when children are good: parent reports of strategies for reinforcing early childhood prosocial behaviors. *Journal of Child and Family Studies*, 25(4), 1310–1324. doi:10.1007/s10826-015-0293-5
- Bozkurt, A. (2022). 60-72 aylık okul öncesi eğitime devam eden çocuklara uygulanan prososyallik eğitimi programının çocukların prososyal davranışları üzerine etkilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Brauchli, V., Sticca, F., Edelsbrunner, P., von Wyl, A. ve Lannen, P. (2024). Are screen media the new pacifiers? The role of parenting stress and parental attitudes for children's screen time in early childhood. *Computers in Human Behavior*, 152. doi:10.1016/j.chb.2023.108057
- Bulić, A. ve Pinkas, G. (2016). The manifestation of prosocial and aggressive behavior of preschool children depending on sex and age. *Journal Human Research in Rehabilitation*, 6(2), 36–45. doi:10.21554/hrr.091606
- Bulut, A. (2018). Okul öncesi öğrencilerinin teknoloji kullanımlarına ilişkin alışkanlıklarının gelişim özellikleri üzerindeki etkileri. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 52–69.
- Bulut, E. (2020). Okul öncesi eğitimde 4-6 yaş grubundaki çocukların bilgi iletişim teknolojileri kullanımının akademik başarılarına ve sosyal hayatlarına etkilerine ilişkin ebeveyn görüşlerinin incelenmesi: Batman ili örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Bartın.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S. ve Randal, B. A. (2003). Sociocognitive and behavioral correlates of a measure of prosocial tendencies for adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 23(1), 107–134. doi:10.1177/0272431602239132
- Cengiz-Saltuk, M. ve Erciyes, C. (2020). Okul öncesi çocuklarda teknoloji kullanımına ilişkin ebeveyn tutumlarına dair bir çalışma. *Electronic Journal of New Media*, 4(2), 106–120. doi:10.17932/iau.ejnm.25480200.2020.4/2.106-120
- Çetin, B. B. ve Samur, A. Ö. (2018). 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile

- anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1–17.
- Çevik, N. (2023). Okul öncesi çocuklarında tablet kullanımına yönelik anne baba tutumlarının incelenmesi. *Near Eastern Journal of Social Sciences*, 09(03), 155–160.
- Chan, Y. H. (2003). 101 - Data presenation. *Singapore medical journal*, 44(6), 280–285.
- Çifçi, H. D. ve Poyraz, H. (2011). *Okul Öncesi Eğitiminin İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Coşkun, T. K. ve Filiz, O. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının dijital oyun bağımlılığına yönelik farkındalıkları. *Addicta: the Turkish Journal on Addictions*, 6(2), 239–267. doi:10.15805/addicta.2019.6.2.0036
- Couse, L. J. ve Chen, D. W. (2010). A tablet computer for young children? Exploring its viability for early childhood education. *Journal of Research on Technology in Education*, 43(1), 75–96. doi:10.1080/15391523.2010.10782562
- Coyne, S. M., Shawcroft, J., Gale, M., Gentile, D. A., Etherington, J. T., Holmgren, H. ve Stockdale, L. (2021). Tantrums, toddlers and technology: Temperament, media emotion regulation, and problematic media use in early childhood. *Computers in Human Behavior*, 120(1). doi:10.1016/j.chb.2021.106762
- Coyne, S. M., Shawcroft, J., Holmgren, H., Christensen-Duerden, C., Ashby, S., Rogers, A., ... Porter, C. L. (2024). The growth of problematic media use over early childhood: Associations with long-term social and emotional outcomes. *Computers in Human Behavior*, 159. doi:10.1016/j.chb.2024.108350
- Creswell, J. W. (2020). *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi* (3. bs.). İstanbul: Edam Yayın.
- Çubukçu, A. (2019). *48 – 72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Delikanlı, B. (2019). *48-60 aylık çocukların teknolojik alet kullanım durumuna göre sosyal davranışlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Demir, B. (2021). *Drama etkinliklerinin okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları üzerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Derman, M. T. ve Başal, H. A. (2013). Okul öncesi çocuklarında gözlenen davranış

- problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115–144.
- Disney, L., Barnes, A., Ey, L. ve Geng, G. (2019). Digital play in young children's numeracy learning. *Australasian Journal of Early Childhood*, 44(2), 166–181. doi:10.1177/1836939119832084
- Eisenberg, N., & Mussen, P. (1989). *The Roots of Prosocial Behavior in Children*. Cambridge University Press.
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Reiser, M., ... Guthrie, I. K. (2001). The relations of regulation and emotionality to children's externalizing and internalizing problem behavior. *Child Development*, 72(4), 1112–1134. doi:10.1111/1467-8624.00337
- Eratay, E. (2011). Okul öncesi çocuklarında davranış problemleri. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6(3), 2347–2362.
- Fang, M., Tapalova, O., Zhiyenbayeva, N. ve Kozlovskaya, S. (2022). Impact of digital game-based learning on the social competence and behavior of preschoolers. *Education and Information Technologies*, 3065–3078. doi:10.1007/s10639-021-10737-3
- Fazlıoğlu, Y., Okyay, L. ve Ilgaz, G. (2011). Okulöncesi ve anaokulu davranış ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 242–254.
- Ferguson, C. J., Rueda, S. M., Cruz, A. M., Ferguson, D. E., Fritz, S. ve Smith, S. M. (2008). Violent video games and aggression: Causal relationship or by product of family violence and intrinsic violence motivation? *Criminal Justice and Behavior*, 35(3), 311–332. doi:10.1177/0093854807311719
- Genç, F. G. (2021). *Annelerin prososyal davranışları ve tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gentile, D. A., Anderson, C. A., Yukawa, S., Ihori, N., Ming, L. K., Shibuya, A., ... Sakamoto, A. (2009). The effects of prosocial video games on prosocial behaviors: International evidence from correlational, longitudinal, and experimental studies. *Pers Soc Psychol Bull*, 35(6), 752–763. doi:10.1177/0146167209333045
- Geurts, S. M., Koning, I. M., Vossen, H. ve Van den Eijnden, R. J. J. M. (2022). A qualitative study on children's digital media use and parents' self-interest. *Journal*

- of Child and Family Studies*, 31(7), 2015–2026. doi:10.1007/s10826-021-02074-3
- Gökçe, A., Arslan, İ., Ülgen-Öz, S., Mete, U., Taşcı, D. ve Yengil-Taci, D. (2021). 0-7 yaş arası çocuklarda mobil ekran maruziyeti. *Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 54(2), 188–193. doi:10.20492/aeahtd.543807
- Gökçen, A. (2023). *Çocukların ekran kullanım özellikleri, dijital oyun bağımlılık eğilimleri, sosyal yetkinlik ve davranış durumları ve ebeveyn rehberlik stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Gökel, Ö. (2020). Teknoloji bağımlılığının çeşitli yaş gruplarındaki çocuklara etkileri hakkındaki ebeveyn görüşleri. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(1), 41–47. doi:10.35365/ctjpp.20.2.6
- Gözüm, A. İ. C. ve Kandır, A. (2020). Okul öncesi çocukların dijital oyun oynama sürelerine göre oyun eğilimi ile konsantrasyon düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 82–100. doi:10.33418/ataunikkefd.777424
- Grusec, J. E., Davidov, M. ve Lundell, L. (2022). Prosocial and Helping Behavior. C. H. Smith, Peter K. & Hart (Ed.), *Blackwell Handbook of Childhood Social Development* içinde (ss. 457–474). Wiley. doi:10.1002/9781119679028.ch34
- Gülseven, Z., Carlo, G., Streit, C., Kumru, A., Selçuk, B. ve Sayıl, M. (2018). Longitudinal relations among parenting daily hassles, child rearing, and prosocial and aggressive behaviors in Turkish children. *Social Development*, 27(1), 45–57. doi:10.1111/sode.12247
- Gündoğdu, Z., Seytepe, Ö., Pelit, B. M., Doğru, H., Güner, B., Arıkız, E., ... Kaya, E. (2016). Okul öncesi çocuklarda medya kullanımı. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 6–10. doi:10.30934/kusbed.358563
- Güngör, H., Ogelman, H. G., Sarıkaya, H. E. ve Körükçü, Ö. (2020). Çocukların gözünden evdeki teknolojik araçlar. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 175–201.
- Guram, S. ve Heinz, P. (2018). Media use in children: American academy of pediatrics recommendations 2016. *Archives of Disease in Childhood: Education and Practice Edition*, 103(2), 99–101. doi:10.1136/archdischild-2017-312969
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- İnanlı, S. (2015). *Preschool-aged children's media use and its relationship to their prosocial and aggressive behavior*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Işıkoğlu-Erdoğan, N., Yoleri, S. ve Tetik, G. (2017). Ebeveyn tutumlarının okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 226–239. doi:10.21764/efd.88048
- Kalati, A. T. ve Kim, M. S. (2022). What is the effect of touchscreen technology on young children's learning?: A systematic review. *Education and Information Technologies*, 27(5), 6893–6911. doi:10.1007/s10639-021-10816-5
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum*, 4(14).
- Kanlıkılıçer, P. (2005). *Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği: geçerlilik güvenilirlik çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kanter, A. (2020). Dijital bağımlılığın okul öncesi dönemdeki çocuklarda problem davranışlarına etkisi. *Researcher Social Science Studies*, 8(2), 207–221. doi:10.29228/rssstudies.43864
- Karadağ, E. ve Mutaftçılar, I. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine teorik bir çözümleme. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 41–69.
- Karaman, N. N. ve Dinçer, F. Ç. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 639–664. doi:10.24130/eccd-jecs.1967202043236
- Kaya, İ. (2017). Anne babaların çocuklarının bilgi/iletişim teknolojileri (BİT) kullanımına yönelik yaklaşımları ile çocukların bu teknolojileri kullanım alışkanlıkları arasındaki ilişki. *Turkish Studies*, 12(18), 173–186.
- Kayış, A. N. (2022). *Okul öncesi eğitime devam eden çocukların ve okul öncesi öğretmenlerinin dijital teknolojileri kullanımlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Kim, B., Han, S. R., Park, E.-J., Yoo, H., Suh, S. ve Shin, Y. (2021). The relationship between mother's smartphone addiction and children's smartphone usage. *Psychiatry Investigation*, 18(2), 126–131.
- Kim, J. S., Kang, J. ve Lee, H. (2022). The association between mothers' smartphone dependency and preschoolers' problem behavior and emotional intelligence. *Healthcare (Switzerland)*, 10(2). doi:10.3390/healthcare10020185

- Kılınç, S. (2015). *Okul öncesi çağındaki çocukların teknoloji kullanımı hakkında ebeveyn görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Kırlıoğlu, M., Kayaalp, A. ve Arslan, S. (2023). Güncel bir sorun olarak çocuklarda ekran bağımlılığı ve ebeveyn tutumları. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 118–131. doi:10.55109/tushad.1360037
- Knafo, A. ve Plomin, R. (2006). Prosocial behavior from early to middle childhood: Genetic and environmental influences on stability and change. *Developmental Psychology*, 42(5), 771–786. doi:10.1037/0012-1649.42.5.771
- Koçak, Ö. ve Göktaş, Y. (2018). *Televizyon ve çizgi film : Okul öncesi çocukların ve ebeveynlerinin izleme alışkanlıkları*. 27. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi. Antalya.
- Konca, A. S., Baltacı, Ö. ve Akbulut, Ö. F. (2022). Problematic technology use scale for young children (PTUS-YC): Validity and reliability study. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 9(2), 267–289. doi:10.21449/ijate.888936
- Kühnhirt, M. ve Klein, M. (2020). Parental education, television exposure, and children's early cognitive, language and behavioral development. *Social Science Research*, 86(November 2019), 102391. doi:10.1016/j.ssresearch.2019.102391
- Kumru, A., Carlo, G. ve Edwards, C. P. (2004). Olumlu sosyal davranışların ilişkisel, kültürel, bilişsel ve duyuşsal bazı değişkenlerle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(54), 109–125.
- Kuzgun, H. ve Özdiñç, F. (2017). Okul öncesi eğitimde teknoloji kullanımına yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 83–102. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/33658/373856> adresinden erişildi.
- Lauricella, A. R., Wartella, E. ve Rideout, V. J. (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11–17. doi:10.1016/j.appdev.2014.12.001
- Li, Y., Li, Y., Chen, G. ve Yang, J. (2024). Being an only child and children's prosocial behaviors: evidence from rural China and the role of parenting styles. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11(1). doi:10.1057/s41599-024-03078-2
- Lin, L. Y., Cherng, R. J., Chen, Y. J., Chen, Y. J. ve Yang, H. M. (2015). Effects of television exposure on developmental skills among young children. *Infant Behavior and Development*, 38, 20–26. doi:10.1016/j.infbeh.2014.12.005
- Mansız, A. S. ve Kolburan, G. (2022). Dijital oyunlar ile şiddet ve saldırganlık arasındaki

- ilişki. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(83), 1389–1407. doi:10.17755/esosder.842442
- MEB Okul Öncesi Eğitim Programı. (2013). Ankara. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf adresinden erişildi.
- Muslu, M. ve Gökçay, G. F. (2019). Teknoloji bağımlısı çocuklarda obeziteye neden olan risk faktörleri risk factors causing obesity in technology-dependent children. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 72–79.
- Mustafaoğlu, R. ve Yasacı, Z. (2018). Dijital oyun oynamanın çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Bağımlılık Dergisi*, 19(3), 51–58.
- Mustafaoğlu, R., Zirek, E., Yasacı, Z. ve Razak Özdiçler, A. (2018). Dijital teknoloji kullanımının çocukların gelişimi ve sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 227–247.
- Nikken, P. ve Schols, M. (2015). How and Why Parents Guide the Media Use of Young Children. *Journal of Child and Family Studies*, 24(11), 3423–3435. doi:10.1007/s10826-015-0144-4
- O'Toole, K. J. ve Kannass, K. N. (2021). Background television and distractibility in young children: Does program content matter? *Journal of Applied Developmental Psychology*, 75(March 2020), 101280. doi:10.1016/j.appdev.2021.101280
- Örs, C. Y. ve Demircioğlu, H. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarının problem davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 9(3), 553–572. doi:10.21020/husbfd.1014137
- Ostrov, J. M., Gentile, D. A. ve Crick, N. R. (2006). Media exposure, aggression and prosocial behavior during early childhood: A longitudinal study. *Social Development*, 15(4), 612–627. doi:10.1111/j.1467-9507.2006.00360.x
- Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of Chemical Information and Modeling*, 2(6), 493–517.
- Özcan, A., Şahin, F. T. ve Kanmaz, T. (2022). Annelerin problemli internet kullanımı ve okul öncesi dönemdeki çocuklarının saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 8(2), 648–667.
- Özcan, F., Çağlar, A. ve Pekdoğan, S. (2020). 4-6 yaş grubu çocukların sosyal becerileri ve teknoloji kullanımları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28, 709–717. doi:10.24106/kefdergi.697168

- Özkan, B. (2017). Anne görüşlerine göre 5-6 yaş çocukların bilgisayar tablet kullanım düzeyleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(54), 390–399.
- Özsoy, D. ve Atılğan, S. S. (2018). Kuzeydoğu Anadolu bölgesi'ndeki 0-8 yaş grubu çocukların internet kullanımı ve bu kapsamda ebeveyn arabuluculuğu: nitel bir araştırma. *Selçuk İletişim*, 11(2), 96–125. doi:10.18094/josc.415323
- Öztürk, B. G. (2021). *Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları ile teknolojik cihaz kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özyürek, A. (2018). Okul öncesi çocukların bilgisayar teknolojileri kullanımının annelerin görüşlerine göre incelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 1–12. doi:10.36731/cg.467662
- Park, J. H. ve Park, M. (2021). Smartphone use patterns and problematic smartphone use among preschool children. *PLoS ONE*, 16(3), 1–12. doi:10.1371/journal.pone.0244276
- Prot, S., Gentile, D. A., Anderson, C. A. ve Suzuki, K. (2014). Long-term relations among prosocial-media use, empathy, and prosocial behavior. *Psychological Science*, 25(2), 358–368. doi:10.1177/0956797613503854
- Radesky, J. S., Weeks, H. M., Ball, R., Schaller, A., Yeo, S., Durnez, J., ... Barr, R. (2020). Young children's use of smartphones and tablets. *Pediatrics*, 146(1), 1–8. doi:10.1542/peds.2019-3518
- Ralph, R. (2018). Media and technology in preschool classrooms : manifesting prosocial sharing behaviours when using iPads. *Technology, Knowledge and Learning*, 23(2), 199–221. doi:10.1007/s10758-017-9342-z
- Rolon-Arroyo, B., Arnold, D. H., Breaux, R. P. ve Harvey, E. A. (2018). Reciprocal relations between parenting behaviors and conduct disorder symptoms in preschool children. *Child Psychiatry and Human Development*, 49(5), 786–799. doi:10.1007/s10578-018-0794-8
- Şahin, D. ve Gözün-Kahraman, Ö. (2021). Okul dönemi çocuklarının bilgisayar oyun bağımlılığı ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230), 13–28. doi:10.37669/milliegitim.682086
- Şalcı, O., Karakaya, K. ve Tatlıeşme, S. (2018). Akıllı cihaz kullanımının 3-6 yaş çocukların gelişimine etkisinin okul öncesi öğretmenleri görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Journal of humanities and tourism research (Online)*, 5(4), 53–63. doi:10.14230/joiss574

- Sarıyıldız, F. M. (2023). *Çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılıkları ile çocuklarının problemlı teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılık rolünün incelenmesi*. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Sezgin, E. ve Tonguç, G. (2016). Okul öncesi eğitimde mobil teknolojilerin kullanılmasına yönelik örnek bir araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 296–303.
- Shao, A. T. (2002). *Marketing Research: An Aid to Decision Making*. Cincinnati, Ohio: South-Western/Thomson Learning.
- Shoshani, A., Nelke, S. ve Girtler, I. (2022). Tablet applications as socializing platforms: The effects of prosocial touch screen applications on young children's prosocial behavior. *Computers in Human Behavior*, 127(May 2021), 107077. doi:10.1016/j.chb.2021.107077
- Tezel-Şahin, S. ve Eskidemir-Meral, F. (2019). Teknoloji ile Büyüyen Çocuklar. *Dijital Çocukluk ve Dijital Ebeveynler, Dijital Nesillerin Teknoloji Bağımlılığı* içinde (Hasan Hüseyin, ss. 89–112). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Thomas, A., Chess, S., Birch, H. G., Hertzog, M. E. ve Korn, S. (1963). *Behavioral Individuality in Early Childhood*. New York: New York University Press.
- Toran, M., Ulusoy, Z., Aydın, B., Deveci, T. ve Akbulut, A. (2016). Çocukların dijital oyun kullanımına ilişkin annelerin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, (5). <http://79.123.169.199/ojs/index.php/Kefdergi> adresinden erişildi.
- Tozduman-Yaralı, K. ve Özkan, H. K. (2016). Çocukların (60-72 aylık) sosyal problem çözme becerileri ile sosyal yetkinlik ve davranış durumları arasında ilişkisinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(2), 345–361. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/24724/261472> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2021a). Düzenli dijital oyun oynayan çocukların cinsiyetine ve yaş grubuna göre günlük ortalama oyun oynama sıklığı. 2 Ağustos 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2021b). Düzenli internet ve bilgisayar kullanan çocukların cinsiyetine ve yaş grubuna göre haftalık ortalama kullanım süreleri. 2 Ağustos 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021a). Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım

- araştırması, 2021. 2 Ağustos 2022 tarihinde [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437#:~:text=İnternet kullanım oranı 2021 yılında,w%2C5 olduğu görüldü.&text=92%2C0 oldu-,Genişbant ile İnternete erişim sağlayan hanelerin,yılında %92 adresinden erişildi.](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437#:~:text=İnternet kullanım oranı 2021 yılında,w%2C5 olduğu görüldü.&text=92%2C0 oldu-,Genişbant ile İnternete erişim sağlayan hanelerin,yılında %92 adresinden erişildi.)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021b). Çocuklarda bilişim teknolojileri kullanım araştırması, 2021. 2 Ağustos 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması, 2023. 2 Temmuz 2024 tarihinde [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407) adresinden erişildi.
- Uçak, E. R. (2021). *5-6 yaş çocuklarının tablet/telefon kullanımının sosyal duygusal gelişimleri üzerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli.
- Urfa, D. T. (2020). *Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim düzeyleri üzerinde akıllı telefon/tablet kullanım alışkanlıklarının ve buna yönelik anne baba tutumlarının rolü*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Üzümcü, H. E. (2017). *Ebeveynlerin çocuklarının boş zamanlarını organize etme tutumları üzerine sosyolojik bir inceleme: İstanbul'da bir saha çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Vahedi, S., Farrokhi, F. ve Farajian, F. (2012). Social competence and behavior problems in preschool children. *Iranian Journal of Psychiatry*, 7(3), 126–134.
- Williams, K. E. ve Berthelsen, D. (2017). The development of prosocial behaviour in early childhood: contributions of early parenting and self-regulation. *International Journal of Early Childhood*, 49(1), 73–94.
- Wong, R. S., Tung, K. T. S., Rao, N., Leung, C., Hui, A. N. N., Tso, W. W. Y., ... Ip, P. (2020). Parent technology use, parent–child interaction, child screen time, and child psychosocial problems among disadvantaged families. *Journal of Pediatrics*, 226, 258–265. doi:10.1016/j.jpeds.2020.07.006
- Xiao, S. X., Spinrad, T. L. ve Carter, D. B. (2018). Parental emotion regulation and preschoolers' prosocial behavior: The mediating roles of parental warmth and inductive discipline, *179*(5), 246–255.

- Yasacı, Z. ve Mustafaoğlu, R. (2020). Dijital teknoloji maruziyeti çocukların uyku süresini etkiler mi? *Ankara Medical Journal*, 1, 11–22. doi:10.5505/amj.2020.04880
- Yay, M. (2019). *Dijital ebeveynlik* (2. Baskı.). İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Yazar, İ. F. (2021). *Ebeveynlerin, 4 - 6 yaş grubu çocuklarının teknoloji kullanımına dair görüşleri ile teknoloji kullanma alışkanlıklarının arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Yazıcı, Z. ve Salıktutluk, Y. Z. (2018). Ebeveynlerin Prososyal Davranışlarıyla Çocukların Prososyal Davranışları Arasındaki İlişki. E. İ. Kodaman, A. ve Işıklı (Ed.), *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler’de Akademik Araştırmalar III* içinde (ss. 411–429). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Yengil, E., Döner Güner, P. ve Topakkaya, Ö. K. (2019). Okul öncesi çocuklarda ve ebeveynlerinde teknolojik cihaz kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Dergisi*, 10(36), 14–19. doi:10.17944/mkutfd.496531
- Yeşilay. (y.y.). Teknoloji Bağımlılığı Nedir? 30 Haziran 2024 tarihinde <https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/teknoloji-bagimliliği> adresinden erişildi.
- Yiğit, E. ve Günüş, S. (2020). Çocukların Dijital Oyun Bağımlılığına Göre Aile Profillerinin Belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 144–174. doi:10.33711/yyuefd.691498
- Yıldız, H., Öztora, S. ve Dagdeviren, H. N. (2022). Use of Technological Devices and Their Parents’ Attitude and Behavior Among Kindergarten Children. *Turkish Journal of Family Practice*, 26(3), 108–115. doi:10.54308/tahd.2022.32448
- Yıldız, İ. ve Kanak, M. (2021). Çocukların Dijital Teknoloji Kullanımı ve Ebeveyn Yaklaşımları: Kesitsel Bir Çalışma. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 15(2), 306–314. doi:10.21763/tjfmpe.797346
- Yıldız, S. ve Bektaş, F. (2021). COVID-19 salgınının çocukların boş zaman etkinliklerinde yarattığı değişimin ebeveyn görüşleriyle değerlendirilmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 99–122.
- Yurdakul, Y., İlhan-Yıldız, G. ve Bütün-Ayhan, A. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarında öz düzenleme becerileri ile prososyal davranışları arasında ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 62, 354–376. doi:10.21764/maeuefd.1008817
- Zahra, N. A. I. ve Alanazi, A. A. (2019). Digital childhood: the impact of using digital technology on children’s health. *Journal of Pharmaceutical Research & Allied*

- Sciences*, 8(3), 144–154. www.ijpras.com adresinden erişildi.
- Zehir, H., Zehir, K., Ağgül-Yalçın, F. ve Yalçın, M. (2019). Okul öncesi dönemde çocukların teknolojik araç kullanımı ve ailelerin bu araçların kullanımını sınırlandırmada kullandığı stratejiler. *Current Research in Education*, 5(2), 88–103.
- Zembat, R., Koçyiğit, S., Akşin Yavuz, E. ve Tunçeli, H. İ. (2018). Çocukların benlik algısı, mizaç ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), 548–567.
- Zeybekoğlu-Akbaş, Ö. ve Dursun, C. (2020). Teknolojinin aileye etkisi: Değişen ailenin dijital ebeveyn ve çocukları. *Turkish Studies-Social Sciences*, 15(4), 2245–2265. doi:10.29228/turkishstudies.43395
- Zhang, Q., Cao, Y., Tian, J. J., El-Lim, K. ve Gentile, D. A. (2020). Effects of prosocial cartoon models on aggressive cognitions and aggressive behaviors. *Children and Youth Services Review*, 118(September), 105498. doi:10.1016/j.childyouth.2020.105498

Ek 3. Ölçek Kullanım İzinleri

Çocuklar İçin Problemlili Teknoloji Kullanımı Ölçeği Gelen Kutusu

FATMA DOĞAN
Alıcı: samikonca, obaltacı

2 Ağustos Sal 11:00

Merhabalar Ahmet Sami KONCA ve Önder BALTACI Hocalarımlı,

İsmim Fatma DOĞAN. Çukurova Üniversitesinde Prof. Dr. Ayperi SİĞİRTMAÇ danışmanlığında tezli yüksek lisans yapıyorum. Okul Öncesi Çocukların Problemlili Teknoloji Kullanımı ile ilgili bir tez yazmayı planlıyorum. Tezimde 2022 yılında geliştirdiğiniz Çocuklar İçin Problemlili Teknoloji Kullanımı Ölçeğini izniniz olursa kullanmak isterim. Ömer Faruk AKBULUT hocamızın mail adresini Necmettin Erbakan Üniversitesi sayfasında bulamadığım için ekleyemedim. Kusura bakmayın. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.

Önder BALTACI
Alıcı: ben

2 Ağustos Sal 11:39

Merhaba Değerli Fatma,

Tabiki çalışmalarınızda kullanabilirsiniz, başarılı bir tez süreci dilerim.

Doç. Dr. Önder BALTACI

2 Ağu 2022 Sal, saat 11.00 tarihinde FATMA DOĞAN > şunu yazdı:

Doç. Dr. Önder BALTACI
Ahi Evran Üniversitesi

Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği ve Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlığı Aile Ölçeği Gelen Kutusu

FATMA DOĞAN
Alıcı:

2 Ağustos Sal 12:34

Azize Hocam ve Deniz Hocam Merhabalar,

İsmim Fatma DOĞAN. Çukurova Üniversitesinde Prof. Dr. Ayperi SİĞİRTMAÇ danışmanlığında tezli yüksek lisans yapıyorum. Okul Öncesi Çocukların Problemlili Teknoloji Kullanımı ile ilgili bir tez yazmayı planlıyorum. Tezimde Deniz hocamın tez çalışmasında 2020 yılında geliştirdiğiniz Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlıklarında Anne Baba Tutumları Ölçeği ve Akıllı Telefon/Tablet Kullanım Alışkanlığı Aile Ölçeğini izniniz olursa kullanmak isterim. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.

deniz urfa
Alıcı: ben

2 Ağustos Sal 12:42

Merhabalar hocam, kullanabilirsiniz tabi ki

İyi çalışmalar dilerim.

2 Ağu 2022 Sal 12:34 tarihinde FATMA DOĞAN > şunu yazdı:

Ek 4.Demografik Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Değerli Ebeveyn,

Bu araştırma Prof. Dr. Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ danışmanlığında “Okul Öncesi Çocuklarının Teknoloji Kullanımları ve Buna Yönelik Ebeveyn Tutumları ile Sınıf İçi Prososyal ve Problem Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” amacıyla yapılan bir yüksek lisans tez çalışmasıdır. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi, sizlerin sorulara vereceği samimi cevaplara bağlıdır. Bu anketteki sorulara vereceğiniz cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve araştırmanın amacı dışında kullanılmayacaktır. Lütfen soruyu okuduktan sonra sizin için uygun olan şıkkı işaretleyiniz. Araştırmaya sağlayacağınız katkı için teşekkür ederim.

Fatma DOĞAN

Çukurova Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

1. Çocuğunuzun cinsiyeti nedir? ☐ Kız ☐ Erkek
2. Çocuğunuzun doğum tarihi nedir? (Lütfen Gün/ Ay/ Yıl olarak belirtiniz)
3. Çocuğa yakınlık dereceniz? ☐ Annesi ☐ Babası ☐ Diğer(Lütfen yazınız)
4. Kaç çocuğunuz var?
5. Okul öncesi eğitime devam eden çocuğunuz kaçınıcı çocuğunuz?.....
6. Kaç yaşındasınız?
 Anne: ☐ 30 yaş ve altı ☐ 31-35 ☐ 36-40 ☐ 41-45 ☐ 46 ve üstü
 Baba: ☐ 30 yaş ve altı ☐ 31-35 ☐ 36-40 ☐ 41-45 ☐ 46 ve üstü
7. Sizin eğitim durumunuz nedir?
☐ İlkokul ☐ Ortaokul
☐ Lise ☐ Üniversite
☐ Yüksek Lisans ☐ Diğer.....
8. Eşinizin eğitim durumu nedir?
☐ İlkokul ☐ Ortaokul
☐ Lise ☐ Üniversite
☐ Yüksek Lisans ☐ Diğer.....
9. Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?
☐ Evet ☐ Hayır Mesleğiniz/işiniz (varsa yazınız).....
10. Eşiniz herhangi bir işte çalışıyor mu?
☐ Evet ☐ Hayır Mesleği/işi (varsa yazınız).....
11. Ailenizin size göre gelir durumu nedir?
☐ Düşük ☐ Orta ☐ İyi ☐ Çok İyi

12. Evinizde hangi teknolojik cihazlar bulunmaktadır? (Birden fazla seçeneğe işaretleyebilirsiniz.)

- () Televizyon () Akıllı Telefon () Dizüstü Bilgisayar
() Tablet () Masaüstü Bilgisayar () Diğer.....

13. Evinizde internet erişimi var mı? () Evet () Hayır () Sadece Akıllı Telefonun İnterneti

14. Çocuğunuz teknolojik cihazları kullanırken internete bağlanıyor mu? () Evet () Hayır

15. Çocuğunuzun kendisine ait olan teknolojik cihazları var ise belirtiniz?

- () Televizyon () Akıllı Telefon () Dizüstü Bilgisayar
() Tablet () Masaüstü Bilgisayar () Diğer.....

16. Çocuğunuz HAFTA İÇİ televizyon izleyerek günlük ortalama ne kadar zaman geçiriyor?

- () Yarım saat () 1 saat () 2 saat
() 3 saat () 4 saat ve üzeri () Diğer.....(yazınız)

17. Çocuğunuz HAFTA SONU televizyon izleyerek günlük ortalama ne kadar zaman geçiriyor?

- () Yarım saat () 1 saat () 2 saat
() 3 saat () 4 saat ve üzeri () Diğer.....(yazınız)

18. Çocuğunuz HAFTA İÇİ Akıllı Telefon/Tablet ve Bilgisayar ile günlük ortalama ne kadar zaman geçiriyor?

- () Yarım saat () 1 saat () 2 saat
() 3 saat () 4 saat ve üzeri () Diğer.....(yazınız)

19. Çocuğunuz HAFTA SONU Akıllı Telefon/Tablet ve Bilgisayar ile günlük ortalama ne kadar zaman geçiriyor?

- () Yarım saat () 1 saat () 2 saat
() 3 saat () 4 saat ve üzeri () Diğer.....(yazınız)